

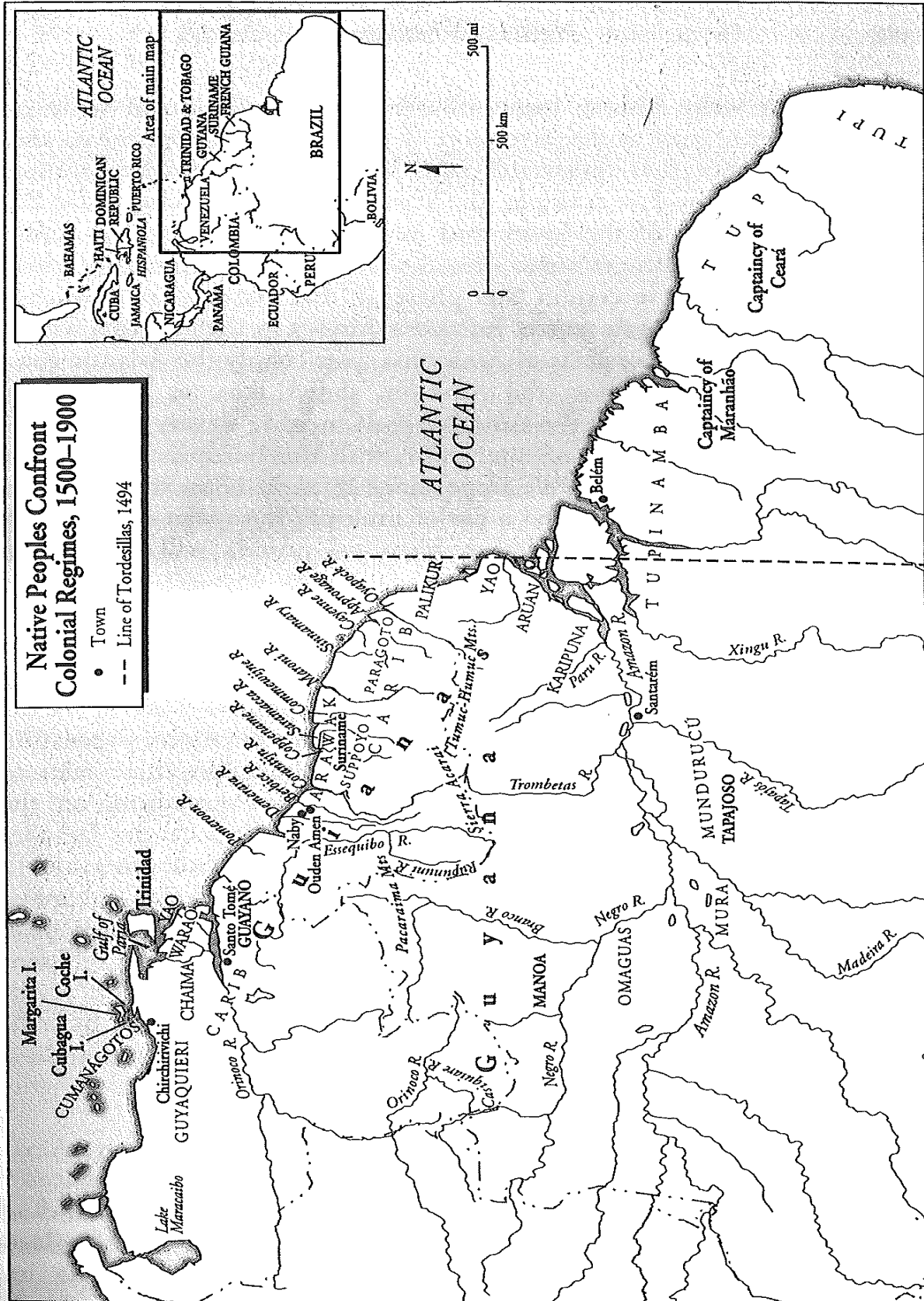
Een noodzakelijk bondgenootschap

**De rol van de indianen in de kolonies Essequibo en Demerary,
1770-1800**

Masterscriptie
Prof. Dr. G.J. Oostindie
Opleiding Geschiedenis
Universiteit Leiden

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Indianen	11
2.1 Algemene kenmerken van de indiaanse samenlevingen	12
2.2 De indiaanse stammen in de nabijheid van de Nederlanders	13
2.3 Wereldlijke en geestelijke leiders	16
2.4 Productie en handel	17
3. De omringende gebieden	21
3.1 De Spaanse gebieden	21
3.2 De Portugese gebieden	23
3.3 Suriname	24
3.4 Berbice	26
4. Indianen als milities en militaire bondgenoten	30
4.1 Europese militairen	31
4.2 Revolte op de plantage van P.C. Hooft	33
4.3 Posten en milities	34
4.4 Revoltes in 1789 en 1795	38
4.5 Motieven van de indianen	39
4.6 Weglopers en marrons	42
5. Indianen als plantagebewoners	46
5.1 Indiaanse vrouwen op de plantages	46
5.2 De juridische positie van indianen	48
5.3 Indianen als arbeidskrachten	51
5.4 Indianen als slaven	52
6. Conclusie	56
7. Bronvermelding	60
7.1 Literatuur	60
7.2 Archiefstukken	63
8. Bijlagen	64

Afbeelding 1. De Guiana's. Bron: N.L. Whitehead, 'Native peoples confront colonial regimes in northeastern South America (c. 1500-1900)' (1999), 387.

1. Inleiding

Het gebied dat aangeduid wordt als de Guiana's bevindt zich in het noordoosten van het Zuid-Amerikaanse continent. Dit gebied wordt begrensd en gevormd door water. In het noordwesten mondt de Orinokorivier uit in de Atlantische Oceaan, die op zijn beurt een natuurlijke grens van de Guiana's vormt. De Rio Negro en Amazone begrenzen het gebied in het zuiden. Daarnaast wordt het gebied doorsneden door talloze rivieren en kreekjes. In de twee regenseizoenen worden uitgestrekte stukken land onder water gezet en veranderen rustige beekjes in woeste rivieren.

Dit enorme gebied is geografisch te verdelen in vier verschillende zones: de kustgebieden, de uitgestrekte savannes, heuvelachtig bosrijk landschap en het gebergte. Het is zodoende een zeer gevarieerd landschap met mangrovebossen aan de kust en bij de mondingen van de Amazone en Orinoko; savannes en bossen die tijdens het regenseizoen overstromen; tropische regenwouden op de heuvels.¹

De Guiana's werden relatief laat gekoloniseerd door Europeanen. De Iberische mogendheden Spanje en Portugal waren niet bijzonder geïnteresseerd in dit deel van de Nieuwe Wereld en hierdoor zagen rond het einde van de 16^e eeuw Britten, Nederlanders en Fransen een mogelijkheid om kolonies te stichten op de zogenaamde Wilde Kust. De Spanjaarden en Portugezen probeerden dit wel tegen te houden, en de nieuwkomers uit Europa hadden ook de nodige onderlinge schermutselingen, maar het was vooral de inheemse bevolking die de kolonisering van het gebied bemoeilijkte. De verschillende indianenpopulaties voerden zowel onderling oorlog als met de Europese kolonisten.²

De manier waarop de indianen reageerden op de Europese militairen, zendelingen en kolonisten liep sterk uiteen en hing nauw samen met de doelen en daden van de Europeanen – en met de manier waarop de indianen dit interpreteerden. Vanaf de tweede helft van de 17^e eeuw lukte het de Nederlandse kolonisten steeds beter om conflicten te voorkomen of te vermijden en vooral een vriendschappelijke relatie met de omliggende indianenstammen te onderhouden. Onder andere door het tekenen van verdragen, het intensiveren van handelsrelaties en de aanwezigheid van gezamenlijke vijanden werden deze betrekkingen

¹ N.L. Whitehead, 'Native Peoples confront colonial regimes in northeastern South America (c. 1500-1900)' in: *The Cambridge History of the native peoples of the Americas vol. III part 2* (1999), 389-391; W. Edwards en K. Gibson, 'An ethnohistory of Amerindians in Guyana' in: *The American Society for Ethnohistory*, vol 26 no. 2 (1979), 161-162; P. Rivière, *Individual and society in Guiana. A comparative study of Amerindian social organization* (1984), 2.

² C. Ch. Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and on the Wild Coast 1580-1680* (1971), 409-414 en 430-432.

verstevigd.³ Dit was ook het geval in de Nederlandse kolonies Essequibo en Demerary; twee kleine kolonies vernoemd naar de dominante rivieren in de gebieden. Deze kolonies bevonden zich ten oosten van de Spaanse bezittingen rond de Orinokodelta. De samenwerking met de inheemse groepen in het gebied was essentieel voor de kolonisten maar had ook voordelen voor de indianen. Rond 1670 had het Nederlandse koloniebestuur onder leiding van commandeur Hendrik Rol vredesverdragen gesloten met vier inheemse stammen, namelijk de Arawakken, Caribs, Akawaijen en de Warauwen.⁴ Deze vier stammen waren hierdoor uitgesloten van slavernij en de kolonisten hadden potentiële vijanden tot bondgenoten gemaakt.

In een deel van de bestaande literatuur wordt de beïnvloeding van de indiaanse populaties door de Europese kolonisten benadrukt. De verdringing van de indianen uit de kuststreken en de vraag naar Europese producten door de inheemse bevolking worden geïnterpreteerd als indicatie dat de rol van de indianen in de Guiana's in de loop van de 18^e eeuw steeds onbeduidender werd. Het doel van deze scriptie is het nuanceren van dit beeld. Volgens mij waren er grote verschillen binnen de Guiana's en speelden de Europeanen in Essequibo en Demerary ook aan het einde van de 18^e eeuw een marginale rol, althans buiten de directe plantagezone. De indianen waren weliswaar dieper de binnenlanden ingetrokken en wilden Europese producten bemachtigen, maar dit was het logische gevolg van een veranderende omgeving. De Nederlanders konden zich alleen in Essequibo en Demerary vestigen en hun plantages uitbreiden als de inheemse stammen dit gedoogden. Zelfs in de laatste jaren van de 18^e eeuw was de steun van de indianen cruciaal. Dit wordt in de bestaande literatuur dikwijls onderschat. De centrale vraag van deze scriptie zal zijn of de vermeende marginalisering van de inheemse bondgenoten van de Nederlanders in Essequibo en Demerary in de tweede helft van de 18^e eeuw juist is?

Door sommige historici – bijvoorbeeld Neil L. Whitehead, Stuart B. Schwartz en Frank Salomon – wordt in verband met de veranderende rol en afnemende invloed van de indiaanse stammen in de Guiana's en rond de Orinokodelta gesproken over de 'colonial tribe.' Het idee hierachter is dat er voor de komst van de Europeanen sprake was van uitgestrekte politieke machtsblokken waarbij duizenden personen in een soort feodaal netwerk waren verbonden. In dit netwerk werden afstamming, handel en handelsrelaties ingezet om

³ M.N. Menezes, 'The nature of the Amerindian/European encounter and its impact on the Amerindians,' in: *Freedom: retrospective and prospective* (2009), 79-81; N.L. Whitehead, 'The ancient Amerindian polities of the Amazon, the Orinoco, and the Atlantic Coast' in: *Amazonian Indians from prehistory to the present. Anthropological Perspectives* (1994), 42.

⁴ Goslinga, *The Dutch 1580-1680*, 428-429; J.J. Hartsinck, *Beschryving van Guiana, of de Wilde Kust, in Zuid-America [...]* vol. 1 (1770), 270.

wederzijdse afhankelijkheid en verbondenheid te creëren, met het doel zo veel mogelijk mensen aan dit systeem te binden. Controle over mensen, in plaats van over land of productiemiddelen, was namelijk de bepalende factor voor politieke macht en invloed.⁵ Het netwerk werd bestuurd door “powerful élites” die een “dynastic dominance” uitoefenden over dit netwerk.⁶ Dit systeem verdween echter geleidelijk door de komst van de Europeanen en de daarmee gepaard gaande bevolkingsafname, politieke instabiliteit en migratie over grote afstanden. De oude elites zagen hierdoor hun machtsbasis afbrokkelen en er ontwikkelden zich nieuwe vormen van politieke organisatie en machtsuitoefening, evenals nieuwe identiteiten. De periode waarin de oude situatie van grote machtsblokken de status quo was, wordt aangeduid als ‘ancient Amerindia’, en volgens Whitehead kan het midden van de 17^e eeuw aangeduid worden als omkeerpunt, waarna de situatie ingrijpend begon te veranderen. De politieke, sociale en economische situatie die vervolgens ontstond, wordt aangeduid als ‘colonial Amerindia.’⁷

De ‘colonial tribes’ ontwikkelden zich onder druk van een snel veranderende samenleving. Zij waren het die zich het beste aanpasten aan de nieuwe omstandigheden die de vestiging van Europese kolonisten, en later hun slaven, met zich meebracht. Deze stammen wisten toegang tot Europese producten te krijgen die gewild waren bij de inheemse bevolking en zij domineerden de handel in deze producten. Via hun dominante binnenlandse handelspositie waren zij in staat invloed uit te oefenen op stammen die geen contact hadden met Europese kolonisten. De meeste ‘colonial tribes’ waren exogaam, dit in tegenstelling tot de oude endogame elites. Hierdoor konden zij gemakkelijker personen van andere etniciteiten in hun gemeenschap opnemen.⁸ Dit laatste was cruciaal. De exogame stammen waren namelijk beter in staat om personen en stammen die oorspronkelijk geen onderdeel uitmaakten van hun gemeenschap in te lijven. Exogame stammen, zoals de Caribs, gebruikten hierbij termen voor verwantschapsbanden waarvan zij de betekenis oprekten en vervolgens toepasten op de te integreren personen uit andere stammen, in het bijzonder de Suppoyo, de Macusis, de Wapishiana, de Yanomami en de Paravianas.⁹ Een voorbeeld hiervan is het

⁵ A. Porro, ‘Social organization and political power in the Amazon Floodplain. The Ethnohistorical sources,’ in: *Amazonian Indians from prehistory to the present. Anthropological Perspectives* (1994), 86-90; Arvelo-Jiménez en H. Biord, ‘The impact of conquest on contemporary indigenous peoples of the Guiana Shield’ in: *Amazonian Indians from prehistory to the present. Anthropological Perspectives* (1994), 57-58. Whitehead, ‘The ancient,’ 35-41; Whitehead, ‘Native,’ 401.

⁶ Whitehead, ‘Native,’ 383.

⁷ Whitehead, ‘Native,’ 383-384; Whitehead, ‘The ancient,’ 35-43

⁸ Whitehead, ‘Native,’ 382-405 en 423-424; Arvelo-Jiménez en Biord, ‘The impact,’ 58-59 en 70-71.

⁹ A.O. Thompson, ‘Amerindian-European relations in Dutch Guyana,’ in: *Caribbean slavery in the Atlantic world. A student reader* (2000), 87-90.

gebruik van de term voor schoonzoon, *poito*, wat ook partner, bondgenoot, bediende of slaaf ging betekenen.¹⁰ Het gevolg was dat de exogame stammen “could achieve the political incorporation of their politically and economically subject populations within existing kinship systems”.¹¹

Het is belangrijk te beseffen dat de indianen die toegang tot de Europese producten hadden juist door hun contact met de kolonisten hun macht konden vestigen of uitbreiden. De Caribs en Akawaijen, twee stammen waar de Nederlanders in de 18^e eeuw bondgenootschappen mee onderhielden, werden door de Nederlanders in Essequibo en Demerary als oorlogszuchtig beschouwd. Echter, juist door het contact met de Europeanen werd oorlogvoering om krijgsgevangenen tot slaven te maken belangrijker en frequenter. De Caribs en Akawaijen voldeden hiermee aan de aanvankelijke vraag van de Europeanen naar indiaanse slaven. Hierdoor verzekerden zij zich van toegang tot Europese goederen, hetgeen hun machtsbasis verstevigde. Tegelijkertijd konden zij mogelijke rivalen uitschakelen.¹² Historicus Alvin Thompson stipt aan dat er in de periode 1670 tot 1780 regelmatig oorlogen gevoerd werden tussen indianenstammen en dat hierdoor de handel van de Nederlanders met de stammen in het binnenland ontregeld raakte of tijdelijk zelfs geheel stopte. Hij geeft aan dat de controle over de handelsstromen tussen Nederlanders en binnenlandse inheemse populaties de inzet van deze conflicten was. Het oorlogszuchtige karakter van stammen zoals de Caribs en de Akawaijen was deels een gevolg van de aanwezigheid van de Europeanen, een punt dat tevens gemaakt wordt door Whitehead. Onder andere de Macusis en Manaos trokken hierbij aan het kortste einde en zagen geen kans directe handelsverbindingen met de Nederlandse kolonies te bemachtigen.¹³

In de tweede helft van de 18^e eeuw leefden er in de gebieden rond de Nederlandse kolonies Essequibo en Demerary inheemse stammen die onder invloed van de Europese aanwezigheid drastische veranderingen hadden doorgemaakt. Stammen waren samengesmolten, of de ene stam was ingelijfd door een andere. Whitehead en Schwartz en Salomon spreken zelfs van ‘ethnogenesis’ in dit verband, maar ik sluit mij aan bij Gerrit Bos, die in zijn proefschrift aangeeft dat hij deze term overdreven vindt.¹⁴ Er was ongetwijfeld sprake van aanpassingen en ingrijpende veranderingen, maar het ging niet om identiteiten die

¹⁰ S.B. Schwartz en F. Salomon, ‘New peoples and new kinds of people: adaptation, readjustment, and ethnogenesis in South American indigenous societies (colonial era),’ in: *The Cambridge History of the native peoples of the Americas vol. III part 2* (1999), 471-472; N.L. Whitehead, ‘The ancient,’ 41.

¹¹ Whitehead, ‘The ancient,’ 41.

¹² Thompson, ‘Amerindian,’ 88-90; Whitehead, ‘Native,’ 395-396.

¹³ Thompson, ‘Amerindian,’ 90; Whitehead, ‘Native,’ 423-424; Whitehead, ‘The ancient,’ 44-45.

¹⁴ Whitehead, ‘The ancient,’ 43-46; Arvelo-Jiménez en Biord, ‘The impact’; G. Bos, *Some recoveries in Guiana Indian ethnohistory* (1998), 323 en 333.

uit het niets geschapen werden. De term etno-evolutie zou wellicht meer op zijn plaats zijn, gezien de geleidelijke identiteitsveranderingen die deels het gevolg waren van de komst van Europeanen en Afrikanen.

Nederlandse handelaren hadden sinds het einde van de 16^e eeuw geprobeerd het gebied rond de rivier Essequibo te koloniseren. Tegenstand van de inheemse bevolking en concurrentie van andere Europese mogendheden maakten het moeilijk om permanente handelsposten te stichten, maar vanaf het midden van de 17^e eeuw waren de Nederlanders er toch in geslaagd. Doorslaggevend hiervoor waren de verdragen die met een aantal inheemse stammen gesloten werden. De kolonisten kwamen voornamelijk om handel te drijven met de indianen, hetgeen de motieven van de indianen om oorlog te voeren veranderde.¹⁵ Voorafgaand aan de komst van de Europeanen was het voornaamste motief voor de Caribs, de Macusis en de Akawaijen het roven van vrouwen en kinderen van andere stammen; na de komst van de Nederlanders “commerce became the chief concern of the Indians”. Dit betekende ook handel in mensen aangezien “the Dutch purchased all prisoners of war from the Caribs”, waardoor dit indianenvolk “regularly went upstream to buy captives from the other tribes”.¹⁶ Rond het einde van de 17^e eeuw werden er ook plantages gesticht in de kolonie, hetgeen resulteerde in de aanwezigheid van steeds grotere aantallen Afrikaanse slaven.

In 1746 werd de eerste plantage aan de rivier Demerary gesticht en het aantal plantages en inwoners van deze nieuwe kolonie groeide vervolgens gestaag. In 1760 waren er reeds 130 plantages in Demerary tegenover 60 in Essequibo.¹⁷ Hierdoor nam het inwoneraantal toe, maar in vergelijking tot Suriname bleven de kolonies marginaal. Op economisch gebied verschoof de nadruk geleidelijk van handel naar landbouwproductie en dit ging gepaard met een toename van het aantal Afrikaanse slaven. Tevens steeg het aantal weglopende slaven. Essequibo en Demerary bleven echter weinig ontwikkelde kolonies die te maken hadden met een tekort aan militairen, slaven, kolonisten, voedsel en materialen. Het koloniebestuur was in grote mate aangewezen op de indiaanse bondgenoten om de tekorten op te vangen en de veiligheid van de kolonisten enigszins te garanderen. Vooral tegen slavenopstanden en weglopers waren de indianen in feite de enige beveiliging.¹⁸

¹⁵ Goslinga, *The Dutch 1580-1680*, 409-430; Hartsinck, *Beschryving*, 226 en 362-363.

¹⁶ Goslinga, *The Dutch 1580-1680*, 428.

¹⁷ Hartsinck, *Beschryving*, 269; C.Ch. Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas 1680-1791* (1985), 447.

¹⁸ Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 431-460.

De demografische invloed van de aanwezigheid van Europeanen en Afrikanen in de Guiana's was op de lange termijn de doorslaggevende factor in de veranderende verhoudingen tussen de kolonisten en de indianen. De ziektes die de immigranten uit de Oude Wereld meebrachten, waren vernietigend voor de indianen. De besmetting van grote aantallen indianen nam pas vanaf de 18^e eeuw een vlucht in de Guiana's, hetgeen laat was vergeleken met andere regio's in Amerika. Dit was het gevolg van de late kolonisering van dit gebied, maar uiteindelijk was het "really the steadily increasing impact of epidemics (...) that broke the back of the native population".¹⁹ Daarnaast speelde de komst van enorme aantallen Afrikaanse slaven een belangrijke rol in de afname van de indiaanse invloed. Vooral na het einde van de 18^e eeuw nam het aantal Afrikanen in Demerary en Essequibo gigantisch toe hetgeen de positie van de indianen verzwakte.²⁰

Over de exacte aantallen indianen in het gebied bestaat veel onduidelijkheid. Het is zelfs onduidelijk of het aantal indianen in dit gebied na het midden van de 18^e eeuw toe- of afnam. Cornelis Goslinga gaat ervan uit dat in de 18^e eeuw "the number of Indians decreased" en "many moved to other regions, mainly the Orinoco area."²¹ Whitehead stelt juist het tegenovergestelde. Weliswaar bespreekt hij vooral de Carib-indianen, maar de Caribs en Arawakken waren getalsmatig de grootste en invloedrijkste indianenstammen in dit gebied. Volgens Whitehead waren tegen het einde van de 18^e eeuw "only in the Dutch enclaves of Essequibo and Surinam (...) independent groups [van Caribs] of any significant size, left".²² Verderop schrijft hij dat het aantal Caribs in Essequibo na 1770 een buitengewone groei kende, hetgeen waarschijnlijk deels te wijten was aan "refugees fleeing the advance of the Spaniards south of the Orinoco".²³ Thompson sluit zich bij Whitehead aan. Volgens hem droeg de politiek van de Spaanse kolonisten in het westen ertoe bij dat sommige indiaanse stammen uit het gebied rond de Orinokodelta in de tweede helft van de 18^e eeuw migreerden richting het oosten waarbij "northwest Essequibo witnessed the greatest incidence of inward migration".²⁴ Het lijkt erop dat het aantal indianen in Essequibo en Demerary in de tweede helft van de 18^e eeuw minder sterk afnam dan in de rest van de Guiana's hetgeen te verklaren is door immigratie vanuit omliggende gebieden.

¹⁹ Whitehead, 'Native,' 427.

²⁰ G. Oostindie, 'British capital, industry and perseverance' versus Dutch 'Old School'?' in: *BMGN – Low Countries Historical Review*, vol. 127-4 (2012), 49-50.

²¹ Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 562.

²² N.L. Whitehead, *Lords of the tiger spirit. A history of the Caribs in colonial Venezuela and Guyana, 1498-1820* (1988), 129.

²³ Whitehead, *Lords*, 157.

²⁴ Thompson, 'Amerindian,' 87.

De nadruk van deze scriptie zal liggen op de periode 1770 tot 1800. De kolonie Essequibo was toen wel al ruim 150 jaar in handen van de Republiek, maar zij nam een verwaarloosbare plek in het Nederlandse koloniale rijk in. Pas in de tweede helft van de 18^e eeuw, met name na het stichten van de kolonie Demerary, begon het belang van deze streek toe te nemen. Historicus Gert Oostindie verwoordde dit als volgt: “From a demographic and economic point of view the history of Berbice, Demerara and Essequibo was of little significance prior to the 1770’s.”²⁵ In de bestaande literatuur wordt uitgegaan van een marginalisering van de indiaanse stammen als gevolg van de demografische en economische groei van de Europese kolonies in de Guiana’s in de tweede helft van de 18^e eeuw.

De centrale vraag van deze scriptie zal zijn of de vermeende marginalisering van de inheemse bondgenoten van de Nederlanders in Essequibo en Demerary in de tweede helft van de 18^e eeuw juist is. Whitehead schrijft bijvoorbeeld dat “it is symptomatic of the increasingly marginal position of even the most powerful “colonial tribes”, (...) that they were taken less and less into political account as administrators succeeded each other” en dat, aan het einde van de 18^e eeuw, “colonial domination of the native population was effectively established”.²⁶ Om deze vraag te kunnen beantwoorden zal in het eerste hoofdstuk beschreven worden wie de indiaanse bondgenoten van de Nederlanders waren en hoe hun samenlevingen eruitzagen. Vervolgens zal beknopt de situatie in de omliggende koloniale gebieden besproken worden, om de situatie in Essequibo en Demerary in perspectief te kunnen plaatsen. Daarna verschuift de focus naar de rol van de indianen in de twee kolonies. Een belangrijke uiting van het bondgenootschap van de indianen en de Nederlandse kolonisator was het inzetten van indianen als militie. Deze samenwerking zal in hoofdstuk 4 geanalyseerd worden aan de hand van bestaande literatuur hierover; reisverslagen van planters of avonturiers uit de hier besproken periode; correspondentie van zendelingen en gouverneur Storm van ’s Gravesande en informatie uit archiefstukken die door het koloniebestuur vanuit Essequibo en Demerary naar het bestuur van de West-Indische Compagnie (WIC) werden gestuurd. In hoofdstuk 5 zullen andere vormen van samenwerking tussen kolonisten en indianen onder de loep genomen worden. Helaas zijn er geen geschreven bronnen van de indianen zelf beschikbaar waardoor hun gevoelens, overwegingen en drijfveren, voor zover mogelijk, afgeleid moeten worden uit hun daden.

²⁵ Oostindie, ‘British,’ 33.

²⁶ Whitehead, ‘Native,’ 429-430.

2. De indianen

In de 18^e eeuw waren de termen ‘Carib’ en ‘Arawak’ algemene termen die door de kolonisten gebruikt werden om diverse indiaanse populaties mee aan te duiden. De term ‘Carib’ werd aanvankelijk gebruikt door de Spaanse kolonisten om vijandige indianenstammen mee aan te duiden. De term zelf werd hun aangereikt door Arawakse indianen op de Caraïbische eilanden, die regelmatig verwickeld waren in vijandigheden met deze Caribs. Hierdoor werd ‘Carib’ synoniem voor vijandig en oorlogszuchtig. Stammen die als Caribs werden bestempeld, werden door de Spanjaarden dan ook als tegenstanders gezien en zij mochten als slaven verhandeld worden. Arawakken, daarentegen, werden getypeerd als lui en zelfingenomen, maar tevens vriendelijk en vreedzaam.²⁷ In het licht van de samensmelting van verschillende indianenstammen, epidemieën en allianties met Europeanen werden deze termen van betekenis voorzien. De indianen gebruikten de termen ‘Carib’ en ‘Arawak’ in de omgang met de Europeanen, maar het is zeer waarschijnlijk dat zij onderling veel meer stammen onderscheidde.²⁸ Ik sluit mij aan bij Gerrit Bos’ stelling dat “the name Carib, besides being used as a tribal name for the Carib proper, was also used as a generic name for Carib-speaking tribes, and the same for Arawak-speaking tribes” en dat “for some Carib-speaking tribes their tribal name had been replaced by the name Carib, by outsiders, like Indians of other linguistic stocks, Europeans and Marrons”.²⁹

Het wegvallen van de oude inheemse elites na het midden van de 17^e eeuw gaf ruimte aan nieuwe groepen die hun identiteit en gezag deels ontleenden aan hun positie ten opzichte van de verschillende Europese koloniale mogendheden.³⁰ In de tweede helft van de 18^e eeuw onderhielden de invloedrijkste stammen in het gebied rond de Nederlandse kolonies Essequibo en Demerary nauwe banden met het Nederlandse koloniebestuur. Hun invloed was voor een groot deel het gevolg van hun relatie met de kolonisten en hun toegang tot Europese producten.³¹ Welke stammen waren dit? Hoe leefden zij en op welke manier was hun samenleving ingericht?

²⁷ E.B. Carlin en K.M. Boven, ‘The native population. Migrations and identities’ in: *Atlas of the languages of Suriname* (2002), 14-15; Schwartz en Salomon, ‘New peoples,’ 450-452; 391-401 en 412-417; Hartsinck, *Beschryving*, 11.

²⁸ Bos, *Some recoveries*, 205-506 en 213-214.

²⁹ Bos, *Some recoveries*, 205-206.

³⁰ Whitehead, ‘Native,’ 412-422 en 427-430; Schwartz en Salomon, ‘New peoples,’ 448-452.

³¹ Whitehead, ‘Native,’ 428-429.

2.1 Algemene kenmerken van de indiaanse samenlevingen

De belangrijkste sociaal-economische eenheid bij de diverse inheemse gemeenschappen werd gevormd door de ‘extended family’. Meerdere gezinnen die verwantschapsbanden met elkaar hadden, leefden onder een dak, en een aantal van deze huizen vormden een nederzetting. De omvang van deze nederzettingen verschilde sterk na verloop van tijd en per regio. Productie van voedsel en goederen geschiedde op het niveau van het huishouden, waarbij de nederzettingen probeerden zo veel mogelijk zelfvoorzienend te zijn.³² De inheemse bevolking was zeer mobiel en gebruikte de vele rivieren als transportwegen en communicatielijnen. Er werden grote afstanden afgelegd om te handelen en de nederzettingen en hun bewoners verhuisden regelmatig. Soms migreerden zij over grote afstanden, maar vaak ook naar een plek die slechts enkele kilometers verderop lag. Mede hierdoor waren territoriale grenzen op zijn minst poreus.³³

Volgens sociaal antropoloog Peter Rivière waren de inheemse samenlevingen sterk gericht op het individu en op de nederzetting. Hij stelt dat de nederzettingen met elkaar concurreerden “for the one unquestionable scarce resource in the region,” namelijk “human resources, or the productive and reproductive capacities of men and women”.³⁴ Politieke organisaties en structuren waren informeel, maar volgens Rivière was dit geen nadeel voor de indiaanse samenlevingen. Politiek was vooral gericht op het onderhouden van contacten met andere nederzettingen en op het dagelijkse bestuur van de nederzetting. Want hoewel het streven van de dorpen was om zelfvoorzienend te zijn, waren contacten met andere groepen noodzakelijk voor het voortbestaan van de groep. Onder andere voor spirituele rituelen, voor huwelijkspartners of het verkrijgen van regionale goederen was dit contact essentieel.³⁵

Controle over personen, en dan met name over de productiecapaciteiten van deze personen, stond gelijk aan macht in de indiaanse samenlevingen. Deze macht bleef veelal beperkt tot de eigen nederzetting en familie. Door de taakverdeling op basis van geslacht waren de vrouwen in de indiaanse samenlevingen, behalve voor de reproductie, ook verantwoordelijk voor een belangrijk deel van de productie en toegang tot hun arbeidskracht betekende invloed. De eindproducten van de vrouwelijke arbeid werden vervolgens door de

³² K.P. Kästner, *Amazonien. Indianer der Regenwälder und Savannen* (2009), 22; Whitehead, ‘Native,’ 400; P. Henley, ‘Inside and out: alterity and the ceremonial construction of the person in the Guianas,’ in: *Beyond the visible and the material. The Amerindianization of society in the work of Peter Rivière* (2001), 199; Rivière, *Individual*, 11-12.

³³ Carlin en Boven, ‘The native population,’ 11-15; Arvelo-Jiménez en Biord, ‘The impact,’ 58.

³⁴ Rivière, *Individual*, 101.

³⁵ Rivière, *Individual*, 4 en 101-102; Henley, ‘Beyond,’ 217.

mannen ingezet voor politieke en rituele doeleinden.³⁶ Als gevolg hiervan was polygamie een regelmatig voorkomend verschijnsel, vooral bij de invloedrijkere mannelijke leden van een nederzetting. “Wives increased a leader’s capacity to wine, dine, and clothe his followers”.³⁷ Zij zorgden ervoor dat hij rituele verplichtingen en festiviteiten kon uitvoeren, hetgeen zijn gezag verstevigde. In tegenstelling tot goederen was het aantal vrouwen, en zodoende volgelingen, dat een leider kon hebben vrij beperkt. Dit zorgde er mede voor dat het gezag van deze leiders beperkt bleef tot een relatief klein aantal individuen.³⁸

De Nederlandse kolonies Essequibo en Demerary begonnen in de 18^e eeuw politiek, demografisch en economisch te groeien, en het aantal plantages nam toe. Als reactie hierop verplaatsten sommige indianenpopulaties hun vestigingsgebied van de kust en gingen zij wat dieper de binnenlanden in. Andere populaties bleven echter in de buurt van de plantages en zij werkten dikwijls samen met de kolonisten. De vestiging van de kolonisten en de daarmee gepaard gaande migratie van indianen zorgde ervoor dat sommige inheemse stammen, bijvoorbeeld de Suppoyo en Parakoto, buiten de boot vielen. Zij slaagden er niet in om zich aan te passen aan de veranderde verhoudingen en om deze reden trokken zij zich ver terug in de binnenlanden, waar zij regelmatig slachtoffer werden van rooftochten.³⁹ De stammen die zich wel wisten aan te passen en goede contacten met de kolonisten onderhielden, hadden een uitstekende positie als tussenpersoon in de handel tussen de kolonisten en de indianenstammen die in de binnenlanden leefden.

2.2 De indiaanse stammen in de nabijheid van de Nederlanders

Een van de bondgenoten en tevens invloedrijke stammen in Essequibo en Demerary waren de Caribs. Zij noemden zichzelf Kalinya. Oorspronkelijk leefden zij aan de kust, maar na de vestiging van plantages door de Nederlanders trokken zij verder landinwaarts en vestigden ze zich voornamelijk langs de midden- en bovenloop van de Essequibo rivier en de Corantijnrivier.⁴⁰ De Caribs mochten niet tot slaaf gemaakt worden door de kolonisten en zij waren officieel bondgenoten van de Nederlanders. Zelf gingen zij wel op rooftochten naar de binnenlanden en hierbij roofden zij individuen van andere stammen die zij vervolgens verkochten aan de kolonisten. Daarnaast fungeerden zij als tussenpersoon voor stammen die

³⁶ Rivière, *Individual*, 87-94.

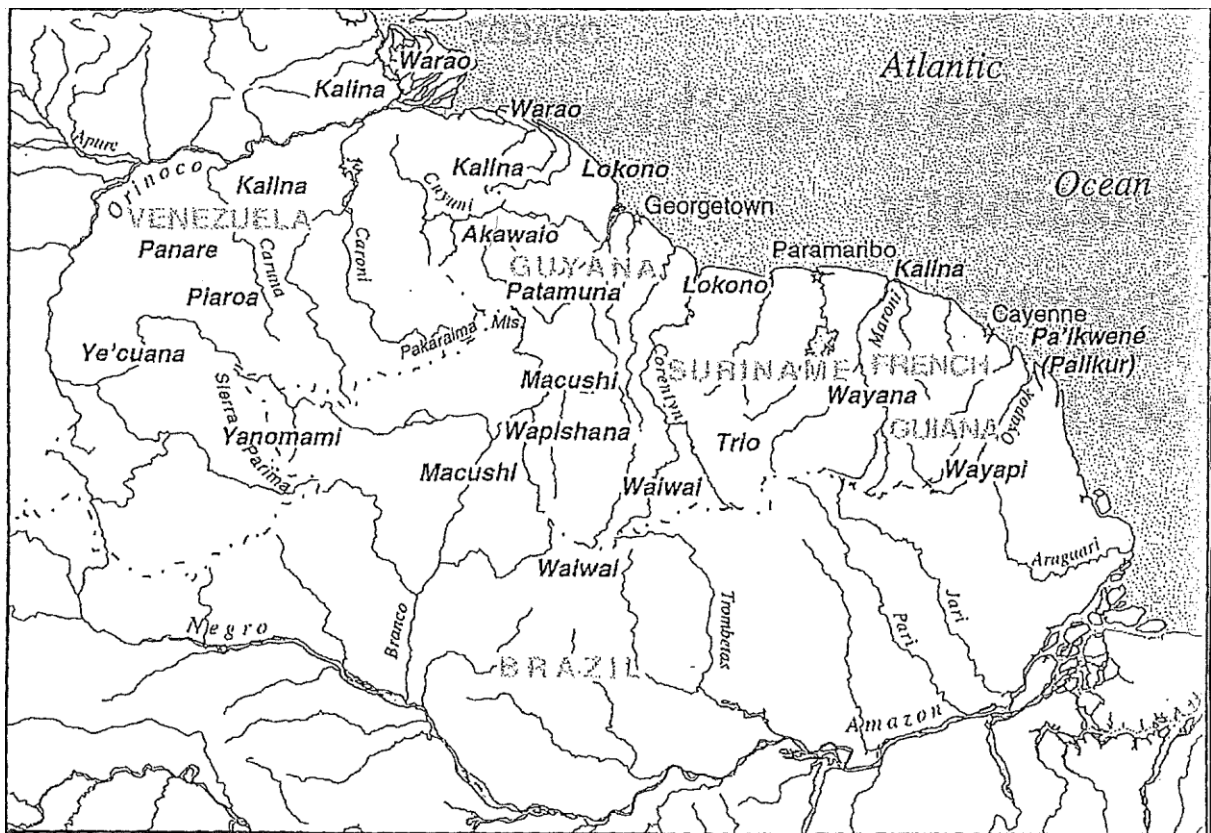
³⁷ Schwartz en Salomon, ‘New peoples,’ 476.

³⁸ Rivière, *Individual*, 87-94; J. Rodway, *Guiana: British, Dutch, and French* (1912), 219; H. Bolingbroke, *A voyage to the Demerary, containing a statistical account of the settlements there, and of those on the Essequibo, the Berbice, and other contiguous rivers of Guyana* (1807), 155-156.

³⁹ Whitehead, ‘Native,’ 413; Thompson, ‘Amerindian,’ 89.

⁴⁰ Bos, *Some recoveries*, 213 en 129-135; Whitehead, ‘Native,’ 387.

dieper in de oerwouden leefden en de kolonisten aan de kust.⁴¹ De Caribs gaven daarnaast militaire steun aan de Nederlanders en werden ingezet als militie.

Afbeelding 2. Indiaanse groepen in de Guiana's. Bron: N.L. Whitehead, 'Guayana as anthropological imaginary. Elements of a history' (2009), 2.

De Arawakken waren eveneens belangrijke bondgenoten van de Nederlandse kolonisten in Essequibo en Demerary. Zij noemden zichzelf Lokono, en hoewel er regelmatig Arawakken in de nabijheid van de plantages leefden, waren de meeste nederzettingen niet direct bij de plantages maar iets verder in de binnenlanden te vinden. De Nederlanders zetten de Arawakken soms in als arbeidskrachten, maar nooit als slaven, aangezien de Arawakken net als de Caribs beschermd waren tegen slavernij.⁴²

De Warauwen hadden hun nederzettingen in de kuststroken en moerassen tussen de Essequibo en de Orinoko. Ook de Warauwen waren door verdragen met de Nederlanders uitgesloten van slavernij. Zij vestigden zich daarnaast regelmatig in de nabijheid van de plantages, en het was ook niet ongewoon dat Warauwen óp de plantages leefden. Aangezien

⁴¹ Thompson, 'Amerindian,' 89.

⁴² Thompson, 'Amerindian,' 96; Bos, *Some recoveries*, 121-124; Edwards en Gibson, 'Ethnohistory,' 168.

zij veelal in moerassige gebieden leefden, verbouwden zij vrijwel geen voedsel, maar waren ze – behalve op de opbrengst van jagen en vissen – aangewezen op de vruchten en het zetmeelrijke merg van de Mauritiuspalm.⁴³ De Warauwen hadden de reputatie buitengewoon kundige kanobouwers te zijn en volgens Whitehead betekent *warao* dan ook ‘kanomaker.’⁴⁴

De laatste groep die expliciet uitgesloten was van slavernij en verdragen met de Nederlandse kolonisten in Essequibo en Demerary had gesloten, waren de Akawaijen. Zij leefden vooral rond de bovenlopen van de Berbice, Demerary en Essequibo. De Akawaijen verplaatsten hun nederzettingen regelmatig en ze stonden bekenden als handelaren.⁴⁵ De relatie tussen de Arawakken en Akawaijen was “rather hostile”⁴⁶ maar zij werkten ook regelmatig samen als bondgenoten van de Nederlanders, met name bij het opsporen van weggelopen slaven.

De Macusis leefden aan de bovenloop van de rivier Essequibo en op de savannes in dat gebied, maar oorspronkelijk leefden zij waarschijnlijk meer ten zuid westen van de Essequibo. Deze stam was vaak het slachtoffer van rooftochten. Met name de Caribs roofden regelmatig Macusis en “sold them as slaves to the Dutch”.⁴⁷ In de tweede helft van de 18^e eeuw waren zij onder druk van een andere indianenstam, de Wapishiana, gemigreerd richting het noorden naar het gebied van de Essequibo.⁴⁸

Het leefgebied van de Wapishiana bevond zich tussen de Rio Branco en de rivier Rupununi. Aan de bovenloop van de rivier Essequibo leefden ook Wapishianas net als rond het meer Parima, een uitgestrekte savanne die tweemaal per jaar overstroomde. Dit meer was deels een zoutvlakte, waardoor de Wapishianas toegang hadden tot deze kostbare handelswaar. Desondanks waren zij meerendeels krijgers die rooftochten uitvoerden en regelmatig hun nederzettingen verplaatsten.⁴⁹

De handel in indiaanse slaven was, in vergelijking met de handel in Afrikaanse slaven, kleinschalig. Indiaanse slaven werden vooral ingezet als huisslaaf, als jager of visser en voor het hakken van hout. De toename van het aantal Europeanen in Essequibo en Demerary in de loop van de 18^e eeuw zorgde ervoor dat de vraag naar indiaanse slaven toenam, maar de indiaanse slavenhandel bleef van beperkte omvang.⁵⁰ Uit bijlage 2 blijkt dat er in 1788 in Essequibo slechts 127 indianen als slaaf geregistreerd stonden en 80 vrije vrouwelijke

⁴³ Bos, *Some recoveries*, 115-120; Thompson, ‘Amerindian,’ 96.

⁴⁴ Whitehead, ‘Native,’ 394.

⁴⁵ Edwards en Gibson, ‘Ethnohistory,’ 168-169; Bos, *Some recoveries*, 146-151.

⁴⁶ Bos, *Some recoveries*, 150.

⁴⁷ Thompson, ‘Amerindian,’ 89.

⁴⁸ Thompson, ‘Amerindian,’ 89; Edwards en Gibson, ‘Ethnohistory,’ 169-170; Bos, *Some recoveries*, 134-135.

⁴⁹ Thompson, ‘Amerindian,’ 88-89; Edwards en Gibson, ‘Ethnohistory,’ 167; Bos, *Some recoveries*, 65-67 en 329.

⁵⁰ Whitehead, *Lords*, 180-188.

indianen. Tegelijkertijd waren er 9558 Afrikaanse slaven in de kolonie. De Caribs, Arawakken en Akawaijen voerden rooftochten uit in de binnenlanden om krijgsgevangenen te verkrijgen of zij kochten slaven van andere stammen, bijvoorbeeld van de Manaus. Diverse stammen die geen verdragen hadden gesloten met de Nederlanders, werden slachtoffer van rooftochten. Zoals gezegd werden de Macusis vaak als slaaf verkocht, maar ook Wapishianas en Yanomami waren dikwijls het slachtoffer.⁵¹

2.3 Wereldlijke en geestelijke leiders

Whitehead formuleert de primaire manieren om politiek gezag te veroveren in de indiaanse samenlevingen: “personal followings through the manipulation of genealogy, the successful conduct of martial enterprises, or the display of esoteric knowledge”.⁵² Gerrit Bos en Paul Henley wijzen erop dat mythologische overeenkomsten tussen nederzettingen benadrukt werden en dat effectief politiek leiderschap in de 18e eeuw beperkt bleef tot de eigen familie of nederzetting. Hierdoor identificeerden nederzettingen in een uitgestrekt gebied zich weliswaar als behorende tot een specifieke stam, maar waren zij niet verenigd onder het gezag van een of enkele leiders.⁵³ Peter Rivière stelt: “it is the role of the village leader to manage the network of relationships that constitutes his settlement, and his and the shaman’s duty to represent it in dealings with the outside”.⁵⁴

De aanvoerders van een groep krijgers werden door de Nederlanders *Uijlen* genoemd. Volgens de Britse reiziger Henry Bolingbroke hadden de indianen in tijden van vrede geen leiders, maar kozen zij in het geval van een oorlog iemand die hen in de strijd leidde en het commando had.⁵⁵ Over het algemeen kenden de indianen wel leiders, maar hun gezag moest steeds opnieuw bevestigd en gewonnen worden, en het reikte vaak niet verder dan gezag over de eigen nederzetting. Het leiderschap was zodoende een functie met beperkte macht, maar leiders die hun vaardigheid bewezen hadden, genoten wel aanzien onder hun volgelingen.⁵⁶

Een van de vooraanstaande leden in een indianenpopulatie was de *Peii*. Dit was een soort priester of sjamaan die in contact kon komen met geesten en tegelijkertijd fungeerde als een medicijnman met kennis van helende planten. De functie was erfelijk en de *Peii*’s waren

⁵¹ Thompson, ‘Amerindian,’ 89; Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 560, Whitehead, *Lords*, 187-188.

⁵² Whitehead, ‘Ancient,’ 39.

⁵³ Bos, *Some recoveries*, 213-217; Henley, ‘Beyond,’ 200 en 211-218.

⁵⁴ Rivière, *Individual*, 101.

⁵⁵ H. Bolingbroke, *A voyage to the Demerary, containing a statistical account of the settlements there, and of those on the Essequibo, the Berbice, and other contiguous rivers of Guyana* (1807), 146.

⁵⁶ Whitehead, *Lords*, 59-63; Rivière, *Individual*, 12-13.

invloedrijke personen.⁵⁷ Peter Rivière geeft aan dat de sjamaan niet was vrijgesteld van alledaagse taken als de jacht, maar door zijn bijzondere relatie met de spirituele wereld “the shaman wields political power, even to the point that in certain cases shamanistic knowledge is the qualification for village leadership”.⁵⁸ Alle indianenstammen in het gebied geloofden dat er een scheppende god was die in het heden allerlei goede zaken liet plaatsvinden, maar deze god werd niet vereerd. De tegenhangers hiervan waren kwade geesten, zogenaamde Jawaho’s, met wie de Peii’s in contact trachtten te komen om onheil af te wenden of vijanden te vervloeken.⁵⁹ Het geloof in deze duivelse schepsels werd daarnaast door de Peii’s en vooraanstaande leden van de nederzettingen ingezet om angst voor bepaalde plekken te creëren bij de rest van de indianen. Dit gebeurde onder andere om de locatie van mijnen geheim te houden. Storm van ’s Gravesande, gouverneur-generaal van Essequibo en Demerary, schreef bijvoorbeeld dat de gewone indiaan dikwijls niet wist waar zich de goud- en zilvermijnen bevonden, omdat hun wijsgemaakt werd “dat op diergelijke plaatsen de Jawaho of duivel woont, waar door afgeschrikt worden daar niet omtrent te komen”⁶⁰ en dat het een “sekere en onfeilbare regel” is “dat alle plaetsen waer d’Indiaenen seggen dat de Jawaho woont sig iets extraordinairs bevind”.⁶¹

Het lijkt mij dat gezag vooral werd uitgeoefend op het niveau van de familie en de nederzetting en dat hierbij verwantschapsbanden een centrale rol innamen. Dergelijke gezagsverhoudingen zijn lastig te ontwaren. Het is dan ook niet vreemd dat Peter Rivière beweert dat de “social and political organization of these [inheemse Guyaanse] societies is so unformalized that it has often been difficult to understand how they work at all”.⁶²

2.4 Productie en handel

De indianen in het uitgestrekte gebied stonden op verschillende manieren met elkaar in verbinding. Handel speelde hier een belangrijke rol in. Deze handel was behoorlijk intensief en de netwerken waren bijzonder uitgestrekt. Weliswaar werden de meeste gebruiksvoorwerpen en voedingsmiddelen geproduceerd op het niveau van het huishouden of de nederzetting, maar voedseloverschotten en producten die slechts op specifieke plaatsen

⁵⁷ J.G. Stedman, *Narrative of a five years' expedition against the revolted negroes of Surinam, in Guiana, on the Wild Coast of South America...* (1813), 414; Bancroft, *An essay on the natural history of Guiana, in South America...* (1769), 310-313 en 316.

⁵⁸ Rivière, *Individual*, 12.

⁵⁹ Bancroft, *An essay*, 310-313; Stedman, *Narrative*, 398.

⁶⁰ J.A.J. de Villiers, *Storm van 's Gravesande. Zijn werk en zijn leven uit zijne brieven opgebouwd* (1920), 251.

⁶¹ De Villiers, *Storm*, 275.

⁶² Rivière, *Individual*, 4.

voorkwamen werden intensief verhandeld.⁶³ Andere belangrijke vormen van contact tussen indiaanse nederzettingen waren migratie, spirituele doeleinden en gewapende conflicten, maar in de samenlevingen in de Guiana's was de scheidslijn tussen deze vormen van contact vaak flinterdun. De vele waterwegen werden intensief gebruikt om zich te verplaatsen en mede om deze reden bevonden veel nederzettingen zich aan of vlak bij rivieren. De sociale en culturele kenmerken van de stammen die hierbij betrokken waren werden constant beïnvloed door de contacten met anderen, wat hen onderhevig maakte aan verandering.⁶⁴ Deze verandering en aanpassing was uiteraard niet uniek voor het gebied, maar is een algemeen kenmerk van groepen mensen die met andere groepen in contact komen. Beide zullen elkaar beïnvloeden en elkaars identiteit en cultuur veranderen.

De indianenpopulaties in het hier besproken gebied leidden allen een semi-nomadisch bestaan. Zij waren bekwame jagers en vissers. Met uitzondering van de Warauwen verbouwden de indianen ook gewassen op tijdelijke landbouwgronden. Het ging hierbij met name om cassave, maar ook maïs, bananen en ananas werden verbouwd. Voor de landbouwgronden werd door middel van brandlandbouw door de mannen een stuk bos platgebrand en gerooid, dat vervolgens werd gecultiveerd door de vrouwen. Van de cassave werd niet alleen brood gebakken, maar het vormde tevens de basis voor een alcoholhoudende drank genaamd 'piwarrie' en voor de peperpot, een zeer pittige eenpansmaaltijd die altijd aanwezig was. Het verwerken van de landbouwproducten en van de jacht- en visopbrengst was eveneens een vrouwentaak.⁶⁵ Voor het vissen, jagen en oorlog voeren gebruikten de inheemse volkeren pijl en boog, zware knuppels, blaaspijpen en hun kennis van giftige planten. Dit waren taken die alleen door de mannelijke leden van de gemeenschap uitgevoerd werden.⁶⁶

De indiaanse nederzettingen streefden ernaar grotendeels zelfvoorzienend te zijn maar tegelijkertijd was er sprake van uitgestrekte handelsnetwerken. Via deze netwerken stonden de nederzettingen in contact met andere nederzettingen die niet zelden honderden kilometers verderop lagen. De indianen konden bovendien diverse routes gebruiken en hun netwerken aanpassen als de situatie daarom vroeg. Zo zorgde de uitbreiding van de Europese invloed in de tweede helft van de 18e eeuw voor een veranderende goederenstroom en verschuivende

⁶³ Whitehead, 'Native,' 393-395; N.L. Whitehead, 'The ancient,' 39; Arvelo-Jiménez en Biord, 'The impact,' 57-58.

⁶⁴ Schwartz en Salomon, 'New peoples,' 446-448; Arvelo-Jiménez en Biord, 'The impact,' 58.

⁶⁵ Rivière, *Individual*, 10-11; Stedman, *Narrative*, 404-408 en 413; Rodway, *Guiana*, 213-214; C. Quandt, *Nachricht von Suriname und seinen Einwohnern...* (1968), 188-201.

⁶⁶ Rivière, *Individual*, 10-11.

handelsroutes van de Caribs.⁶⁷ Volgens Arvelo-Jiménez en Biord ging het bij deze handel niet om “accumulation nor economic specialization” maar om “the creation or reinforcement of political ties with other, structurally similar societies”.⁶⁸ Zij benadrukken dat handel in de indiaanse culturen niet alleen het uitwisselen van goederen betekende, maar ook het uitwisselen van informatie, culturele beïnvloeding en het onderhouden van sociale contacten tussen verschillende nederzettingen en etnische groepen. Whitehead sluit zich hierbij aan wanneer hij schrijft dat “very widely dispersed groups were locked into patterns of mutually sustaining exchange at both a local and regional level. (...) However, these formal economic patterns cannot be simply assimilated to Western economic models. Terms of exchange were governed by aesthetic and ideological considerations rather than by a ‘purely’ economic motive, such as commodity accumulation.”⁶⁹

Tot de 18^e eeuw was de voornaamste richting van de indiaanse handelsstromen van de binnenlanden naar de kust en in de verhandelde goederen was geen duidelijke hiërarchie te bespeuren. De handelsstromen werden dus gekenmerkt door een evenwichtig tweerichtingsverkeer. Dit veranderde door de introductie van Europese goederen zoals ijzeren werktuigen, geweren en vishaken. Deze producten waren schaars en gewild bij de indianen. Het gevolg was dat de focus op de kustgebieden kwam te liggen, aangezien de Europese nederzettingen en hun goederen zich daar bevonden waardoor de voornaamste richting van de goederenstromen van de kust naar de binnenlanden gingen lopen. De schaarse Europese producten hadden een hogere waarde voor de indianen en hierdoor ontstond een hiërarchie in de goederen. Het evenwichtige tweerichtingsverkeer dat voorheen de handelsstromen kenmerkte, werd verstoord. Het gevolg was dat de indianen die toegang hadden tot deze goederen een bijzonder invloedrijke positie gingen innemen in de handelsnetwerken.⁷⁰

De Caribs, Arawakken, Akawaijen en Warauwen behoorden tot deze geprivilegieerde stammen, dankzij hun verdragen met de Nederlanders. Zij hadden directe toegang tot de Europese kolonisten en hun goederen, en deze positie van tussenpersoon verdedigden zij. Tegelijkertijd waren niet alleen de binnenlandse stammen afhankelijk van deze tussenpersonen, maar ook de Nederlanders. Voor handel met stammen die verder in de binnenlanden leefden, waren zij afhankelijk van de diensten van hun indiaanse bondgenoten.⁷¹ Onder andere voor het verkrijgen van indiaanse slaven, maar ook voor

⁶⁷ Arvelo-Jiménez en Biord, ‘The impact,’ 64-67.

⁶⁸ Arvelo-Jiménez en Biord, ‘The impact,’ 57.

⁶⁹ Whitehead, ‘Native,’ 395.

⁷⁰ Whitehead, ‘Native,’ 421-422; Whitehead, ‘Ancient,’ 44; Arvelo-Jiménez en Biord, ‘The impact,’ 64-65.

⁷¹ Whitehead, ‘Ancient,’ 44-45; Thompson, ‘Amerindian,’ 90.

hangmatten of indiaanse boten, waren de Nederlanders aangewezen op deze handelsnetwerken. De indianen die in de nabijheid van de plantages leefden, waren vrijwel allemaal uitgesloten van slavernij.

De toegang tot Europese producten en het verwerven van een bemiddelende positie was regelmatig een reden voor oorlog tussen indiaanse stammen.⁷² Een duidelijk voorbeeld hiervan was de poging van de Manau-indianen aan het begin van de 18^e eeuw om directe handelscontacten met de Nederlandse kolonie aan de Essequibo te vestigen. De Manaus waren een machtige stam die in de regio rond de boven- en middenloop van de Rio Negro leefden en bekend stond om de frequente rooftochten en intensieve handel in indiaanse slaven. De Akawaijen en Caribs die rond de Essequibo rivier leefden, deden er alles aan om de Manaus te verdrijven. Gedurende de 18^e eeuw zorgde dit herhaaldelijk voor schermutselingen. Een enkele keer leidde dit tot een grootschalige gewapende strijd tussen Caribs en Manaus, waarbij de Caribs weliswaar verloren, maar er toch in slaagden de Manaus zodanig te verzwakken dat zij zich moesten terugtrekken. Uiteindelijk “the Manaos had to be content to allow the Dutch and their Indian auxiliaries to come and purchase their slaves from the Rio Branco”.⁷³

De Europese aanwezigheid had er in de tweede helft van de 18^e eeuw voor gezorgd dat de goederenstromen in de uitgestrekte indiaanse handelsnetwerken veranderden en dat er een hiërarchie ontstond in de goederen. De Europese producten hadden een hogere waarde dan de inheemse goederen. Toegang tot Europese handelswaren vergrootte zodoende de macht van sommige indiaanse stammen. De indiaanse nederzettingen stonden via de handelsnetwerken met elkaar in contact, terwijl de nederzettingen tegelijkertijd in elk opzicht zelfvoorzienend wilden zijn. In de praktijk was dit niet haalbaar, met name omdat de nederzettingen niet iedereen konden voorzien van een huwelijkspartner. Hierdoor waren de nederzettingen op den duur aangewezen op geschikte partners van buitenaf.⁷⁴ Familiebanden waren cruciaal in de manier waarop de nederzettingen werden bestuurd. Deze familiebanden waren soms kunstmatig doordat termen om familie aan te duiden werden opgerekt om individuen te integreren in de nederzetting en de stam. Hetzelfde mechanisme werd ingezet om de mythe van zelfvoorzienendheid overeind te houden.⁷⁵ De relatie tussen de Europeanen en de indianen verschilde daarnaast per regio, en ontwikkelingen in het ene gebied konden van invloed zijn op regio's die honderden kilometers verderop lagen.

⁷² Whitehead, 'Native,' 395-398

⁷³ Thompson, 'Amerindian,' 88.

⁷⁴ Henley, 'Beyond,' 199.

⁷⁵ Schwartz en Salomon, 'New peoples,' 463-464; Whitehead, 'Native,' 404 en 421-422.

3. De omringende gebieden

De Wilde Kust bestond uit de Franse nederzetting Cayenne; de Nederlandse kolonies Suriname, Berbice, Demerary en Essequibo en het oostelijke deel van het onderkoninkrijk Nieuw-Granada. In het zuiden oefenden Portugezen vanuit hun bezittingen aan de Amazone invloed uit op het gebied en haar inwoners. De contacten tussen deze gebieden waren frequent, en door handel, conflicten en migratie was er veel wederzijdse beïnvloeding. De indiaanse bevolking in de Guiana's werd direct of indirect getroffen door ontwikkelingen die door de Europese kolonisten werden veroorzaakt. De gevolgen hiervan waren soms ingrijpend. Dit neemt niet weg dat zeker tot 1700 de indianen in grote delen van de Guiana's de lakens uitdeelden. Zonder hun goedkeuring en steun was kolonisering of handel onmogelijk, reden voor de Engelsen, Fransen en Nederlanders om zo veel mogelijk indianen aan zich te proberen te binden. De Iberische mogendheden richtten zich daarentegen voornamelijk op het verkrijgen van schatten en rijkdommen en op het bekeren van de plaatselijke bevolking.⁷⁶ Het oostelijkste deel van Nieuw-Granada, vanaf de Orinoko rivier, werd tot de Guiana's gerekend en van hieruit trachtten de Spanjaarden hun invloed uit te breiden richting de Nederlandse kolonies.

3.1 De Spaanse gebieden

In de Spaanse gebieden rond de rivierdelta van de Orinoko vormden katholieke zendelingenmissies de belangrijkste instituten. Naast het bekeren van de inheemse bevolking werden deze missies intensief en openlijk gebruikt om de Spaanse invloedssfeer te consolideren en uit te breiden.⁷⁷ De zendelingen trachtten de inheemse bevolking bijeen te brengen in permanente nederzettingen en te onderwijzen in het katholieke geloof. Het uiteindelijke doel was hen in te lijven in de Spaanse koloniale samenleving. Daarnaast fungeerden deze missies als politieke en militaire instituten, die de afgelegen gebieden van het Spaanse imperium moesten verdedigen en het Spaanse grondgebied probeerden uit te breiden.⁷⁸

In de eerste decennia van de 18^e eeuw waren de missies niet bijzonder succesvol, maar dit veranderde na 1740. De indianen die te maken kregen met deze religieus-imperialistische instituten verzetten zich tegen gedwongen verhuizing en bekering. Zoals gezegd was het

⁷⁶ Carlin en Boven, *Atlas*, 15-19.

⁷⁷ Whitehead, 'Native,' 424-425.

⁷⁸ Whitehead, *Lords*, 131.

uiteindelijk “the steadily increasing impact of epidemics (...) that broke the back of the native population”.⁷⁹ Door de opeenhoping van vele indianen in kleine nederzettingen waar tevens Europeanen en Afrikaanse slaven verbleven, was de sterfte door infectieziekten onder de indianen hoog. Andere gevolgen van het concentreren van indianen in de zendelingenposten waren economische afhankelijkheid van het koloniale systeem, versnelde vermenging van diverse inheemse stammen en culturen en juridische achterstelling ten opzichte van de blanke kolonisten.⁸⁰

Naast gewapend verzet tegen de Spaanse zendelingen was vluchten een optie om te ontkomen aan de zendelingen. Deze optie kozen de indianen na 1740 steeds vaker. Een deel van hen vluchtte richting de Essequibo, waar het politieke klimaat voor de inheemse bevolking gunstiger was. Het ging hierbij voornamelijk om Caribs die zich vooral in noordwest Essequibo vestigden, om zo aan de Spaanse invloed te ontkomen. Maar ook in andere delen ten oosten van de Orinoko zochten indiaanse populaties een veilig heenkomen.⁸¹

De Spaanse zendelingen en hun indiaanse bondgenoten voerden regelmatig expedities uit naar het nog nauwelijks ontwikkelde gebied van de Essequibo. Het doel hiervan was het ontvoeren van indianen, om hen mee te nemen naar de zendelingenmissies in de Spaanse gebieden en het uitbreiden van de Spaanse invloedssfeer. Storm van 's Gravesande maakte hiervan vaak melding in zijn brieven. In 1746 schreef hij dat “de Spanjaerde boven in gemelte rivier [Cajoeny] een Mission hebben geset en aldaer een klein fort hebben gebouwt (...) en van intentie aenstaende jaer nog een Mission en fort eenige uren nader naer benede deese rivier aen te leggen komende al de Indiaene van die kant naer hier vlugte en om bescherming bidde”.⁸² De klachten over de Spanjaarden die de Nederlandse posten aanvielen en indianen wegvoerden, zijn veelvuldig te vinden in de correspondentie van Storm, bijvoorbeeld in 1767 toen hij van de posthouder van de post Marocco te horen kreeg dat “door de quaede behandelingen van den jegenswoordigen Gouverneur van Orinque alle de Warouwen welke by duysende op d'eijlanden in de mond van Orinoque woonen van daer vlugten, en reets bij honderden in Barima zijn aengekomen”.⁸³

Hij meldde echter ook dat de Caribs in de Nederlandse gebieden bereid waren te helpen. Op 1 november 1762 berichtte Storm: “den elfden September hebben (buijte mijn verwachting) de Caraibische natie afgesonden van boven de rivier bij mij laetende vraegen

⁷⁹ Whitehead, ‘Native,’ 427.

⁸⁰ Whitehead, *Lords*, 133-140; Schwartz en Salomon, ‘New peoples,’ 456-457; Whitehead, ‘Native,’ 424-428.

⁸¹ Whitehead, *Lords*, 141-143; Thompson, ‘Amerindian,’ 87.

⁸² De Villiers, *Storm*, 98.

⁸³ De Villiers, *Storm*, 305.

hoe het was met de Spanjaerden, seggende sij volstrekt niet verdraegen soude dezelve hier eenigen voet soude krijgen, en dat bereijd waeren met al haer magt bij te springen”.⁸⁴ Andersom was de bescherming van de indianen door de Nederlanders vaak gebrekkig, aangezien het aantal soldaten in de kolonies niets voorstelde. Hierdoor konden de Spanjaarden strooptochten uitvoeren waarbij niet zelden “een goede partij Indiaenen gelicht en weg gevoert”⁸⁵ werd, hetgeen weer voor onrust en angst onder de indianen zorgde en ertoe kon leiden dat zij zich dieper in de oerwouden terugtrokken.

De Afrikaanse slaven uit de Nederlandse kolonies probeerden daarentegen de andere kant op te vluchten. Hun doel was vaak om de Spaanse gebieden te bereiken in de hoop daar hun vrijheid terug te krijgen. Dit werd gezien als een groot probleem, vooral in combinatie met de uitbreidende invloed van de Spanjaarden: “de slaeven konnen nu op haer gemak, sonder agterhaelt te konnen worden naer die Missions [van de Spanjaarden] gaen”.⁸⁶ De planters in de Nederlandse gebieden wilden dat er afspraken gemaakt zouden worden met het Spaanse hof over het retourneren van weggelopen slaven. Herhaaldelijk smeekten zij bij de stadhouder en de WIC om steun, onder andere in 1784, toen een groep vooraanstaande planters in een brief vroeg om de oprichting van een ‘kartel’.⁸⁷

De contacten met de Spaanse gebieden ten westen van Essequibo waren zodoende vooral negatief en vijandig. De uitbreiding van de invloedssfeer van de Nederlanders werd effectief belemmerd en hun bondgenoten, de indianen, werden ontvoerd en afgeschrikt door de Spanjaarden. Tegelijkertijd waren de Spaanse bezittingen rond de Orinoko een geliefde bestemming voor gevluchte slaven, hetgeen de planters in de Nederlandse gebieden schade toebracht.

3.2 De Portugese gebieden

De andere Iberische mogendheid, Portugal, had bezittingen in de gebieden ten zuiden van de Nederlandse kolonies. Net als in de Spaanse gebieden waren katholieke zendelingen aan de randen van de bezittingen op zoek naar zo veel mogelijk zielen. Daarnaast waren de Portugese kolonisten constant op zoek naar goedkope slaven. Als gevolg hiervan concurreerden de zendelingen en de slavenhandelaren om de indianen. In deze gebieden was rond het midden van de 18^e eeuw vrijwel alle weerstand van de indiaanse stammen gebroken.

⁸⁴ De Villiers, *Storm*, 215.

⁸⁵ De Villiers, *Storm*, 346.

⁸⁶ De Villiers, *Storm*, 344.

⁸⁷ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 537, *Brief van 6 planters aan de Heeren X, 19-53*.

Zij waren of dieper het oerwoud ingetrokken om te ontkomen aan de religieuze ijver van de zendelingen, of ze waren aan deze ijver ten prooi gevallen.⁸⁸ De stammen die noordwaarts emigreerden, oefenden druk uit op de indiaanse bewoners van dat gebied, en deze druk leidde tot migratie van andere stammen. Het is niet onwaarschijnlijk dat de noordwaartse migratie van de Macusis en Wapishiana in de 18^e eeuw een gevolg was van de ontwikkelingen in de Portugese gebieden rond de Amazone.⁸⁹

3.3 Suriname

Ten oosten van Essequibo en Demerary bevond zich Suriname. Suriname was een plantage-economie gebaseerd op slavernij, net als Berbice, Demerary en Essequibo. Suriname was echter economisch en demografisch vele malen verder ontwikkeld dan de andere drie Nederlandse kolonies op de Wilde Kust. Dit uitte zich in grotere aantallen plantages, slaven en blanken en in de aanwezigheid van een werkelijke stad, namelijk Paramaribo. In de 18^e eeuw was de verhouding slaaf-blanke in Suriname ongeveer 20:1.⁹⁰ Voordat het zover was, moesten echter vele hordes genomen worden en bij de succesvolle kolonisering van Suriname speelden de indianen een sleutelrol.

Engelsen, Fransen en Nederlanders probeerden vanaf 1626 het gebied te bevolken, maar in de eerste decennia waren de verschillende pogingen onsuccesvol doordat de Caribs, Arawakken, Paragoto en Suppoyo de kolonisten keer op keer verdreven of vermoordden. De Nederlanders slaagden er uiteindelijk in om rond 1660 steun te krijgen van de Arawakken in Suriname. Tijdens de Tweede Engels-Nederlandse Oorlog (1665-1667) bleek deze steun doorslaggevend en het betekende het begin van een langdurige Nederlandse aanwezigheid in Suriname.⁹¹ Voor de Caribs en Arawakken had dit bondgenootschap eveneens gevolgen. De Caribs waren de meer dominante en gevestigde stam in Suriname aan het begin van de 17^e eeuw, maar “the advent of Dutch rule in Surinam led to the promotion of Arawak political dominance over the local Caribs”, doordat de “Arawak clans moving into Surinam under Dutch protection (...) effectively marginalized the powerful Carib chiefs of the Corentyn, Copename, Surinam, and Maroni rivers”.⁹²

⁸⁸ Whitehead, ‘Native,’ 424-426.

⁸⁹ Edwards en Gibson, ‘An ethnohistory,’ 167; Thompson, ‘Amerindian,’ 87-90.

⁹⁰ S. W. de Groot, *Agents of their own emancipation. Topics in the history of Surinam Maroons*, Amsterdam 2009, 8.

⁹¹ Whitehead, ‘Native,’ 412-416.

⁹² Whitehead, ‘Native,’ 415-416.

De Arawakken waren echter niet altijd bereid om de Nederlanders te steunen. In 1678 brak een gewapend conflict uit tussen de kolonisten en de Caribs. De Arawakse bondgenoten weigerden om de Nederlanders in deze strijd bij te staan. Whitehead concludeert hieruit dat deze weigering duidelijk aangeeft dat de vijandigheden tussen de Caribs en de Arawakken een gevolg waren van de Europese conflicten “rather than their social or cultural distinctiveness”.⁹³ Het lijkt mij weliswaar een aanwijzing dat de Europese aanwezigheid conflicten tussen indianenstammen versterkte of aanzwengelde, maar ik denk niet dat je uit deze specifieke weigering een dergelijk vergaande conclusie kunt trekken. Andere overwegingen kunnen namelijk evengoed een rol gespeeld hebben. Wellicht vonden de Arawakken het risico te groot of waren zij niet bereid om wederom militaire steun te bieden aan de Nederlanders. Zij hadden immers ruim tien jaar ervoor al aan de zijde van de Nederlanders tegen de Engelsen gevochten.

Uiteindelijk slaagden de Nederlanders er onder leiding van gouverneur Johannes Heinsius in om de diverse Caribgroepen met diplomatieke middelen enigszins te verdelen. Met de hulp van diezelfde gouverneur werd de Indiaanse Oorlog tussen de Caribs en Arawakken in 1681 beëindigd. In 1680 kwam er bovendien militaire versterking uit het moederland aan. Door deze versterkingen waren de kolonisten niet meer aangewezen op exclusieve steun van de Arawakken. De Caribs die zich hadden overgegeven, werden goed behandeld. Het beletten van een mogelijke samenwerking tussen Afrikaanse slaven en indianen speelde hierbij uiteraard een belangrijke rol.⁹⁴

In 1686 werd er officieel vrede gesloten met de Caribs, Arawakken en Warouwen in de kolonie waardoor de vijandigheden tussen deze groepen en de blanke kolonisten werden beëindigd. Een van de afspraken in het vredesakkoord was dat de drie indianengroepen niet meer tot slaaf gemaakt mochten worden. De groepen in de binnenlanden vielen daarentegen niet onder deze bepaling, met als gevolg dat met name de Caribs regelmatig rooftochten uitvoerden en de buitgemaakte personen als slaven verkochten aan de kolonisten.⁹⁵

Het grootste probleem voor de kolonisten in Suriname waren vervolgens de marrons. Deze samenlevingen van weggelopen slaven in de dichte en onherbergzame jungle, ook wel bosnegers genoemd, vormden een politieke machtsfactor. Volgens historica Silvia de Groot waren er in het laatste kwart van de 18^e eeuw ongeveer 7000 marrons in Suriname.⁹⁶ In de loop van de tijd ontstonden er complexere samenlevingen gebaseerd op zelfvoorzienende

⁹³ Whitehead, ‘Native,’ 416.

⁹⁴ Whitehead, ‘Native,’ 412 en 416-417, Carlin en Boven, *Atlas*, 18-19.

⁹⁵ Carlin en Boven, *Atlas*, 19.

⁹⁶ De Groot, *Agents*, 10.

landbouw, jacht en visserij. De marrons plunderden regelmatig plantages en waren een constant probleem voor de kolonisten. Aangezien het tegengaan hiervan ontzettend duur was en niets opleverde, besloot het koloniebestuur in 1760 om vrede te sluiten met de grootste marronsamenlevingen.⁹⁷

De indianen speelden in Suriname slechts een bijrol in de strijd tegen de marrons. Volgens de Groot waren de indianen “not strong enough to fight them [de marrons]” en was het gevolg dat de indianen “refrained from further mingling in the affairs of the Maroons”.⁹⁸ De aanwezigheid van de marrons had wel invloed op de indianen. De Caribs aan de Marowijne rivier voerden regelmatig strooptochten uit in de binnenlanden, waarbij zij kinderen roofden van andere stammen. Deze praktijk werd echter in de laatste decennia van de 18^e eeuw beëindigd, doordat de verscheidene marronsamenlevingen in Suriname de doorgang naar de binnenlanden blokkeerden. Een van de marronsamenlevingen, de Saramaka, waren zelfs uitgesproken vijandig tegenover de indianen. Dit kwam vooral doordat indianen door de kolonisten werden ingezet als gidsen en hulptroepen bij expedities tegen de weglopersamenlevingen.⁹⁹

Het gebeurde echter ook dat de bosnegers vredesverdragen sloten met indianen.¹⁰⁰ Daarnaast handelden de marrons en indianen van de binnenlanden met elkaar, waarbij de marrons de handel tussen de kustgebieden en de binnenlanden gingen monopoliseren. In de kolonies Essequibo en Demerary vervulden juist de indianen deze rol. De handelsrelaties waren zo frequent en langdurig dat er een pidgintaal ontstond met elementen uit verschillende indianentalen en de creoolse taal van een van de marronsamenlevingen. De kolonisten waren natuurlijk als de dood voor een samenwerking tussen de indianen en de slaven of marrons. Het tegengaan van deze allianties was echter lastig. In Suriname was tegen het einde van de 17^e eeuw zelfs een gemengde Afrikaans-indiaanse groep ontstaan, de Karboegers. Zij leefden aan de Coppename rivier en spraken een Caribtaal.¹⁰¹

3.4 Berbice

Een andere kolonie van de Nederlanders was Berbice. Deze kolonie bevond zich tussen Suriname en Demerary en was, net als Suriname, in handen van een sociëteit. In dit geval was dat de Sociëteit van Berbice. Dit was een particuliere handelsonderneming die

⁹⁷ De Groot, *Agents*, 10-57.

⁹⁸ De Groot, *Agents*, 50.

⁹⁹ Bos, *Some recoveries*, 134-135; Schwartz en Salomon, ‘New Peoples,’ 468.

¹⁰⁰ L. Aling e.a., *Stemmen van slaven en marrons* (1989), 37-38.

¹⁰¹ Carlin en Boven, *Atlas*, 19-26.

tevens het bestuur van deze kolonie regelde. Alleen voor de aanvoer van slaven was de Sociëteit aangewezen op de WIC.¹⁰² Als gevolg van financieel mismanagement, middelmatige bestuurders, hoge sterfte onder de slaven, de afwezigheid van handel met de inheemse bevolking en andere redenen vielen de opbrengsten van de kolonie altijd tegen en bleef Berbice een marginale kolonie. Dit uitte zich ook in een relatief grote groep van kleine planters die nauwelijks het hoofd boven water konden houden.¹⁰³ Er was weliswaar weinig handel tussen de blanke kolonisten en de indianen, maar de directeuren van Berbice waren er wel op bedacht goede relaties te onderhouden met de indianen en hen niet te schofferen. De indianen konden namelijk ingezet worden als bondgenoten tegen weggelopen slaven.¹⁰⁴

Toch werd Berbice het toneel van een grootscheepse slavenopstand die bijna vergeleken kan worden met de latere revolutie op Haïti, ware het niet dat interne spanningen, een naïef geloof in een diplomatieke oplossing en de hulp van de indianen aan de kolonisten de opstandelingen uiteindelijk de das omdeden. De opstand begon in februari 1763 en al gauw wierpen twee inspirerende slaven, Coffy en Accara, zich op als leiders van de opstand. Plantages werden platgebrand en de blanke bewoners die niet op tijd waren gevlucht, werden vermoord of tot slaaf of maîtresse gemaakt.¹⁰⁵ Daarnaast vielen de opstandelingen een indiaans dorp aan, waarop de inheemse bevolking zich terugtrok. In april arriveerden Caribs uit Suriname, en samen met de aanwezige Arawakken en Warauwen werd een eerste tegenaanval uitgevoerd waarbij minstens tien voormalige slaven werden gedood.¹⁰⁶

De blanken die niet in de handen van de opstandelingen vielen, waren wanhopig en trokken zich steeds een stukje verder terug. Gouverneur Simon van Hoogenheim trachtte de eenheid onder de blanken te bewaren, hetgeen geen makkelijke taak was. Daarnaast had hij te maken met lafheid onder de weinige mannen die hij nog tot zijn beschikking had. Eind maart 1763 waren de laatste in de kolonie aanwezige blanken erin geslaagd zich te verschansen op de plantage De Dageraad en rond het fort St. Andries, om daar te wachten op versterkingen uit de omliggende kolonies en uit de Republiek.¹⁰⁷ De ondersteuning van de indianen was tot dan toe niet indrukwekkend, maar Van Hoogenheim slaagde erin enkele groepen te

¹⁰² Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 462-463.

¹⁰³ Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 463; Thompson, 'Dutch,' 180.

¹⁰⁴ Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 464-465.

¹⁰⁵ Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 464-470.

¹⁰⁶ M. Kars, "'Cleansing the land.'" Dutch-Amerindian cooperation in the suppression of the 1763 slave rebellion in Dutch Guiana, in: *Empires and Indigenes. Intercultural alliance, imperial expansion, and warfare in the early modern world* (2011), 254.

¹⁰⁷ Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 470-472; J. Hogeweg, *Een donjuan in de West. Het reisverslag (1792-1794) van koopmanszoon Pieter Groen* (2013), 162.

overtuigen dat het neerslaan van de opstand ook in hun belang was. Zij werden vervolgens ingezet als patrouilles, gidsen, inlichtingenverstrekkers en boodschappers.¹⁰⁸

Van tijd tot tijd arriveerden groepen soldaten uit St. Eustatius en Suriname, maar het grootste deel ervan was binnen de kortste keren ziek en niet in staat om te vechten.¹⁰⁹ Storm van 's Gravesande, de gouverneur van Essequibo, werd eveneens ingelicht, maar had niet de middelen om soldaten te sturen. In plaats daarvan beloofde hij de Caribs, Arawakken en Akawaijen die tussen de rivieren Berbice en Demerary leefden geschenken als zij tegen de opstandelingen zouden vechten. De belangrijkste taak van deze indianen was op dat moment om de grenzen van de kolonie dicht te houden, zodat de voormalige slaven niet naar de binnenlanden zouden kunnen vluchten.¹¹⁰ Bovendien schakelde Storm de hulp in van de Britse planter Gedney Clarke senior, die in het bezit was van plantages in Demerary, en van de Britse gouverneur van Barbados, Pinfold. Clarke bekostigde een expeditie van meerdere schepen en 300 militairen uit Barbados. Voornamelijk door deze militairen sloeg de opstand in Berbice niet over naar Demerary.¹¹¹ Van tijd tot tijd namen kleine aantallen van deze 300 militairen deel aan expedities richting Berbice met het doel de opstandelingen te verzwakken. In vergelijking tot het aantal indianen dat zich bij Storm meldde en expedities uitvoerde op opstandige Afrikaanse slaven, was dit echter een relatief kleine bijdrage.¹¹² Het psychologische aspect van een dergelijke troepenmacht zal waarschijnlijk wel van onschatbare waarde geweest zijn voor de bewoners van Demerary en ongetwijfeld zorgden de Britse soldaten ervoor dat de opstand niet oversloeg naar Demerary.

Het belang van de indianen in het neerslaan van de opstand blijkt eveneens uit het boekje dat S.J. Baalde uitgaf in 1763, toen de opstand nog bezig was. Hij hoopte dat de indianen aan de kant van de Nederlanders zouden blijven en de opstand zouden helpen neerslaan. Als zij echter de kant van de opstandige slaven zouden kiezen, was het voor Baalde duidelijk dat “de Colonie niet licht zal te behouden zyn”. Hij bleek ook een vooruitziende blik te hebben: “De eenige hoop die ‘er over blyft is, dat dewyl zy [de voormalige slaven] meestendeelen dom en ombedreven zyn, dat daar door eenige tweespalt en ongenoegen onder

¹⁰⁸ Kars, ‘Cleansing,’ 257-258.

¹⁰⁹ In totaal arriveerden tussen mei 1763 en januari 1764 ruim 1200 soldaten en minstens 3 oorlogsschepen uit St. Eustatius en de Republiek. Zie Kars, ‘Cleansing,’ 257-262.

¹¹⁰ Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 472-480; De Villiers, *Storm*, 226; Bolingbroke, *A voyage*, 195; Kars, ‘Cleansing,’ 257-258.

¹¹¹ De Villiers, *Storm*, 225, 232 en 238; Oostindie, ‘British,’ 43-45.

¹¹² De Villiers, *Storm*, 235-240.

hun zal voorkomen, waar van het nodig is om gebruik te maaken, en ze dus by verrassing te overrompelen.”¹¹³

De Nederlandse troepen uit Berbice en de versterkingen uit andere Nederlandse kolonies waren niet in staat om aanvallen uit te voeren tegen de opstandelingen. De indiaanse bondgenoten, daarentegen, vielen van tijd tot tijd plantages aan waarop de voormalige slaven zich hadden gevestigd. Zij patrouilleerden langs de rivieren om kampen van opstandelingen aan te vallen. Hierbij werkten groepen Akawaijen, Arawakken en Caribs die aan de rivieren Essequibo, Demerary, Berbice en Corantijne leefden samen. Interne verdeeldheid, die tot gevolg had dat de opstandelingen uiteindelijk tegen elkaar vochten, en een tekort aan voedsel, wapens en munitie zorgden voor een versplintering van de opstandelingen in kleine groepjes. Doordat de vluchtroutes naar de binnenlanden door de indianen waren afgesneden, konden de opstandelingen nergens heen vluchten en was de opstand in het voorjaar van 1764 in feite beëindigd. Bij het bestrijden van de groepjes die nog door de kolonie zwierven, waren de kolonisten wederom sterk afhankelijk van hun inheemse bondgenoten.¹¹⁴

Whitehead beweert dat vanaf het begin van de 18^e eeuw in plaats van “native auxiliaries” soldaten uit Europa of slavenregimenten werden ingezet “against the maroon colonies of the interior of Surinam and Berbice”.¹¹⁵ Uit het bovenstaande wordt duidelijk dat dit voor Suriname klopt, maar in Berbice waren de Nederlanders in de strijd tegen weglopers, opstandelingen en marrons tot ver in de 18^e eeuw aangewezen op hun inheemse bondgenoten.

De kolonies Essequibo en Demerary bevonden zich in een gebied dat gekenmerkt werd door omvangrijke en diverse populaties indianen. De medewerking van deze indianen was cruciaal voor de Europeanen. In eerste instantie was het niet mogelijk om überhaupt een nederzetting of kolonie te stichten in het gebied zonder de goedkeuring van de indianen en daarnaast waren zij essentiële bondgenoten in de strijd tegen opstandige slaven. Voor de indianen die bedreigd werden door zendelingen en slavenjagers uit de Spaanse en Portugese gebieden, waren de gebieden waar de Nederlanders de scepter zwaaiden en de binnenlanden juist mogelijke vestigingsbestemmingen. Migratie van indianen naar deze gebieden zorgde echter voor spanningen met de reeds aanwezige stammen.

¹¹³ S.J. Baalde, *Kortbondige beschryvinge van de Colonie de Berbice (1763)*, 38-39.

¹¹⁴ Kars, ‘Cleansing,’ 259-263.

¹¹⁵ Whitehead, ‘Native,’ 429.

4. Indianen als milities en militaire bondgenoten

In de kolonies Essequibo en Demerary was de transitie naar plantagelandbouw en de ontginning van Demerary pas rond het midden van de 18^e eeuw op gang gekomen, maar het bleven weinig ontwikkelde kolonies die sterk afhankelijk waren van indiaanse steun. Historica Marjoleine Kars geeft aan dat van de vier Nederlandse kolonies in de Guiana's "Essequibo was, and remained, the most deeply involved in Amerindian trade".¹¹⁶ Desalniettemin begon ook in deze kolonie de plantagelandbouw een grotere rol te spelen. Hierdoor veranderde de relatie tussen de indiaanse bondgenoten van de Nederlanders en de kolonisten. Hoe gingen de indianen met deze veranderingen om en op welke manieren probeerden de kolonisten de indianen te behouden als nuttige bondgenoot?

Aanvankelijk waren de indianen in de Guiana's vooral handelspartners van de Nederlanders. Via de uitleggers en uitlopers¹¹⁷ verkregen de Europeanen producten zoals verfstof, kano's, slaven en tropisch hardhout en konden de indianen in het bezit komen van wapens, metalen gereedschap, spiegels, visgerei enzovoorts.¹¹⁸ Volgens Whitehead was dit de tweede belangrijke ontwikkeling die een etnisch besef bij de indianen teweegbracht. De eerste gebeurtenis die dit besef liet opkomen, was de komst van Europese mogendheden en dan met name van de Spanjaarden.¹¹⁹ De tweede ontwikkeling bracht het idee van 'etniciteit' duidelijker naar voren en raakte ook de indianen die verder in de binnenlanden leefden. Door de introductie van met name metalen werktuigen veranderde de leefwijze van de indianen wat betreft landbouw, visserij en jacht. Zaken als het kappen van bomen of het ontginnen van het land werden vele malen minder zwaar. Het gevolg was dat de stammen die toegang tot deze materialen hadden afhankelijker werden van de Europese kolonisten, maar tevens dat zij een duidelijk voordeel hadden ten opzichte van de stammen die geen toegang tot de Europese producten hadden. Dit zorgde ervoor dat de onderlinge sociale relaties veranderden en het construct van etniciteit aan betekenis begon te winnen.¹²⁰ Degenen die toegang hadden tot de

¹¹⁶ Kars, 'Cleansing,' 265.

¹¹⁷ Uitlopers waren individuen die door de binnenlanden struinden en probeerden contact te leggen met indianen om ze uiteindelijk ertoe te bewegen hun waren naar de handelsposten en nederzettingen van de Nederlanders te brengen alwaar zij hun waren konden ruilen voor wapens, metalen gereedschap, buskruit, kralen, spiegels, drank en andere goederen. Uitleggers bestonden uit kleine groepjes mannen die diep in de binnenlanden doordrongen om handel te drijven met indiaanse stammen die in de oerwouden leefden.

¹¹⁸ Bancroft, *An essay*, 263-264 en 269.

¹¹⁹ Whitehead, 'Carib', 359.

¹²⁰ Whitehead, *Lords*, 52.

Europese producten, probeerden uiteraard om deze positie te behouden en andere stammen juist te weren. Dit versterkte wederom een ‘wij-zij’ besef.

Naarmate het belang van de handel afnam en de plantage-economie steeds belangrijker werd, gingen de indianen op zoek naar nieuwe manieren om aan de gewilde Europese producten te komen. De nieuwe rol die zich langzaam uitkristalliseerde, was er voornamelijk op gericht weggelopen slaven op te sporen en slavenopstanden neer te slaan.¹²¹ Daarnaast waren er andere activiteiten waarvoor de indianen regelmatig werden ingezet, maar daar zal in het volgende hoofdstuk op ingegaan worden. In dit hoofdstuk zal gekeken worden naar de rol van de indianen als militie en militaire bondgenoot van de Europese kolonisten in de kolonies Demerary en Essequibo.

4.1 Europese militairen

Gedurende het bewind van de Nederlanders was er een chronisch tekort aan militairen en daarnaast aan wapens, rantsoen en kleding voor de soldaten. Het aantal militairen was niet alleen klein, maar in de woorden van directeur-generaal Laurens Storm van 's Gravesande waren de meesten alcoholisten en “deugnieten” die “liever van honger en gebrek (...) vergaan” dan hun drank te moeten missen.¹²² Ondeugdzaam en onchristelijk handelen waren kennelijk kenmerken van de gemiddelde Europese inwoner van de Guyaanse kolonies, althans, men is geneigd dit te denken na het lezen van Groens reisverslag waarin hij de inwoners van Demerary typeert als “verderfelijke en slechte mensen die nu luxe leven van andermans geld en arme, onkundige mensen oplichten. Geen kolonie kan slechtere inwoners hebben dan het beruchte Demerara.”¹²³ De broeder Johann Güttner van de lutherse zendelingengemeenschap aan de Wironje rivier zag dit net zo toen hij aan zijn broeders in Europa schreef: “Die Christen, die hier sind, sind sehr gottlos; es ist erbärmlich anzusehen; die Heiden sind besser.”¹²⁴

Het aantal bewoners van de kolonies Essequibo en Demerary steeg na het midden van de 18^e eeuw. In 1782 waren er 22.682 Afrikaanse slaven tegenover 1.434 Europeanen.

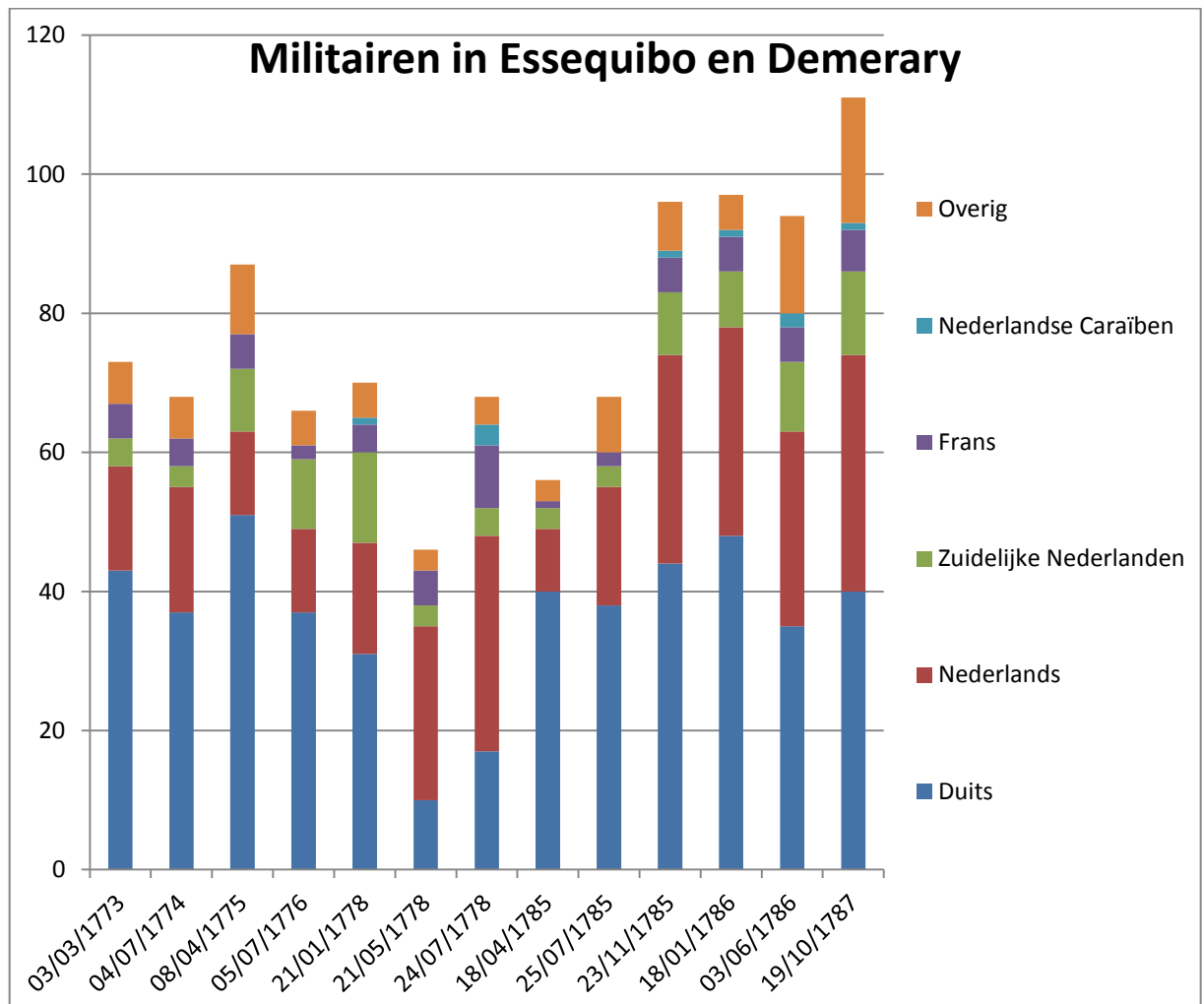
¹²¹ Whitehead, *Lords*, 153 en 161-163; J. Rodway, ‘The indian policy of the Dutch’, in: *Timehri*, new series 10 (1896), 15-16.

¹²² NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 525, *Missive van L. Storm van 's Gravesande aan WIC 15 mei 1772*, 258-259 en 264.

¹²³ Hogeweg, *Een donjuan*, 97.

¹²⁴ F. Staehelin, *Die Mission der Brüdergemeine in Suriname und Berbice im achtzehnten Jahrhundert. II. Teil*, 12.

Veertien jaar later waren dit er respectievelijk 28.000 tegenover 2.700.¹²⁵ De soldaten in de twee kolonies waren afkomstig uit allerlei verschillende gebieden in Europa en het Caraïbische gebied en door de slechte leefomstandigheden was desertie een veelvoorkomend verschijnsel. In tabel 1 is duidelijk te zien dat het totale aantal militairen in dit uitgestrekte gebied nooit groot was. De bevolking van de twee rivieren vreesde constant een mogelijke opstand van de Afrikaanse slaven of een buitenlandse inval. Hoewel het totale aantal militairen uiteindelijk licht steeg, was het contingent militairen niet voldoende om de blanke bevolking tegen deze dreigingen te verdedigen. Het inzetten van indianen als tijdelijke militaire hulptroupen vervulde zodoende een behoefte van de Europese kolonisten aangezien de inheemse bevolking als huurling ingezet kon worden en het gevoel van veiligheid vergrootte.

Tabel 1: Militairen in Essequibo en Demerary.¹²⁶

¹²⁵ E.W. van der Oest, 'The forgotten colonies of Essequibo and Demerara, 1700-1814', in: *Riches from Atlantic commerce. Dutch transatlantic trade and shipping, 1585-1817* (2003), 329.

¹²⁶ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 526, 527, 528, 530, 535, 537, 562, *Monsterrolle van militairen*.

4.2 Revolte op de plantage van P.C. Hooft

De reactie van het koloniebestuur op een revolte op de plantage van P.C. Hooft in de nacht van 12 op 13 april 1772 maakt duidelijk dat de indiaanse hulp onontbeerlijk was bij het herstellen van de orde in de kolonie. In de genoemde nacht werden P.C. Hooft, diens vrouw en een andere planter vermoord door de slaven op de plantage. De slaven wisten wapens te bemachtigen en hielden de plantage bezet. In het bericht van Storm van 's Gravesande aan de WIC¹²⁷ schreef hij te beschikken over slechts 43 of 44 militairen “voor de beyde rivieren”. Storm stuurde 15 soldaten, 2 officieren en 30 creolen¹²⁸ naar de plantage, maar daarnaast liet hij zijn “goede vrienden de Caraïben versoeken tot hulp te koomen”. Zijn bondgenoten lieten hem niet in de steek en uiteindelijk kwamen er meer dan 300 indianen te hulp. Deze groep werd onder het commando van het raadslid van der Heyden geplaatst omdat hij de taal van de indianen sprak. Vervolgens werden de slaven op 25 april aangevallen, waarbij ongeveer tien slaven het leven lieten. De rest van de opstandige slaven vluchtte het bos in.

In hetzelfde verslag berichtte Storm over een slavenopstand op een plantage aan de westkust van Demerary, waarbij de directeur van de plantage, een zekere heer Bakker, vermoord werd. Deze revolte werd vrijwel onmiddellijk beëindigd, eveneens dankzij hulp van de indianen. Vijf van de opstandelingen werden gevangengenomen en de rest vluchtte het bos in.¹²⁹

Storm maakte zich zorgen over de gevluchte slaven die zich in de bossen ophielden en hij was bang “dat het hier als in Surinaame zal gaan indien men haer [de weglopergemeenschap] tijd laat sullen alle qualyk gesinde slaaven naar haer toelopen en haar dus versterken. (...) Indien haar eenige rust gelaten word, sal voor deese Colonie een swaer doorn in de voet blyven.”¹³⁰ Om dergelijke taferelen te voorkomen werden de indiaanse bondgenoten wederom ingezet. Storm stuurde herhaaldelijk groepen indianen het bos in om de weglopers op te jagen waarbij van der Heyden wederom als vertegenwoordiger van de kolonie optrad. Eind augustus en begin september van dat jaar werden verschillende groepen weglopers opgespoord en de meesten van hen werden door de indianen vermoord.¹³¹ De

¹²⁷ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 525, *Verslag van opstand door Storm van 's Gravesande aan WIC 29 augustus 1772*, 324-327.

¹²⁸ Storm gebruikt de term ‘creolen’ om afstammelingen van Afrikaanse slaven en blanken aan te duiden.

¹²⁹ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 525, *Verslag van opstand door Storm van 's Gravesande aan WIC 29 augustus 1772*, 325-326.

¹³⁰ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 525, *Verslag van opstand door Storm van 's Gravesande aan WIC 29 augustus 1772*, 326.

¹³¹ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 525, *Nadere informatie omtrent de opstand door Storm van 's Gravesande aan WIC 11 september 1772*, 328-331.

indianen kregen een beloning voor elke gedode weggelopen slaaf. Als bewijs werd vereist om de rechter hand van de dode mee te nemen.

4.3 *Posten en milities*

Zoals uit het citaat van Storm van 's Gravesande blijkt, was het ontstaan van marrongemeenschappen een gevreesd verschijnsel dat in Demerary en Essequibo echter nooit zulke proporties aannam als in Suriname. Wederom hadden de indianen hier een belangrijk aandeel in. Weliswaar noemt Whitehead een getal van 10.000 gevluchte slaven die zich rond 1790 in de binnenlanden van Essequibo, Demerary, Berbice en Suriname zouden ophouden, maar hiervan zal slechts een klein deel in de kolonies Demerary en Essequibo geleefd hebben.¹³² Dit vermoeden wordt ondersteund door Goslinga die beweert dat “slave desertion was not as common in Essequibo and Demerara as in Surinam”.¹³³ Uit de archiefstukken blijkt dat de kolonisten vreesden voor het ontstaan van wegloperdorpen in het oerwoud en dat deze gemeenschappen van tijd tot tijd opdoken.¹³⁴ Uit diezelfde stukken blijkt echer ook, dat er tegelijkertijd op verscheidene manieren behoorlijk effectief tegen werd opgetreden, hetgeen vooral te danken was aan de steun van de indianen. Het koloniebestuur zette twee strategieën in om de steun van de indianen te behouden.

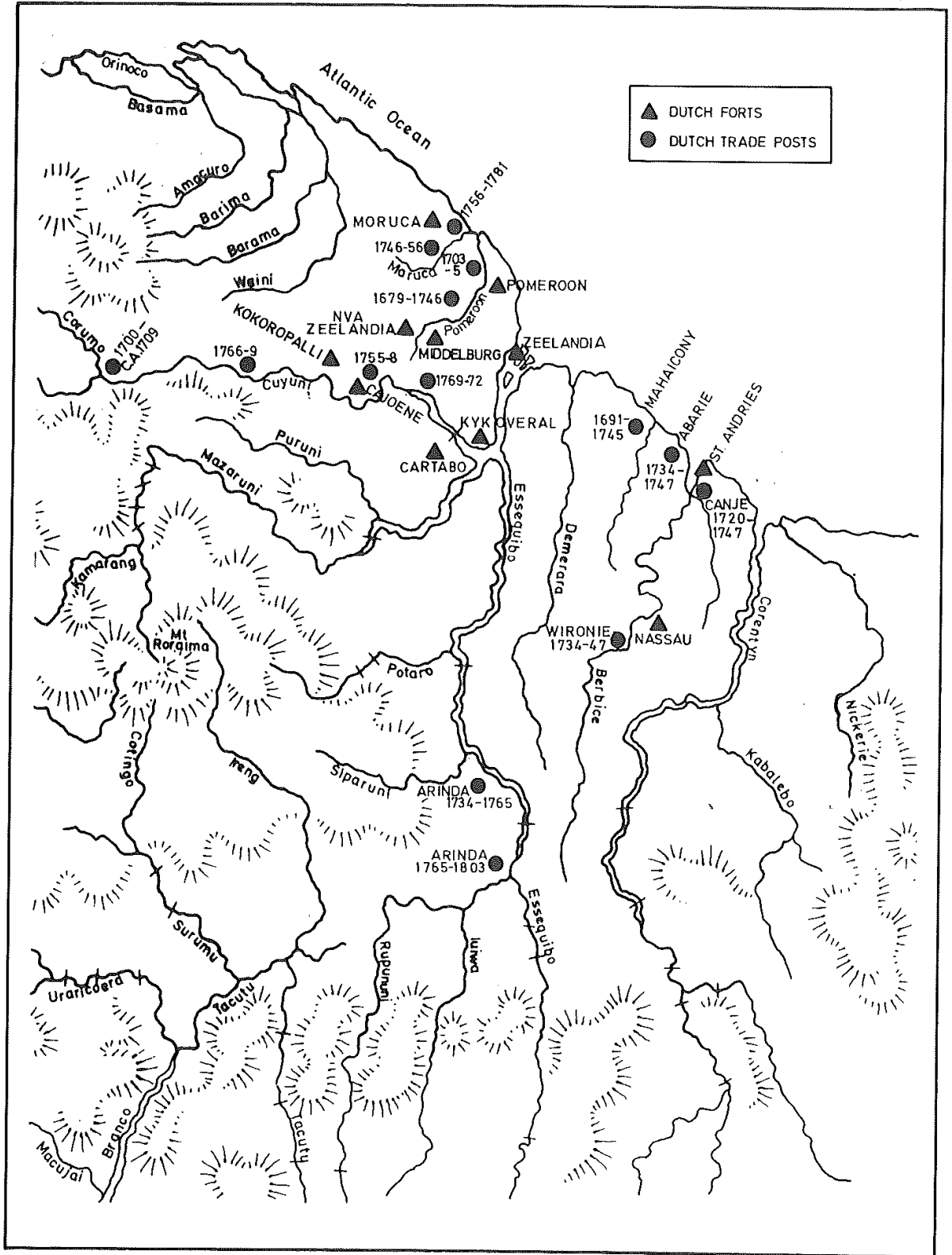
Ten eerste waren er zogenaamde posten, die meestal bemand waren met een posthouder, een bijlegger en een aantal indianen. Deze posten bevonden zich veelal langs rivieren of kreek en men mocht ze alleen passeren als men in het bezit was van een pas die afgegeven was door de commandeur, de directeur-generaal of diens vertegenwoordigers. De posthouder werd geacht de goede betrekkingen met de indianen te onderhouden en weggelopen slaven of gedeserteerde militairen op te pakken. De bereidheid van de indianen om steun te verlenen aan de kolonisten hing namelijk voor een aanzienlijk deel af van de persoonlijke banden tussen hen en vertegenwoordigers van de kolonies.¹³⁵

¹³² Whitehead, *Lords*, 156.

¹³³ Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 453.

¹³⁴ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 527, *Missive van Trotz aan kamer Amsterdam 30 september 1774*, 76-77; NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 534, *Journal van het commandement van 1 september 1789 – 31 december 1789*, 1219 en 1224 en 1235; NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 534, *Brief van Von Meijerhelm aan Heren X 6 juni 1790*, 1360-1362; NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 537, *Journal van Lespinasse 29 januari 1785 – 1 april 1785*, 702-703.

¹³⁵ Kars, ‘Cleansing,’ 267.

Afbeelding 3: Nederlandse forten en posten in de Guiana's. Bron: N.L. Whitehead, *Lords of the tiger spirit* (1988), 152.

Uit een missive van directeur-generaal George Hendrik Trotz aan de WIC wordt duidelijk dat het onderhouden van goede contacten met de inheemse bevolking als uiterst belangrijk werd gezien. Op het moment dat de posthouder en de bijlegger van de post Arinda in 1774 hun ontslag indienden, stelde Trotz de “Mulat of Inboorling” Schultz aan, omdat hij met de indianen in die regio “weet om te gaen, lang daar gesworven heeft, en de talen verstaat”. De enige reden om de post Arinda nog te behouden was om de “Indianen enigszins meer aan ons [de Nederlanders] te gewinnen, en teffens een wakend oog te houden”.¹³⁶ Soms waren de posthouders minder gelukkig gekozen en leidde dit tot spanningen met de indianen. Zo werd in 1779 de posthouder Hendrik Eeltjens vervangen door D. Sternberg vanwege “klagten van de vrije Indianen”¹³⁷ en om dezelfde reden werd in 1786 de posthouder N. Lierson vervangen door Daniel Starrenberg.¹³⁸ Afgezien van deze incidenten lijkt het er echter op dat de posten een nuttige functie vervulden en het contact tussen de Europeanen en de indianen vergemakkelijkten.

Het koloniebestuur probeerde de omstandigheden bij de posten te optimaliseren, zodat het voor de indianen aantrekkelijk werd om zich in de nabijheid van de posten te vestigen en daar als verstrekkers van inlichtingen en als patrouille te fungeren. Toen Storm het vermoeden had dat Fransen of Spanjaarden de Cajoeny opvoeren om te spioneren, vond hij het hoogst noodzakelijk om de post aan die rivier te herstellen en weer in gebruik te nemen.¹³⁹ Het lukte aanvankelijk niet om voldoende indianen aan te trekken waarop Storm, in overleg met de eerder genoemde van der Heyden, besloot om een “broottuijn” bij de post aan te leggen en deze te laten verzorgen door oude slaven “welke niet alleen niets meer deden maer tot swaere last der plantagien waeren”, hetgeen moest leiden tot “den overvloed van brood” waardoor “een groote menigte van Indiaenen altoos om en bij de post soude weezen”.¹⁴⁰ Optimale omstandigheden waren echter niet genoeg om de steun van de indianen veilig te stellen. De relatie tussen de posthouder en de indianen was namelijk cruciaal. Enkele jaren nadat de post Cajoeny weer in dienst was genomen, kreeg Storm het bericht dat de daar aanwezige indianen omgekocht waren door Spanjaarden uit de Spaanse Orinoko-kolonie en dat deze indianen zich vijandig tegenover de posthouder gedroegen.¹⁴¹ Maanden later werd duidelijk dat de posthouder “in onmin met d’Acuwajien geraekt zijnde welke seer verongelijkt had”, waardoor

¹³⁶ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 304/76, *Missive van G.H. Trotz aan WIC 26 september 1774*.

¹³⁷ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 535, *Missive van van Schuijlenburg aan WIC 18 maart 1779*, 431.

¹³⁸ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 535, *Missive van J. Lespinasse aan WIC 18 januari 1786*, 1194.

¹³⁹ De Villiers, *Storm*, 256-257.

¹⁴⁰ De Villiers, *Storm*, 258.

¹⁴¹ De Villiers, *Storm*, 303.

deze man vreesde voor zijn leven en zich schuil hield bij de Caribs. Aangezien het gedrag van de posthouder “volstrekt onverantwoordelijke zijnde”, verving Storm hem.¹⁴² Dergelijke tegenslagen maakten de verdediging tegen invallen van andere mogendheden en het tegengaan van vluchtende slaven gebrekkig. Tegelijkertijd waren de middelen die het koloniebestuur ter beschikking had zo beperkt dat het amper mogelijk was om de kolonie effectiever te verdedigen. Zonder de indiaanse bondgenoten was het behouden van de kolonies waarschijnlijk onmogelijk geweest.

De tweede strategie om marrondorpen tegen te gaan was het sturen van tijdelijke milities die werden samengesteld uit indianen en dikwijls werden aangevuld met leden van de burgermilitie of vrije mulatten. Als er behoefte was aan indianen om een dergelijke militie samen te stellen, werden meestal de posthouders op de hoogte gesteld. Zij probeerden vervolgens deelnemers te ronselen. Daarnaast werden mulatten die de taal van de indianen spraken vaak ingezet om milities met indianen samen te stellen. Op 12 september 1789 kreeg bijvoorbeeld de vrije mulat Jacobus Pietersen van interim-commandeur G.E. von Meijerhelm de opdracht om een aantal indianen te leveren, omdat “er zig in de Beneden rivier, agter diverse Plantagien Weglooper Negers bevonden”.¹⁴³ Directeur-generaal Jan Lespinasse liet regelmatig groepen indianen, soms aangevoerd door een vrije mulat, zoeken naar plekken in het bos waar weggelopen slaven leefden. Hij rustte deze groepen uit met geweren en proviand, maar de successen waren wisselvallig. Zodra de expedities een nederzetting van weglopers gevonden hadden, vernielden ze de hutjes en akkergronden. Regelmatig gebeurde het dat tientallen indianen het bos doorzochten, maar dat hierbij slechts enkele slaven aangetroffen werden en soms zelfs alleen hun hutten. Andere keren werden helemaal geen sporen van weglopers gevonden.¹⁴⁴

Wanneer een expeditie van indianen het oerwoud werd ingestuurd om weggelopen slaven te zoeken, werd dit door middel van een ‘Publicatie & Waarschouwing’ bekend gemaakt aan de inwoners van de kolonie. Hierin werd gemeld dat het koloniebestuur van plan was “tot preservatie wegens ’t meenigvuldig wegloopen der neegers” een “Commando Bokken of Indianen te gelasten tot ’t zuijvere van de gemelde Bosschasiën”. De route die dit commando zou nemen werd vermeld, en vervolgens werd iedere planter die een plantage in

¹⁴² De Villiers, *Storm*, 313.

¹⁴³ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 534, *Journal van het commandement van 1 september 1789 tot 31 december 1789 door G.E. von Meijerhelm*, 1224.

¹⁴⁴ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 537, *Missive van J. Lespinasse aan WIC 4 oktober 1785*, 857-858; NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 538, *Brief van Heylandt aan koloniebestuur 5 oktober 1785*, 1221; NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 538, *Journal J. Lespinasse 1 juli 1786 – 31 december 1786*, 1314 en 1317 en 1333 en 1336-1337.

de genoemde streek had opgeroepen zijn “beste en vertrouwste neegers” dag en nacht de wacht te laten houden. Mochten er weggelopen slaven gesignaleerd worden, dan moesten zij overmeesterd worden waarna “voor yder neegers ’t zij dood ofte leevendig als na Costume” betaald zou worden”.¹⁴⁵

4.4 Revoltes in 1789 en 1795

In het najaar van 1789 werden de blanken in de kolonies Demerary en Essequibo opgeschrikt door een revolte op de plantage de Uijtvlugt, waar een groep van zeven slaven twee andere slaven doodden en een blanke levensbedreigend verwondden. In de daaropvolgende dagen werden er militairen en diverse groepen indianen naar de omgeving van de plantage gestuurd om de weggelopen slaven gevangen te nemen.¹⁴⁶ Kleine incidenten vonden plaats op twee andere plantages, waarbij een gewonde viel en zes slaven van het raadslid Sartorius trachtten hem “van kant te helpen.”¹⁴⁷ De burgerkapitein Born meldde dat de opgeroepen burgermilities niet waren komen opdagen, maar er werd een groot aantal indianen op de been gebracht en uiteindelijk keerde de rust terug.

Van veel grotere omvang was de onrust die in 1795 uitbrak aan de westzeekust van Demerary. Aangewakkerd door de ideeën van de Franse revolutie werden de slaven op de plantages onrustig. Bovendien werd het toegenomen aantal weglopers in de bossen achter de plantages brutaler, “often going so far as to visit the market and sell their provisions”.¹⁴⁸ De blanke inwoners werden onrustiger en sommigen wilden hun vrouwen en kinderen uit voorzorg naar Barbados sturen. Het koloniebestuur stelde diverse verordeningen in. De meeste behelsden het inperken van de bewegingsvrijheid van de slaven. Vervolgens werd een expeditie opgezet, bestaande uit een contingent soldaten, een groot aantal indianen, troepen uit Suriname en Berbice, een groep vrije gekleurden, een contingent slaven en een aantal blanke vrijwilligers.¹⁴⁹ De opstandelingen zaten echter ook niet stil. Zij vielen herhaaldelijk plantages aan, maar slaagden er slechts in één geval in om de plantage daadwerkelijk te veroveren. Daarnaast wisten zij een groep soldaten in het oerwoud in een hinderlaag te lokken

¹⁴⁵ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 303, *Publicatie & Waarschouwing*.

¹⁴⁶ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 534, *Rapport uit het commandementsjournaal door G.E. von Meijerhelm 15 oktober 1789, 1180-1188*.

¹⁴⁷ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 534, *Rapport uit het commandementsjournaal door G.E. von Meijerhelm 15 oktober 1789, 1191*.

¹⁴⁸ Rodway, *History of British Guiana, from the year 1668 to the present time vol. II* (1893), 77.

¹⁴⁹ Rodway, *History vol. II*, 77-78; Bolingbroke, *A voyage*, 306-308.

waarbij “nearly every one [van de soldaten] being killed and cut in pieces, and their head and quarters tied to trees”.¹⁵⁰

Hierop werd besloten dat krachtigere maatregelen nodig waren en werden er meerdere expedities het bos ingestuurd. Dit keer werden de indianen actief ingezet als verkenners en sporenlezers, zodat hinderlagen voorkomen konden worden. Het ene na het andere marrondorp werd overmeesterd en de opstand beëindigd. “On return of the expedition seventy black arms were displayed on the points of their bayonets [van de expedities], a horrible sight to many of the spectators.”¹⁵¹

4.5 *Motieven van de indianen*

Deze gebeurtenissen ontcrachten Goslinga's bewering dat na de revolte van 1772 “during the remaining years of the century the slaves kept quiet”.¹⁵² Daarnaast wordt duidelijk dat de indianen die deelnamen aan de opsporing van weggelopen slaven dit uiteraard niet deden uit zorg voor de blanken of als tijdverdrijf, maar onder andere omdat er een beloning tegenover stond. Dit wordt ook duidelijk uit de bewering van von Meijerhelm die in zijn bericht aan de Heren X schreef dat de steun van de indianen alleen verzekerd kon worden door “goede behandeling en ruime betaling”.¹⁵³ Door de inzet van indianen in het opsporen van weggelopen slaven en marrondorpen was de relatie tussen zwarten en indianen veelal vijandig. De Europese kolonisten stimuleerden deze vijandigheid, aangezien een alliantie tussen indianen en slaven een schrikbeeld was. Vijandigheid zal zeker van invloed geweest zijn op de bereidheid van de inheemse volkeren om deel te nemen aan expedities.¹⁵⁴

Whitehead meent bovendien dat de militaire bondgenootschappen tussen de Nederlanders en de indianen niet los stonden van de handelsallianties, aangezien de vele indiaanse stammen hun goederen wilden ruilen voor Europese goederen. Het gevolg was dat de leiders van de groepen die militaire allianties aangingen met de Europeanen toegang hadden tot de Europese producten en dat handelspartners dus tegelijkertijd militaire bondgenoten waren.¹⁵⁵ Verder benadrukt Whitehead het belang van persoonlijke banden tussen de Europeanen en de indianen: “it would appear that in practice the ability of the

¹⁵⁰ Rodway, *History vol. II*, 79.

¹⁵¹ Rodway, *History vol. II*, 79.

¹⁵² Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 453.

¹⁵³ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 534, *Bericht van von Meijerhelm aan Heren X 15 oktober 1789*, 1177.

¹⁵⁴ Schwartz en Salomon, 467-468.

¹⁵⁵ N.L. Whitehead, ‘Carib ethnic soldering in Venezuela, the Guianas, and the Antilles, 1492-1820’ in: *Ethnohistory*, vol. 37 no. 4 (1990), 364-365.

Europeans to use the Carib as ethnic soldiers depended ultimately on individual relationships established with the local chiefs.”¹⁵⁶

Het tweede punt wordt gesteund door hetgeen uit de hier bestudeerde archiefstukken naar voren komt. Dat het persoonlijke karakter van de relaties belangrijk was, bleek reeds uit het feit dat het koloniebestuur luisterde naar klachten van de indianen over posthouders en dat er rekening mee werd gehouden dat de contactpersonen de taal van de indianen spraken en hun gebruiken kenden, zoals het geval was bij de mulat Schultz. Daarnaast schrijft Whitehead dat huwelijken tussen Europeanen en indiaanse vrouwen “were formed even at the highest level of the Dutch administration”¹⁵⁷ en beweerde Bancroft dat “the Dutch (...) encourage intermarriages with the *Indian* women” hetgeen een krachtige manier is om persoonlijke banden aan te halen en te versterken.¹⁵⁸

Het eerste punt dat Whitehead maakt, is in de kern juist, maar toch is hier een opmerking op zijn plaats. Hij stelt dat handelspartners in de praktijk vrijwel gelijkstonden aan militaire bondgenoten. Uit de archiefstukken komt daarentegen steevast naar voren dat de indianen in de tweede helft van de 18^e eeuw Europese goederen verkregen in ruil voor geleverde diensten en niet zozeer in ruil voor indiaanse producten. Dit was ook het geval bij deelname aan expedities met het doel weggelopen slaven op te sporen. Zo schrijft Lespinasse in 1785 aan de WIC dat de indianen kostbare geschenken willen in ruil voor het opsporen van weglopers, hetgeen duur is, maar aangezien “de gantsche Welvaard der Colony” van de indianen afhangt, is dit het waard.¹⁵⁹

Dat het belonen van de indianen een kostbare aangelegenheid kon zijn, wordt duidelijk als men bekijkt wat degenen kregen die de revolte van het najaar 1789 en de opstand van 1795 hielpen neer te slaan (zie bijlage 1). Hierbij valt ook op dat de enige Europeaan die in de lijst genoemd wordt, een zekere generaal Montant, vele malen meer krijgt dan de indianen. Desalniettemin is het totale aantal goederen dat aan de indianen werd gegeven aanzienlijk.¹⁶⁰ De indianen die in 1795 de blanken steunden, ontvingen gezamenlijk een onmiddellijke beloning van 5.500 goudstukken en een jaar later nogmaals een beloning van 2.000 pond in goederen en 700 pond contant. Dit was zo kostbaar dat het koloniebestuur zich genoodzaakt

¹⁵⁶ Whitehead, ‘Carib’, 372.

¹⁵⁷ Whitehead, ‘Carib’, 366.

¹⁵⁸ Bancroft, *An essay*, 375.

¹⁵⁹ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 537, *Missive van J. Lespinasse aan WIC 4 oktober 1785*, 857-858.

¹⁶⁰ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 534, *Lijst van presenten 31 december 1789*, 1322-1325.

zag een speciale belasting in te voeren om de kosten van het neerslaan van de opstand op te kunnen brengen.¹⁶¹

Deze expeditie leverde in ieder geval het beoogde op, maar het gebeurde ook weleens dat een patrouille terugkeerde zonder resultaat. Op 24 september 1785 bijvoorbeeld ging een patrouille van 57 indianen in Demerary op zoek naar weglopers en keerde op 7 oktober terug. Zij hadden niets ontdekt in het bos maar kregen desondanks voedsel en 500 flessen rum als beloning.¹⁶²

Soms gebeurde het dat het koloniestuur indianen probeerde te werven voor dergelijke expedities, maar dat de indianen weigerden deel te nemen. Toen von Meijerhelm een militie probeerde samen te stellen om de revolutie op de plantage de Uijtvluucht te beëindigen, weigerden op 19 oktober een groep van 5 indianen en op 22 oktober een groep van 6 indianen om deel te nemen.¹⁶³ Von Meijerhelm moest dit accepteren en verder zoeken naar anderen die wel bereid waren om de kolonisten te helpen bij het neerslaan van de opstand. Er was dus geen sprake van dwang of verplichting en de indianen hoefden geen gehoor te geven aan de wensen van de Nederlanders. Sterker nog, het kon gebeuren dat de Nederlanders de indianen door middel van extra beloningen moesten overhalen om de wensen van de kolonisten uit te voeren. Storm van 's Gravesande liet in een brief van 8 maart 1771 weten dat de indianen niet altijd dezelfde doelen nastreefden als de Europeanen die hen inhuurden om weglopers te vangen: "Ik hebbe veel moeite met de Caribischen Uijlen gehad (...) wijl sij niet anders als van doodslaan spraaken & hebbe haar met veel moeite & belofte van dubbele betalinge over gehaald om de wegloopers levendig te vangen & op te brengen."¹⁶⁴

De indianen beseften dat de Europeanen in Essequibo en Demerary afhankelijk waren van hun steun en deden hier hun voordeel mee. De indianen konden deze machtspositie benutten om geschenken te eisen zonder dat er direct iets tegenover stond. Dit gebeurde bijvoorbeeld op 30 december 1785 toen een groep van 108 Caribs, begeleid door de posthouder Smith, zich meldde bij de gouverneur van Demerary om hun diensten aan te bieden en geschenken te eisen. De indianen dreigden ermee de slaven in de kolonie te steunen als zij geen cadeaus zouden ontvangen waarop de directeur-generaal verzuchtte dat hij alles

¹⁶¹ Rodway, 'The indian', 18; Rodway, *History vol. II*, 79-80.

¹⁶² NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 538, *Journaal van J. Lespinasse 1 juli 1786 – 31 december 1786*, 1314 en 1317.

¹⁶³ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 534, *Journaal van het commandement 1 september 1789 – 31 december 1789*, 1247.

¹⁶⁴ De Villiers, *Storm*, 371.

van de indianen moet slikken omdat zij “bijna onse eenigste resource teegens de neegers” zijn.¹⁶⁵ De groep ontving sieraden, buskruit en voedsel als teken van vriendschap.¹⁶⁶

Het jaar daarop stuurde Jan Lespinasse een missive aan de WIC waarin hij vroeg om diverse goederen “en verdere snuysteryen” te ontvangen, zodat hij dit aan de verscheidene indianenstammen kan geven die regelmatig langskomen en “volgens een oud gebruik” en “tot conservatie van vriendschap” geschenken verwachtten.¹⁶⁷ Hij wilde de producten van de WIC toegezonden krijgen omdat hij ze anders bij private handelaren moest inkopen en deze handelaren hiermee onnodig gespekt werden. Dit maakt duidelijk dat hij in ieder geval geschenken moest geven, ongeacht hoe hij aan de producten kwam.

Dat de indianen zich zeer bewust waren van het feit dat de Nederlanders afhankelijk waren van goede betrekkingen met hen, wordt nog duidelijker uit een missive die directeur-generaal Trotz aan de WIC stuurde. Hierin klaagde hij dat er “dagelijks” vrije indianen bij hem langskwamen “om een visite te geven” en dat zij daarbij allerlei voedsel en drank vroegen: “Bakkeljauw of een Stuk Vlees, Brood, Kiltum en selfs wel eenig Baks goed.” Het ging zelfs zo ver dat hij “12 Bottels wijn heb moeten geven” waarop hij glashelder is in zijn oordeel over deze indianen: “grotere Bedelaars sijn er niet.”¹⁶⁸

4.6 Weglopers en marrons

Het inzetten van tijdelijke milities die voor een groot deel samengesteld waren uit indianen was bijzonder effectief om het ontstaan van marrondorpen tegen te gaan, maar af en toe lukte het kleine groepen gevluchte slaven toch om voor enige tijd in een dergelijk verband in de binnenlanden te overleven. Von Meijerhelm maakt in 1790 melding van een slaaf die 12 jaar eerder was gevlucht van de plantage The Ruby en nu zelfstandig terugkeerde. Volgens deze slaaf, die niet bij naam wordt genoemd, leefde hij al die tijd met 20 à 30 anderen in het bos tussen de rivieren Essequibo en Demerary. Bovendien berichtte hij dat deze groep regelmatig contact had met slaven op diverse plantages.¹⁶⁹ Ook Cornelis Goslinga stelt dat de indianen een essentiële rol speelden in het voorkomen en bestrijden van marrondorpen maar

¹⁶⁵ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 537, *Missive van J. Lespinasse aan WIC 30 juli 1785*, 746-747.

¹⁶⁶ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 538, *Journaal van J. Lespinasse 1 juli 1786 – 31 december 1786*, 1344-1345.

¹⁶⁷ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 538 *Missive van J. Lespinasse aan WIC 31 juli 1786*, 1752.

¹⁶⁸ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 527, *Missive van Trotz aan WIC 14 maart 1775*, 335.

¹⁶⁹ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 534, *Brief van von Meijerhelm aan Heren X 6 juni 1790*, 1360-1362.

hij weet te melden dat “around 1800 there were rumors that Demerara counted at least eight Maroon communities”.¹⁷⁰ Helaas is het niet duidelijk waar hij deze uitspraak op baseert.

James Rodway komt daarentegen wel met concrete voorbeelden voor marrondorpen. Volgens hem waren de politieke omwentelingen en “disorganised state of affairs” in de kolonies verantwoordelijk voor een toename van het aantal marrondorpen in het laatste decennium van de 18^e eeuw.¹⁷¹ Rodway weet te vertellen dat in 1789 de planter B. Nugent aan de raad meldde dat twee van zijn slaven verdwaald waren in de jungle en dat zij daarbij stuitten op twee huizen waarin waarschijnlijk zo’n 12 weggelopen slaven leefden. Er liep pluimvee rond en het geheel zag er verzorgd uit. Toen de twee slaven in de huizen wilden kijken, ging een belletje af als alarmsignaal en werden zij door twee mannen aangevallen. Hierop vluchtten zij. Dit verhaal deed Nugent denken aan berichten van enkele van zijn slaven die enige dagen ervoor in de bossen op zoek waren naar hout en touw. Hierbij stuitten zij op een klein kamp van bosnegers dat zich slechts 150 yards achter de achterste dam van de plantage Velser Hoofd bevond. Dit kamp moest al langere tijd bestaan hebben, aangezien “they [de bosnegers] had well-built houses, and a quantity of small stock, such as ducks and fowls”. De raad besloot naar aanleiding van deze berichten een groep indianen te sturen, om de weglopers te vangen of te doden.¹⁷²

Zoals hierboven beschreven, werd de posthouder geacht op te treden tegen weglopers en pakte de indianen, in opdracht van de Nederlanders, regelmatig weglopers op. Desalniettemin lukte het een deel van de gevluchte slaven om te ontkomen. Vaak vluchtten zij naar de Orinoko, richting de Spaanse bezittingen.¹⁷³ Hierbij ging het dikwijls om grote groepen die een weldoordacht plan ten uitvoer brachten. In een brief die ondertekend werd door zeven vooraanstaande planters werd bericht dat het herhaaldelijk was voorgekomen dat slaven boten of schepen stalen en vervolgens richting de Orinoko roeiden of zeilden. Hierbij hielden zij bovendien rekening met eb en vloed waarbij een gunstig gekozen moment ervoor zorgde dat de achtervolging pas 12 uur later ingezet kon worden.¹⁷⁴ Een ander voorbeeld van een dergelijke handelswijze vond plaats op 25 april 1790 toen 30 slaven van de plantage die toebehoorde aan H. Wenthuijsen en de weduwe Noordhoek de vlucht namen. Zij stalen hiervoor een groot vaartuig, geweren en munitie en zeilden vervolgens richting de Orinoko.

¹⁷⁰ Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 453.

¹⁷¹ Rodway, *History vol. II*, 56.

¹⁷² Rodway, *History vol. II*, 56-57.

¹⁷³ Whitehead, *Lords*, 156-157.

¹⁷⁴ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 537, *Brief van planters aan Heren X 21 juli 1784*, 33-34.

Deze groep werd achtervolgd door 3 boten maar de slaven gingen het gevecht aan, doodden in het vuurgevecht een blanke timmerman en wisten uiteindelijk te ontkomen.¹⁷⁵

Doordat een groot deel van de weglopers richting de Spaanse bezittingen vluchtte, drongen de planters in Demerary en Essequibo er herhaaldelijk bij de WIC op aan om een kartel te sluiten met de Spaanse vorst, waarbij men zou afspreken elkaars weggelopen slaven te retourneren. In de eerder genoemde brief van zeven vooraanstaande planters werd dit voorstel wederom onder de aandacht van de Heren X gebracht. Het grootste nadeel van het weglopen was volgens hen dat er minder handen op de plantages waren en dat zodoende de productie afnam.¹⁷⁶ De planters waren ervan overtuigd dat het terugbrengen van de weggelopen slaven essentieel was omdat de weglopers exemplair gestraft konden worden waardoor het weglopen van slaven “ras gestuijt en Radicaal uijtgeroeijt zoude zijn”.¹⁷⁷ Een dergelijk kartel werd echter nooit gevormd en het probleem van de weglopers bleef gedurende het gehele Nederlandse bewind bestaan. De Spanjaarden beseften maar al te goed dat hun tegenstanders, de Nederlanders, verzwakt werden door dit fenomeen en zij hadden dan ook helemaal geen baat bij het vormen van een kartel.

Het moge duidelijk zijn dat de indianen een sleutelrol speelden in de Nederlandse kolonies Essequibo en Demerary. De indianen werden door het koloniebestuur ingezet als militie om opstanden van zwarten neer te slaan. Daarnaast werden zij ingezet om marrondorpen in de bossen op te sporen en te vernietigen en om weggelopen slaven in het oerwoud terug te vinden. Uit de correspondentie tussen het koloniebestuur en de WIC in Nederland blijkt dat de hulp van de indianen onmisbaar was en zeer op prijs werd gesteld, maar dat men tevens was overgeleverd aan hun welwillendheid en tegemoet moest komen aan hun eisen. Ik sluit mij aan bij Whiteheads stelling dat “it was the use of Caribs as slave hunters which dominated Dutch policy towards the Amerindians in the second half of the 18th century”¹⁷⁸, maar dit gold ook voor de andere stammen die bondgenoten van de Nederlanders waren. Zijn stelling dat het militaire bondgenootschap betekende dat de daarbij betrokken partijen tegelijkertijd handelspartners waren, gaat voor de hier besproken periode niet helemaal op. Er is weinig sprake van handel tussen de indianen en Europeanen in Essequibo en Demerary, althans in de hier bestudeerde bronnen zijn geen aanwijzingen dat een dergelijke handel op een noemenswaardige schaal plaatsvond. De indianen werden

¹⁷⁵ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 534, *Brief van von Meijerhelm aan WIC 6 juni 1790, 1359-1360 en 1378-1380.*

¹⁷⁶ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 537, *Brief van planters aan Heren X 21 juli 1784, 19-53.*

¹⁷⁷ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 537, *Brief van planters aan Heren X 21 juli 1784, 38-39.*

¹⁷⁸ Whitehead, *Lords*, 163.

daarentegen betaald voor geleverde diensten. Soms was er niet eens sprake van geleverde diensten, maar eisten de indianen goederen of gastvrijheid als teken van vriendschap en om de goede relatie tussen hen en de Europese kolonisten te bevestigen. Het lijkt erop dat de indianen zich zeer bewust waren van de mate waarin de kolonisten afhankelijk waren van hun steun en zij waren niet bang om incidenteel dreigementen te uiten om hun eisen kracht bij te zetten. De relaties met de Nederlanders brachten duidelijke materiële voordelen voor de indianen. De indianen vormden een zelfstandige politieke entiteit in het Nederlandse gedeelte van de Guiana's en de kolonisten moesten hen ook in de tweede helft van de 18^e eeuw serieus nemen en te vriend houden. De indiaanse bevolking van de Guiana's werd niet alleen ingezet als militie of slavenjagers. Ook op andere manieren was er sprake van interactie en contact tussen de slaven, de Europeanen en de indianen. Dit contact geschiedde op zeer uiteenlopende manieren en was minder ad hoc dan wanneer de indianen optraden als politiemacht voor de kolonisten. Deze interacties zullen in het volgende hoofdstuk besproken worden.

5. Indianen als plantagebewoners

Op een doorsnee plantage in Essequibo en Demerary leefden enkele blanken, maar niet noodzakelijkerwijs de eigenaar of eigenaren van de plantage. Soms was de plantage in handen gekomen van kredietverstrekkers in de Republiek en “prosperous planters preferred to appoint overseers rather than living on the plantations themselves”.¹⁷⁹ Volgens Anna Maria van der Sluys-Tulleken, een in Middelburg geboren plantster, waren absenteïsme van de plantage-eigenaren en mishandeling van de slaven in Demerary minder het geval dan in bijvoorbeeld Suriname. Dit maakte zij duidelijk in een brief aan een drietal geldschieters waarin zij schreef: “wordende de slaeven hier meest alle onder het oog van den Eijgenaer gedirigeerd die wel zorgt dat zijn slaeven het haere krijgen, en niet zonder reeden gestraft werden.”¹⁸⁰ Dergelijke beweringen zijn niet al te serieus te nemen en de ene planter zal zijn slaven wreder hebben behandeld dan de ander. Over de omvang van absenteïsme van de plantage-eigenaren bestaat discussie in de literatuur, maar het lijkt erop dat vele grotere planters niet in de kolonie leefden, enkele noemenswaardige uitzonderingen zoals J.F. Broode en Gedney Clarke daargelaten.¹⁸¹

De raadsleden in Essequibo en Demerary waren vrijwel allemaal plantage-eigenaren en slavenhouders.¹⁸² De Afrikaanse slaven vormden verreweg de grootste groep bewoners van de plantages, maar er leefden ook op vrijwel elke plantage indianen. Zoals hiervoor aangestipt werd, trouwden Europese kolonisten soms met indiaanse vrouwen of leefden zij in concubinaat samen. Deze vrouwen leefden uiteraard bij hun mannen op de plantage. Wat waren zoal de redenen voor het verblijf van indianen op de plantages en hoe werd er vanuit de kolonisten tegen deze indianen aangekeken? Waren zij gerespecteerde leden van de gemeenschap of golden werden zij als inferieur?

5.1 Indiaanse vrouwen op de plantages

Zoals in het vorige hoofdstuk vermeld werd, waren huwelijken of concubinaat tussen Europese kolonisten en indiaanse vrouwen geen ongewoon verschijnsel en zorgden deze verbintenissen voor het versterken van de persoonlijke banden tussen de twee

¹⁷⁹ Oostindie, ‘British,’ 37.

¹⁸⁰ Brief van A.M. van der Sluys-Tulleken aan heren Hopp, Calkoen en van Groin 7 september 1772, in: J. Belonje, *Toestanden te Rio Demerary tegen het Einde der XVIIIe Eeuw* (1954), 136.

¹⁸¹ A.O. Thompson, ‘Dutch society in Guyana in the eighteenth century’ in: *The journal of Caribbean history*, vol. 20.2 (1985), 178-179.

¹⁸² P.M. Netscher, *History of the colonies Essequibo, Demerary & Berbice: from the Dutch establishment to the present day* (1929), 62.

bevolkingsgroepen. Het generaal tableau van Essequibo uit 1788 (zie bijlage 2) vermeldt dat er in totaal 80 vrije indiaanse vrouwen op plantages in de kolonie leefden. Helaas wordt niet duidelijk wat hun functie was, maar waarschijnlijk waren deze vrouwen dikwijls als huishoudsters in dienst en leefden zij tevens als een soort echtgenotes met de plantage-eigenaar samen. Tegelijkertijd duidt het feit dat deze groep van vrije indiaanse vrouwen in dit document is opgenomen erop dat hun maatschappelijke positie laag was. In dit generaal tableau zijn immers geen blanke inwoners opgenomen, maar wel slaven en vrije mulatten. Aangezien deze groepen onder aan de maatschappelijke ladder stonden, kan men ervan uitgaan dat ook de vrije indiaanse vrouwen op de plantages een lage sociale klasse vormden.

Het tekort aan, met name, blanke vrouwen in de kolonies speelde ook een rol bij het gegeven van huwelijken tussen blanke mannen en indiaanse vrouwen. Volgens Thompson waren gehuwde planters vrij schaars in Demerary, Essequibo en Berbice vanwege het lage aantal blanke vrouwen en waren de weinigen die wel in de kolonies leefden niet allemaal even fraai: “several of the white women present were considered physically and socially unattractive, and sometimes even repulsive.”¹⁸³ Deze bewering lijkt indirect bevestigd te worden door Pieter Groen. Zijn vrouwelijke veroveringen in Berbice, Demerary en Essequibo bestaan voornamelijk uit zwarte slavinnen en mulattinnen naast enkele verveelde plantersvrouwen of –weduwen. Hij concludeerde uiteindelijk, enigszins verrassend, “alle vrouwen hebben dezelfde slechte eigenschappen. Nadat ik alles heb doorkruist, blijf ik erbij dat er niets boven onze blanke, Europese vrouwen gaat.”¹⁸⁴

Overigens moest een huwelijk tussen een indiaanse vrouw en een blanke zeer waarschijnlijk met wederzijdse instemming en met instemming van de stam waar deze vrouw toe behoorde gebeurd zijn. Het schofferen van de indianen was namelijk zeer onverstandig en kon leiden tot repressailles. Pieter Constantijn Groen maakte enkele tochten met indianen door de binnenlanden van Berbice, Demerary en Essequibo. Hierbij meldde hij: “Uit voorzichtigheid moet men nooit hun [de indiaanse] vrouwen of dochters aankijken, want dan geeft men hun reden tot jaloezie. (...) Jaag en vis met hen, dans met hen mee, maar laat hun vrouwen met rust.”¹⁸⁵ Het was voor de blanke kolonisten dus raadzaam om de goedkeuring van de indianen te hebben als men een indiaanse vrouw op het oog had. In hetzelfde reisverslag maakte Groen overigens wel degelijk melding van zijn vrouwelijke indiaanse veroveringen. Nadat hij in Berbice een mulattin had bezwangerd en weggejaagd “probeerde ik

¹⁸³ Thompson, ‘Dutch,’ 188.

¹⁸⁴ Hogeweg, *Een donjuan*, 134.

¹⁸⁵ Hogeweg, *Een donjuan*, 104.

[Pieter Groen] het met een Bokkin, Elizabeth, die ook niet lang bleef. Toen nam ik een kaboegerin,¹⁸⁶ Era, die ik na drie dagen met een zweep het huis uit joeg.” De vele meisjes en vrouwen waren “gedienstige zielen die altijd bereid waren mij ten dienste te staan. Op Schumachers Lust [een plantage]: twee Bokkinnen van 22 en 18 genaamd Betje en Sophie.”¹⁸⁷ Ook uit Bolingbroke's verslag blijkt dat een blanke die samenleefde met een indiaanse niet ongewoon was. In zijn vertelling over een zekere ‘Mynheer Vos’ vermeldde hij dat deze heer getrouwd was met een indiaanse en dat zij samen een dochter hadden, maar uit zijn verhaal blijkt geenszins dat dit vreemd of ongebruikelijk was.¹⁸⁸

Een gebeurtenis waarvan de Moravische zendelingen uit Herrnhut melding maakten, laat zien dat de vrouwelijke indianen niet altijd inspraak hadden in de keuze van hun huwelijkspartner en dat de indianen gevoelig waren voor kostbare geschenken. Een Arawakse indiaanse genaamd Mariane kwam bij de broeders aan en vertelde dat zij met haar indiaanse man van de Morucca rivier naar de Corentyne was getrokken om daar te leven. Een blanke zou haar vervolgens uit haar huis hebben gehaald: “ihrem Mann und Anverwandten Präsente gethan, und sie mit Gewalt zu sich genommen.”¹⁸⁹ Na korte tijd wist zij te vluchten. Er waren dus wel degelijk meerdere manieren om als blanke een indiaanse vrouw te bemachtigen, zowel met als zonder geweld. Het roven van indiaanse vrouwen door blanken was echter riskant. Bovendien kon de familie van een indiaanse vrouw trouwe bondgenoten opleveren.

5.2 De juridische positie van indianen

Goslinga geeft aan dat de indianen zich “at the lower end of the colonial class scale” bevonden.¹⁹⁰ Voor de meeste indianen maakte dit echter niet uit aangezien zij geen deel uitmaakten van de koloniale samenleving. Thompson geeft aan dat “effective Dutch jurisdiction touched relatively few Indians”.¹⁹¹ Er zijn echter wel voorbeelden te vinden waarbij indianen te maken kregen met de Nederlandse rechtspraak, als dader maar ook als slachtoffer. Eerder noemde ik de klachten van de indianen over de posthouders die uiterst serieus werden genomen door de koloniale autoriteiten. De getuigenissen van indianen werden als minder betrouwbaar gezien dan de verklaringen van christelijke kolonisten, maar werden niet bij voorbaat afgedaan als ongeloofwaardig. Dit blijkt onder andere uit een voorval uit 1777. Een vrije indiaan met de naam Cupido die woonde op de plantage van P.

¹⁸⁶ Vrouw met een indiaanse en Afrikaanse ouder.

¹⁸⁷ Hogeweg, *Een donjuan*, 132.

¹⁸⁸ Bolingbroke, *A voyage*, 217-220.

¹⁸⁹ Staehelin, *Die Mission*, 89.

¹⁹⁰ Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 561.

¹⁹¹ Thompson, ‘Amerindian,’ 91.

Liot kwam samen met Liot en een zekere A. Backer bij het fort in verband met een vermeende zelfmoord van dokter Steven Walcott. Enige dagen ervoor was de dokter dood aangetroffen. Cupido verklaarde dat hij had gezien hoe Thomas Walcott, de broer van Steven, de keel van de dokter had doorgesneden in diens slaap en vervolgens het mes in de hand van de dode had geplaatst. Na uitvoerig verhoor werd geconcludeerd dat Cupido de waarheid sprak en werd Thomas Walcott aangehouden.¹⁹²

De verklaringen van de indiaan Cupido werden zodoende serieus onderzocht, maar alleen de verklaring van een indiaan was niet voldoende om een blanke te veroordelen. Indiaanse getuigenissen werden wel serieuzer genomen dan verklaringen van slaven. Slaven mochten in principe helemaal niet tegen blanken getuigen tenzij “het eene gruwelijke of uitgezonderde Ja verborgen misdaad zij en de waarheid op geen andere wijze kon bekomen worden”.¹⁹³ De getuigenissen van een slaaf waren dan uiteraard niet genoeg om iemand te veroordelen, aangezien slaven werden gezien als “onbequame getuigen”, maar het is wel genoeg om de beschuldigde met behulp van “pijningen” te ondervragen.¹⁹⁴

Thompson geeft aan dat getuigenissen van indianen “could not be admitted against whites in Dutch law courts”.¹⁹⁵ Ook Bos geeft hiervan een duidelijk voorbeeld naar aanleiding van Storms correspondentie met de WIC. Een zekere Pieter Marchal gaf een groep Caribs onder leiding van Aretanna de opdracht om een nederzetting van Akawaijen aan te vallen, waarbij een aantal Akawaijen werden gedood en vier van hen als slaven aan Marchal werden gegeven. Bij de ondervraging door het koloniebestuur ontkende Marchal alles, terwijl Aretanna het gehele verhaal uit de doeken deed. De getuigenis van een indiaan was echter minder waard dan die van een christen en zodoende werd Marchal vrijgesproken. Wat er na gebeurde is veelzeggend over de positie van de indianen ten opzichte van de kolonisten. Pieter Marchal keerde namelijk terug bij zijn plantage, alwaar hij werd opgewacht door een groot aantal Akawaijen, die hem duidelijk maakten dat hij zo snel mogelijk moest vertrekken als hij wilde overleven.¹⁹⁶ Hieruit wordt duidelijk dat de indianen in eerste instantie het rechtssysteem van de kolonisten een kans gaven om hun eigen bevolking te bestraffen, maar als zij het idee hadden dat dit niet gebeurde, namen zij het heft in eigen handen. De indianen

¹⁹² NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 530, *Gouvernementsjournaal over het jaar 1777 door capitein commandant J.C. Severijn*, 131-132.

¹⁹³ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 526, *Extract uit de notulen van criminele zaken 5 januari 1774*, 367.

¹⁹⁴ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 526, *Extract uit de notulen van criminele zaken 5 januari 1774*, 368.

¹⁹⁵ Thompson, ‘Amerindian’, 94.

¹⁹⁶ Bos, *Some recoveries*, 147-149.

“always reserved the right to resort to the arbitrament of force if they should fail to obtain redress through the Dutch judicial process”.¹⁹⁷

Indianen waren niet alleen slachtoffer van misdaden en zodoende konden zij onderworpen zijn aan de Nederlandse rechtspraak. Er zijn dan ook diverse meldingen van veroordeelde indianen in de archieven te vinden. Onder bepaalde omstandigheden kon een individuele indiaan dus onder het gezag van het koloniebestuur vallen, maar dit was alleen mogelijk bij directe of indirecte goedkeuring van de indianen. Bij de veroordeling van een “vrije Indiaan van de Warrouse natie” ging het zelfs om de moord op een indiaan van “die zelve Natie.”¹⁹⁸ De moordenaar werd ter dood veroordeeld, maar op het moment dat het vonnis uitgevoerd zou worden en de indiaan vastgebonden was “om het Hooft afgehouden te werden” verleende de directeur-generaal gratie.¹⁹⁹ De veroordeelde indiaan Janes was minder gelukkig. Hij ontsnapte samen met de veroordeelde bijlegger van de post Marocco van het forteiland, maar werd twee weken later weer opgepakt. Nadat hij twee maanden in gevangenschap zat werd hij “gesweept, gebrandmerkt en ten eeuwige dagen uijt de Colonie gebannen”, terwijl de bijlegger slechts verbannen werd.²⁰⁰

Hoewel het koloniebestuur er op hamerde dat het van het uiterste belang was om de indianen goed te behandelen en te vriend te houden, werden de indiaanse bewoners van het gebied dikwijls slachtoffer van misdaden. Storm van 's Gravesande maakte herhaaldelijk melding van het belang van de indianen en van de slechte behandeling die hun soms ten deel viel. In 1765 schreef hij aan de WIC: “De vriendschap met d’Indiaenen is seker van de hoogste noodsaekelijkheid voor de Colonie, de gevaerlijke omstandigheden waer wij ons in bevonden hebben, en de in die tijd betoonde trouw en bijstand der Caribischen en Acuwayen hebben overtuigende blijken gegeven van wat nut haere vriendschap en hoe naedelig haer vijandschap voor de Colonien is; des niet tegenstaende ontsien sig veele ingesetenen niet die menschen op alderhande manieren te mishandelen en te onderdrukken.”²⁰¹ Zes jaar later meldde Storm dat de herhaaldelijke slechte behandeling van de indianen door de blanken in Demerary ervoor gezorgd had dat de indianen zich terugtrokken tot de Corentyn, hetgeen “een aanmerkelyk nadeel” was voor de kolonisten aangezien men de indianen nu niet kon inhuren als arbeidskracht en het voor de slaven gemakkelijker was om weg te lopen.²⁰²

¹⁹⁷ Thompson, ‘Amerindian,’ 93.

¹⁹⁸ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 527, *Missive van A. Brown aan WIC 2 september 1775*, 832.

¹⁹⁹ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 527, *Missive van A. Brown aan WIC 2 september 1775*, 833.

²⁰⁰ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 530, *Gouvernementsjournaal over het jaar 1777 door captein commandant J.C. Severijn*, 120-125.

²⁰¹ De Villiers, *Storm*, 258.

²⁰² De Villiers, *Storm*, 372.

De indiaanse stammen vormden zelfstandige politieke entiteiten, maar sommige indianen in Essequibo en Demerary accepteerden het gezag van de Nederlanders en werden onderdeel van de koloniale samenleving. Voor de kolonisten en hun slaven was het bijvoorbeeld verboden om een post te passeren zonder hiervoor schriftelijke toestemming te hebben. Zij moesten een zogenaamde ‘pas’ hebben waarop het doel van de reis en het aantal dagen dat de pas geldig was vermeld werd. Uit de archiefstukken komt toch naar voren dat passen werden verstrekt aan indianen. Onder andere op 1 oktober 1790 was dit het geval toen von Meijerhelm een pas verstrekte aan de “Vrij Crioolen, Backer, Fredrick, Daniel & Eenige Vrijen Indiaanen omme de Post Arinda te moogen Passeeren, en aldaar Visch te zouten.”²⁰³ Veelal werden de passen verstrekt omdat de ontvanger van de pas wilde vissen, jagen, hout hakken, bouwmaterialen verkrijgen of voedsel inkopen. De meeste indianen hadden echter geen passen nodig. In principe waren alleen de indianen die in de buurt van of op de plantages leefden verplicht een dergelijke pas te hebben. Daarnaast moesten kolonisten betalen voor het verkrijgen van een pas “but this does not appear to have been the case with the Indians”.²⁰⁴

5.3 Indianen als arbeidskrachten

In de verslagen van J.J. Hartsinck, E. Bancroft en J. Rodway wordt de rol van de indiaan als bewoner of medewerker van een plantage besproken. Alle drie vermelden zij dat de inheemse bevolking over het algemeen bekwame houthakkers, geoefende vissers en jagers en kundige sporenzoekers telde. Volgens Rodway “every planter (...) kept an Indian huntsman” en “as a guide in the forest he is indispensable”.²⁰⁵ Bancroft bevestigt dit wanneer hij schrijft dat Arrowakken “reside on almost every plantation.”²⁰⁶ Ervan uitgaande dat hierin op zijn minst een kern van waarheid schuilt, waren indiaanse plantagebewoners dus geen bijzonderheid, maar eerder een vanzelfsprekendheid. Rodway vermeldde echter ook dat de inheemse bevolking niet geschikt was als bediende: “Make him [de indiaan] your friend and he will do anything in his power for you, but he takes orders from no one.”²⁰⁷

Dat de indianen goede vissers waren en er in principe altijd indianen aanwezig waren als de kolonisten gingen vissen, wordt duidelijk uit een voorval in het voorjaar van 1777. De planter Jan Wille bracht op 8 april van dat jaar drie weggelopen slaven naar het fort. Deze slaven waren hem opgevallen toen zij voor zijn plantage in een boot zaten. Wille stuurde

²⁰³ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 534, *Journal van het commandement over het jaar 1790, 1418-1419.*

²⁰⁴ Thompson, ‘Amerindian,’ 91.

²⁰⁵ Rodway, *Guiana*, 224.

²⁰⁶ Bancroft, *An essay*, 373-374.

²⁰⁷ Rodway, *Guiana*, 194-195.

vervolgens een bediende naar hen om te vragen wat zij aan het doen waren, waarop zij antwoordden dat ze aan het vissen waren. Dit was echter zeer verdacht en de bediende gaf “zijn verwondering (...) te kennen” omdat “zij zonder Indianen en zonder zout waaren gekomen om te visschen”.²⁰⁸ De afwezigheid van zout was uiteraard suspect omdat het onmogelijk was om vis te conserveren zonder zout, maar blijktbaar werd de aanwezigheid van indianen tijdens het vissen net zo essentieel geacht.

Indianen werden onder andere ingezet als jagers en vissers, maar ook als houthakkers. Door de duidelijke scheiding tussen mannen- en vrouwentaken binnen de indiaanse culturen waren de mannelijke indianen zeer geoefend in het houthakken. De indianen voerden een semi-nomadisch bestaan waarbij de landbouwgronden voor een aantal oogsten werden gebruikt totdat de grond uitgeput was. Vervolgens trokken zij verder en was het de taak van de mannen om met bijlen een stuk oerwoud te ontbossen waarna de vrouwen het verbouwen van het land op zich namen.²⁰⁹ De indianen waren “expert[s] with the axe” en hun behendigheid bij het houthakken werd dikwijls door de kolonisten ingezet, bijvoorbeeld voor het rooien van gronden voor een nieuwe plantage.²¹⁰

Volgens Rodway was het tegengaan van weglopers een andere reden om indianen in te zetten als houthakkers. Slaven werden namelijk ook weleens ingezet om hout te hakken in het bos, maar het gevaar bestond dat zij wegliepen en zich verstopten in het dichte struikgewas. Rodway meldt dat rond 1780 alleen nog indianen ingehuurd mochten worden om voorbij de Camounikreek hout te hakken zodat de kans op weglopers tijdens het houthakken geminimaliseerd zou worden.²¹¹

5.4 Indianen als slaven

Indianen fungeerden veelal als de verlengde arm van de blanke kolonisten als zij werden ingehuurd om weggelopen slaven te jagen, hout te hakken, te vissen of andere klussen uit te voeren. Gedurende de gehele periode van Nederlandse zeggenschap over de hier besproken gebieden waren er echter ook indiaanse slaven. Dit was te allen tijde een heikel punt en de bewindhebbers deden er alles aan om indiaanse slavernij te beperken en in ieder geval in goede banen te leiden. Het mocht de goede relaties met de indiaanse bondgenoten niet op het spel zetten. Om die reden waren er regels en afspraken omtrent het bezitten van

²⁰⁸ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 530, *Gouvernementsjournaal over het jaar 1777 door capitein commandant J.C. Severijn*, 126-127.

²⁰⁹ Bancroft, *An essay*, 254-255 en 321.

²¹⁰ Rodway, *Guiana*, 224.

²¹¹ Rodway, *History of British Guiana, from the year 1668 to the present time vol. 1* (1891), 256.

indiaanse slaven. In principe mochten indianen in het geheel niet tot slaaf worden gemaakt, maar hierop bestond een belangrijke uitzondering. Caribs, Arrowakken of Akkawaijen mochten indiaanse slaven verhandelen mits deze buit waren gemaakt in de binnenlanden en niet bij bondgenoten van de Nederlanders.²¹² Deze slaven mochten vervolgens niet rechtstreeks aan planters verkocht worden, maar moesten eerst gepresenteerd worden aan het koloniebestuur alwaar vastgesteld werd of de indiaan op rechtmatige wijze gevangen en geketend was. Als de rechtmatigheid van de status als slaaf niet duidelijk was of als de eigenaar zich niet bij de autoriteiten meldde, werd hij of zij door het koloniebestuur in vrijheid gesteld.²¹³

Ondanks deze voorzorgsmaatregelen en obstakels waren er ‘rode’ slaven aanwezig in Essequibo en Demerary. Soms waren deze slaven onrechtmatig verkregen, hetgeen tot onrust leidde bij de aanwezige indianenpopulaties. Storm van ’s Gravesande maakte onder andere melding van een zekere Jan Stok die met een groep Caribs van de Orinoko op strooptocht ging bij de post Arinda en “op een gruwelijke wijs aldaer huijsgehouden” heeft.²¹⁴ De groep onder leiding van Stok doodde alle mannelijke indianen en verkocht de vrouwen en kinderen als slaven. Storm vreesde dat de indianen wraak zouden nemen door uitlopers te doden en plantages te vernielen.²¹⁵ Enige tijd later schreef Storm wederom een bezorgde brief aan de WIC waarin hij zijn vrees algemener formuleerde. Ten eerste stelde hij voor dat de Caribs niet meer in vuurwapens betaald moesten worden voor het leveren van indiaanse slaven aangezien de Caribs “de oorlogsugtigste natie, die sonder tegenspraak de dapperste en talrijkste natie van dese kust is”. Hen voorzien van wapens was spelen met vuur, omdat de Caribs zich ook tegen de Nederlanders zouden kunnen keren.²¹⁶ Ten tweede vond Storm dat de handel in indiaanse slaven aan de bovenloop van de Essequibo verboden zou moeten worden omdat dit slecht gedrag van de uitlopers uitlokte, die “met enige natien tegens andere ten oorlog te trecken, ook haer seer mishandelen, menigmael vrije [indianen] met sig slepen en als slaven verkopen en d’Indiaense wijven misbruijken”.²¹⁷

Het bewijzen van de rechtmatigheid van de slavernij van een indiaan bleef een heikel punt waar de raad zich zorgen over bleef maken. In de notulen van de raadsvergadering van april 1774 werd een geval besproken van een indiaan die al 15 jaar als slaaf op een plantage

²¹² Volgens Bancroft waren de Arrowakken per definitie uitgezonderd van slavernij en waren zij de enige indianenstam die dit voorrecht bezat. Dit is uiteraard niet correct aangezien de Caribs, Akkawaijen en Warrouwen ook uitgezonderd waren van slavernij. Zie Bancroft, *An essay*, 271.

²¹³ Goslinga, *The Dutch 1680-1791*, 432 en 560-563.

²¹⁴ De Villiers, *Storm*, 118.

²¹⁵ De Villiers, *Storm*, 118.

²¹⁶ De Villiers, *Storm*, 130.

²¹⁷ De Villiers, *Storm*, 130.

leefde en werkte. Na al die tijd kwam een troep indianen zijn vrijheid claimen, omdat hij onrechtmatig als slaaf zou zijn verkocht. De raad geloofde de indianen en liet in de notulen optekenen dat zij niet “twijfelen ofte daar bevinden zig een groote menigte van Indianen sohier, als voornamentlijk in Essequebo, waar van de Slavernij niet behoorlijk kan beweesen worden”.²¹⁸

Gewoonlijk werden indiaanse krijgsgevangenen uit de binnenlanden verkocht als slaven, maar in het verlengde van het vraagstuk over de rechtmatige status van sommige indiaanse slaven is een missive van raadslid Brown aan de WIC interessant. In de missive vroeg Brown zich af in hoeverre een vrije indiaan tot slavernij veroordeeld mocht worden. Hij schreef dat de WIC zich beroept op “een oud gebruik dat in deze Colonie plaats zoude gehadt hebben”, maar dat hij daarvan “nergens eenig bewijs” kon vinden. Hierom voegde hij als bijlage een veroordeling van 7 oktober 1774 toe waarin een vrije indiaan door de raad van justitie werd veroordeeld tot slavernij omdat hij met een slavin was weggelopen van de plantage van wijlen Wendhuijse.²¹⁹ Blijkbaar was het zelfs niet geheel duidelijk op welke manieren een indiaan rechtmatig de status van slaaf opgelegd kon krijgen. Het is dan ook geen wonder, zeker gezien de mogelijke represailles van de indianen, dat hierover de nodige discussies gevoerd werden in de kolonies.

De angst voor wraak van de indianen was zodoende niet uit de lucht gegrepen en het koloniebestuur probeerde deze dreiging te neutraliseren, zij het met zeer beperkte middelen. De hulp van de indianen was gewoon te waardevol. Desalniettemin waren er indiaanse slaven op de plantages in Essequebo en Demerary en waren het niet alleen de particuliere planters, maar ook de compagnie die deze slaven bezaten. Uit de inventarislijsten van de compagnieplantages valt op te maken dat er regelmatig indiaanse slaven in het bezit van de WIC waren. In 1784 bevond zich bijvoorbeeld een indiaanse slaaf op de compagnieplantage Duijnenburg op het Varkenseiland.²²⁰ In 1775 stonden drie indiaanse slaven te boek als zijnde in het bezit van de compagnie waarvan twee gekwalificeerd werden als “oud en onbekwaam.”²²¹ Het ging hierbij om kleine aantallen, maar het maakt duidelijk dat het geen taboe was om een ‘rode’ slaaf te bezitten.

Particuliere planters waren grotere afnemers van indiaanse slaven, maar ook hier ging het niet om enorme aantallen. Uit het generaal tableau van Essequebo uit 1788 blijkt dat er op

²¹⁸ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 303, *Notulen van de raadsvergadering van Demerary, 20 april 1774.*

²¹⁹ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 527, *Missive van A. Brown aan kamer Amsterdam, 2 september 1775, 833-835.*

²²⁰ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 537, *Inventaris van WIC-plantage Duijnenburg op het Varkenseiland, 31 december 1784, 450-456.*

²²¹ NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 304, *Monsterrol, 22 april 1775.*

dat moment in totaal 120 indiaanse slaven aan de autoriteiten van de kolonie waren opgegeven. Op hetzelfde moment waren er in de kolonie 9558 Afrikaanse en creoolse slaven die door de planters gerapporteerd werden terwijl er in 1784 “nog geen Duyzend” blanken in de kolonies Essequibo en Demerary waren.²²² In vergelijking met de aantallen Afrikaanse en creoolse slaven was het aantal indiaanse slaven dus zeer laag, maar in verhouding tot het aantal blanken in de kolonie zeker niet verwaarloosbaar. Zodoende is Rodways opmerking dat rond 1780 “a good number of Indians (...) were still held in slavery” te verdedigen.²²³ Deze groep slaven werd overigens vooral ingezet als huisslaaf aangezien zij niet geschikt werden geacht als veldslaaf.²²⁴ Wellicht kwam dit doordat de mannen in de indiaanse culturen zich niet bezig hielden met de landbouwwerkzaamheden en zij daardoor dit zware werk niet gewend waren en vooral niet wilden doen. Zij zullen zich immers enorm in hun eer aangetast gevoeld hebben zodra zij ‘vrouwenwerk’ moesten verrichten.

Indiaanse slavernij was een precaire aangelegenheid waarbij de kans op een misstap van de zijde van de kolonisten altijd aanwezig was. In verhouding tot het aantal blanken in de kolonies was er een aanzienlijke groep indiaanse slaven, maar in vergelijking met het aantal Afrikaanse slaven was de groep inheemse slaven zeer klein. Het gevaar lag echter niet zozeer in de aantallen indiaanse slaven, maar in de manier waarop dergelijke slaven verkregen waren. Zodra dit op onrechtmatige wijze was gebeurd en het betrof een indiaan die niet tot slaaf gemaakt mocht worden, kon dit vijandigheden van de indianen uitlokken en nadelige gevolgen hebben voor de kolonisten. Whitehead stelt terecht dat “trade in ‘red-slaves’ was an intermittent affair of little economic significance, but of persistent political concern”.²²⁵

²²² NL-HaNA, WIC, 1.05.01.02, inv.nr. 537, *Brief van M.B. Hartsinck aan WIC 1784*, 153.

²²³ Rodway, *History vol. II*, 257.

²²⁴ Stedman, *Narrative*, 416; Whitehead, *Lords*, 184.

²²⁵ Whitehead, *Lords*, 186.

6. Conclusie

In de tweede helft van de 18^e eeuw nam het belang van de handelsrelaties tussen de kolonisten en de indianen in de Nederlandse kolonies Essequibo en Demerary af. Het verbouwen van exportproducten op plantages met behulp van slaven werd belangrijker. Als gevolg hiervan veranderde de relatie tussen de kolonisten en de indianen: de laatste traden vaker op als huurlingen of tijdelijke arbeidskrachten, die in ruil voor hun diensten allerlei Europese goederen kregen. Deze goederen waren gewild bij de inheemse stammen en hadden hierdoor een aanzuigende werking op indianen die verder in de binnenlanden leefden. De Europese producten werden als waardevoller ingeschat dan de inheemse goederen en de focus van de inheemse handelsstromen verschoof naar de kuststreken. Tegelijkertijd zorgde de aanwezigheid van de Europeanen en Afrikanen ervoor dat sommige populaties die aan de kust leefden verder naar de binnenlanden trokken. Op de populaties die in de nabijheid van de plantages of bij de posten bleven wonen, had het koloniale gezag veel meer directe invloed dan op de stammen die verder in de binnenlanden leefden. Op de indianen in de binnenlanden was de invloed vooral indirect, onder andere door de veranderende handelsstromen.

Naast de migratie die binnen het gebied rond de rivieren Essequibo en Demerary plaatsvond, was er sprake van migratie vanuit omliggende gebieden. Vanuit de Spaanse gebieden ten westen van de Nederlandse kolonies kwamen voornamelijk groepen Caribs die probeerden te ontsnappen aan de christelijke zendelingen. Uit de gebieden rond de Amazone trokken indiaanse stammen noordwaarts, waarbij zij stootten op andere stammen die deze gebieden reeds bevolkten. Het gevolg hiervan waren soms oorlogen, maar stammen konden ook samensmelten. De contacten tussen de indianen, Europeanen en Afrikanen zorgden in ieder geval voor culturele aan- en inpassingen. Dit is echter niet vreemd aangezien menselijke samenlevingen te allen tijde onderhevig zijn aan veranderingen en reageren op interne en externe ontwikkelingen. In de literatuur wordt door verscheidene auteurs de term 'ethnogenesis' gebruikt in verband met de veranderde identiteiten van indiaanse stammen onder invloed van de kolonisering door Europeanen. Dit is mijns inziens een overdrijving, aangezien deze identiteiten niet uit het niets ontstonden, maar zich naar verloop van tijd ontwikkelden. Vandaar dat de term 'etno-evolutie' beter weergeeft wat zich afspeelde.

Volgens sommige historici, met name Neil Whitehead, was de invloed van de Europese kolonisten op de indianen aan het einde van de 18^e eeuw enorm en was er in feite sprake van Europese dominantie. Daarnaast schrijft hij dat de Nederlanders in Suriname,

Berbice en Essequibo “were undoubtedly the dominant force along the Guayana coast”.²²⁶ Verderop benadrukt Whitehead dat de inheemse stammen steeds minder politieke invloed uitoefenden en dat hun economische mogelijkheden afnamen, terwijl het aantal indianen slonk. Het uitgangspunt van deze scriptie was na te gaan of deze analyse juist is. In hoeverre waren de inheemse bondgenoten van de Nederlanders in Essequibo en Demerary in de laatste decennia van de 18^e eeuw afhankelijk van de Europese kolonisten? En in welke mate werden zij door deze kolonisten en hun slaven verdrongen?

De indianen waren voor de kolonisten in Essequibo en Demerary ook aan het einde van de 18^e eeuw cruciale bondgenoten. Weliswaar had de handel aan omvang en betekenis ingeboet, maar zonder de steun van de indianen waren de kolonisten nog steeds niet in staat om de grote slavenpopulatie onder de duim te houden. Het aantal militairen in de kolonies was veel te gering en de discipline van de soldaten twijfelachtig. Keer op keer werden de indiaanse bondgenoten te hulp geroepen om weggelopen slaven op te sporen of opstanden te onderdrukken. Hierbij speelden persoonlijke banden tussen vertegenwoordigers van het koloniale gezag en indiaanse individuen een doorslaggevende rol. De indianen moesten te vriend gehouden worden om hun steun veilig te stellen; alleen het verstrekken van goederen was niet voldoende. Whitehead beweert dat in de 18^e eeuw de inzet van professionele soldaten uit Europa de inzet van indiaanse militie verving, met name in Suriname en Berbice. Hij voegt toe dat “within local spheres of influence” sommige indiaanse leiders nog wel van “vital importance” bleven, maar dat er desalniettemin marronsamenlevingen in de regio ontstonden.²²⁷ Dit was vele malen minder het geval in Essequibo en Demerary. Bij de grootschalige slavenopstand in Berbice zorgden troepen uit Barbados en andere Nederlandse kolonies in de regio er weliswaar voor dat de opstand niet kon overslaan naar Demerary, maar het waren niet de Europese troepen die de doorslag gaven. De succesvolste expeditie tegen de opstandelingen werden uitgevoerd door de indiaanse bondgenoten en hun hulp was onmisbaar in het beëindigen van de revolte.

De indiaanse bondgenoten van de Nederlanders waren zich bewust van hun machtspositie. Zij eisten niet alleen goederen in ruil voor deelname aan militie of voor geleverde diensten, zoals houthakken, vissen of jagen, maar ook als teken van vriendschap. Het Nederlandse koloniebestuur in Essequibo en Demerary moest aan deze eisen tegemoet komen, om het bondgenootschap met de Caribs, Arawakken, Warouwen en Akawaijen niet in gevaar te brengen. Deze stammen hadden hun invloedrijke positie deels te danken aan hun

²²⁶ Whitehead, ‘Native,’ 424.

²²⁷ Whitehead, ‘Native,’ 429.

goede relaties en verdragen met de kolonisten, maar zij wisten deze positie ook goed te benutten. Thompson schrijft dat “it was narrow self-interest which was the crucial variable in Dutch relations with the Indians”²²⁸, maar dit gold net zo goed voor de indianen. Hun steun aan de kolonisten kwam niet voort uit barmhartigheid maar, net als bij de Europeanen, uit eigenbelang.

Op juridisch en bestuurlijk gebied oefenden de kolonisten in Essequibo en Demerary weinig invloed uit op de indianen. Over de populaties en individuen die op of in de directe nabijheid van de plantages leefden was het gezag het krachtigst, maar de stammen die op enige afstand van de plantages leefden, waren in feite onafhankelijke entiteiten. Zij waren in staat om hun gelijk te halen in het geval dat zij zich tekort gedaan voelden door de kolonisten of het koloniebestuur. In dit licht was slavernij van indianen altijd een heikel punt dat kon zorgen voor conflicten met indianen.

De samenwerking tussen de kolonisten en hun indiaanse bondgenoten was voor beide partijen voordelig. De kolonisten waren voor hun veiligheid in grote mate afhankelijk van de indianen en zij beseften dit maar al te goed. Daarnaast waren de inheemse bewoners van het gebied geofende houthakkers, vissers en jagers die kennis hadden van uitgestrekte handels- en communicatielijnen. De indianen kregen door hun samenwerking met de Europeanen toegang tot Europese producten. Bovendien boden de Nederlandse gebieden een alternatieve vestigingsplaats voor indianen die door Spaanse en Portugese zendelingen werden geteisterd. De vestiging van indianen uit de Spaanse gebieden had voor de kolonisten een voordeel. Deze nederzettingen konden namelijk een buffer vormen tegen de expansie van de Spanjaarden en hun indiaanse bondgenoten.

De indiaanse samenlevingen veranderden door het contact met de kolonisten. Dit uitte zich onder andere door het gebruik van voorwerpen die geïntroduceerd werden door de Europeanen. Daarnaast veranderde door de vraag naar indiaanse slaven het motief van oorlogvoering en werden door de uitbreidende invloed van de kolonisten conflicten tussen indianenstammen frequenter. De komst van de Europeanen zal ongetwijfeld de verschillen tussen stammen uitvergroot hebben. Nieuwe behoeften ontstonden net als nieuwe vijanden en loyaliteiten. De Europeanen beseften dat zij de indianen konden inzetten voor hun eigen doeleinden en dat het uitvergrooten en aanwakkeren van vijandigheden tussen de indiaanse stammen soms in het voordeel van de kolonisten was. Dit was echter alleen het geval als de

²²⁸ Thompson, ‘Amerindian,’ 95.

Europeanen sturend konden optreden. Aangezien dit vaker niet dan wel het geval was, waren de conflicten tussen indianenstammen vaak ook nadelig voor de Europese kolonisten.

De Nederlandse kolonies Essequibo en Demerary vormden een verrassende uitzondering op de positie van de indianen in de Guiana's in de laatste decennia van de 18^e eeuw. Volgens mij is de analyse van de historici die de marginalisering van de inheemse bevolking in dit gebied benadrukken juist, maar vormen Essequibo en Demerary opvallende uitzonderingen op de algemene trend. De indiaanse invloed in deze gebieden was nog steeds groot aan het einde van de 18^e eeuw en zonder indiaanse hulp zouden de kolonisten niet in staat zijn geweest hun economische activiteiten te ontplooiën en hun slaven in het gareel te houden. De indianen hadden eeuwenlang in het gebied overleefd zonder aanwezigheid van de Europeanen en zij hadden zich aangepast aan de veranderingen die de komst van de Europeaanen en Afrikanen met zich meebrachten. In het uitgestrekte gebied tussen de Orinoko, Rio Negro, Amazone en de Atlantische Oceaan waren de plantages slechts eilandjes en voor de indianen waren de Guiana's en de rivieren die er doorheen stroomden hun leefgebied. De indianen konden zonder de Europeanen overleven, maar de Europeanen konden niet zonder de hulp van de indianen. De veronderstelde afhankelijkheid van de indianen in Essequibo en Demerary is zodoende onjuist; het waren de Europeanen die afhankelijk waren.

7. Bronvermelding

7.1 Literatuur

Aling, L., e.a., *Stemmen van slaven en marrons*, Leiden (1989).

Arvello-Jimenez, N. en Biord, H., 'The impact of conquest on contemporary indigenous peoples of the Guiana shield. The system of Orinoco regional interdependence.' in: Roosevelt, A., ed., *Amazonian Indians from prehistory to the present. Anthropological perspectives*, Tucson en Londen (1994), pag. 56-78.

Baalde, S.J., *Kortbondige beschryvinge van de Colonie de Berbice*, Amsterdam (1763).

Bancroft, E., *An essay on the natural history of Guiana, in South America: containing a description of many curious productions in the animal and vegetable systems of that country: together with an account of the religion, manners, and customs of several tribes of its Indian inhabitants: interspersed with a variety of literary and medical observations: in several letters / from a gentleman of the medical faculty in that country*, Londen (1769).

Belonje, J., 'Toestanden te Rio Demerary tegen het Einde der XVIIIe Eeuw' in: *De navorscher: een middel tot gedachtenwisseling en letterkundig verkeer tusschen allen, die iets weten, iets te vragen hebben of iets kunnen oplossen*, vol. 95 (1954-1955), pag. 127-145.

Bolingbroke, H., *A voyage to the Demerary, containing a statistical account of the settlements there, and of those on the Essequibo, the Berbice, and other contiguous rivers of Guyana*, Londen (1807).

Bos, G., *Some recoveries in Guiana Indian ethnohistory (proefschrift)*, Zevenaar (1998).

Carlin, E.B. en Boven, K.M., 'The native population. Migrations and identities', in: Carlin, E.B. en Arends, J., *Atlas of the languages of Suriname*, Leiden (2002), pag. 1-45.

Edwards, W. en Gibson, K., 'An ethnohistory of Amerindians in Guyana', in: *Ethnohistory*, vol. 26 no. 2 (spring 1979), pag. 161-175.

Goslinga, C.Ch., *The Dutch in the Caribbean and on the Wild Coast 1580-1680*, Assen (1971), pag. 409-432.

Goslinga, C.Ch., *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas 1680-1791*, Assen (1985), pag. 431-460 en 529-563.

Groot, S.W. de, *Agents of their own emancipation. Topics in the history of Surinam Maroons*, Amsterdam (2009).

- Hartsinck, J.J., *Beschryving van Guiana, of de Wilde Kust, in Zuid-America, betreffende de aardrykskunde en historie des lands ... de bezittingen der Spanjaarden, Franschen en Portugeezen en voornamelyk de volkplantingen der Nederlanderen, als Essequibo, Demerary, Berbice, Suriname, en derzelver rivieren, met de noodige kaarten en afbeeldingen der forten: waarby komt eene verhandeling over den aart en de gewoontes der neger-slaaven. Alles uit echte stukken opgesteld door mr. Jan Jacob Hartsinck*, vol. 1 en 2, Amsterdam (1770).
- Henley, P., 'Inside and out: alterity and the ceremonial construction of the person in the Guianas', in: Rival, L. en Whitehead, N.L., eds., *Beyond the visible and the material. The Amerindianization of society in the work of Peter Rivière.*, Oxford (2001), pag. 197-220.
- Hogeweg, J., *Een donjuan in de West. Het reisverlag (1792-1794) van koopmanszoon Pieter Groen*, Amsterdam (2013).
- Kars, M., "'Cleansing the land.'" Dutch-Amerindian cooperation in the suppression of the 1763 slave rebellion in Dutch Guiana', in: Lee, W.E., *Empires and indigenes. Intercultural alliance, imperial expansion, and warfare in the early modern world.*, New York en Londen (2011), pag. 250-275.
- Kästner, K.P., *Amazonien. Indianer der Regenwälder und Savannen*, Dresden (2009), pag. 1-37.
- Menezes, M.N., 'The nature of the Amerindian/European encounter and its impact on the Amerindians', in: Wilmot, S., ed., *Freedom: retrospective and prospective*, Kingston en Miami (2009), pag. 78-93.
- Netscher, P.M., *History of the colonies Essequibo, Demerary & Berbice: from the Dutch establishment to the present day*, Den Haag (1929).
- Oostindie, G., 'British capital, Industry and Perseverance' versus Dutch 'Old School'?', in: *BMGN – Low Countries Historical Review*, vol. 127-4 (2012), pag. 28-55.
- Porro, A., 'Social organization and political power in the Amazon floodplain. The ethnohistorical sources.' in: Roosevelt, A., ed., *Amazonian Indians from prehistory to the present. Anthropological perspectives*, Tucson en Londen (1994), pag. 79-94.
- Quandt, C., *Nachricht von Suriname und seinen Einwohnern, sonderlich den Arawacken, Warauen und Karaiben, von den nützlichsten Gewächsen und Thieren des Landes, den Geschäften der dortigen Missionarien, der Brüderunität und der Sprache der Arawacken*, Amsterdam (1968).

- Rivière, P., *Individual and society in Guiana. A comparative study of Amerindian social organization*, Cambridge (1984).
- Rodway, J., 'The indian policy of the Dutch', in: *Timehri, new series 10* (1896), pag. 13-35.
- Rodway, J., *Guiana: British, Dutch, and French*, Londen en Leipzig (1912).
- Rodway, J., *History of British Guiana, from the year 1668 to the present time volume I*, Georgetown (1891).
- Rodway, J., *History of British Guiana, from the year 1668 to the present time volume II*, Georgetown (1893).
- Schwartz, S.B. en Salomon, F., 'New peoples and new kinds of people: adaptation, readjustment, and ethnogenesis in South American indigenous societies (colonial era).' in: Salomon, F. en Schwartz, S.B., eds., *The Cambridge history of the native peoples of the Americas. Vol. III South America part 2*, Cambridge (1999), pag. 443-501.
- Stahelin, F. *Die Mission der Brüdergemeine in Suriname und Berbice im achtzehnten Jahrhundert. II. Teil*, Herrnhut (1918).
- Stedman, J.G., *Narrative of a five years' expedition against the revolted negroes of Surinam, in Guiana, on the Wild Coast of South America: from the year 1772 to 1777: elucidating the History of that Country, and describing its productions*, Londen (1813).
- Thompson, A.O., 'Amerindian-European relations in Dutch Guyana,' in: V.A. Shepherd en H. McD. Beckles, *Caribbean Slavery in the Atlantic World. A student reader*, Kingston (2000), pag. 86-99.
- Thompson, A.O., 'Dutch society in Guyana in the eighteenth century', in: *The Journal of Caribbean History* 20.2 (jan. 1985), pag. 169-191.
- Van der Oest, E.W., 'The forgotten colonies of Essequibo and Demerara, 1700-1814', in: J. Postma en V. Enthoven, *Riches from Atlantic commerce. Dutch transatlantic trade and shipping, 1585-1817*, Leiden en Boston (2003), pag. 323-361.
- Villiers, J.A.J. de, *Storm van 's Gravesande. Zijn werk en zijn leven uit zijne brieven opgebouwd*, 's Gravenhage (1920).
- Whitehead, N.L., 'Carib Ethnic Soldering in Venezuela, the Guianas, and the Antilles, 1492-1820', in: *Ethnohistory*, vol. 37 no. 4 (autumn, 1990), pag. 357-385.
- Whitehead, N.L., 'Guayana as anthropological imaginary. Elements of a history', in: Whitehead, N.L. en Alemán, S.W., eds., *Anthropologies of Guayana. Cultural spaces in northeastern Amazonia*, Tucson (2009), pag. 1-20.

Whitehead, N.L., *Lords of the tiger spirit. A history of the Caribs in colonial Venezuela and Guyana, 1498-1820*, Dordrecht en Providence (1988).

Whitehead, N.L., 'Native peoples confront colonial regimes in Northeastern South America (ca. 1500-1900).' in: Salomon, F. en Schwartz, S.B., eds., *The Cambridge history of the native peoples of the Americas. Vol. III South America part 2*, Cambridge (1999), pag. 382-442.

Whitehead, N.L., 'The ancient Amerindian polities of the Amazon, the Orinoco, and the Atlantic coast. A preliminary analysis of their passage from antiquity to extinction.' in: Roosevelt, A., ed., *Amazonian Indians from prehistory to the present. Anthropological perspectives*, Tucson en Londen (1994), pag. 33-53.

7.2 Archiefstukken

Nationaal Archief, Den Haag, Verzameling Buitenlandse Kaarten Leupe, nummer toegang 4.VEL, inventarisnummer 1490A, 1496.

Nationaal Archief, Den Haag, Tweede West-Indische Compagnie (WIC), nummer toegang 1.05.01.02, inventarisnummer 192A, 193A, 303, 304, 306, 525, 526, 527, 528, 530, 534, 535, 537, 538, 562.

Bijlage 1. Cohier 534, blz. 1322-1325. Rio Essequibo 31 december 1789.

Natie	Naamen	P. Cattoen		Pl. Cattoen		P. Salempouris		Pl. Salempouris		Pl. Liniassen		Pl. Bont		Pullen rum	Geweeren	Dolhouwers	Bosl. Messen	Schaaren	Scheermessen	Spiegels	Trompen	Grove Kammen	Fijne Kammen	Pijpen
		1	0	0	24	0	51	0	0	0	0	0	0											
Mulat	Jan Baptist	1	0	0	24	0	51	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Idem	Pieter	Deese heeft nog geen betalinge gekomen																						
Uijl	Piramus	2	0	2	0	0	0	1	1	1	12	12	12	6	12	6	6	6						
Uijl	Caperouwaj	2	0	2	0	0	25	1	0	1	16	12	12	5	12	0	6	6						
Uijl	Tawaraijpou	2	0	2	0	0	0	1	1	1	12	12	12	12	12	6	6	6						
Uijl	Maroeware	0	0	0	24	0	40	1	1	1	16	8	0	12	12	6	6	6						
Carib	Cajaramarie	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	2	1	3						
Carib	Jourimarie	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	2	1	3						
Carib	Manahoura	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	2	1	3						
Carib	Paranarie	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	2	1	3						
Carib	Augustina	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	2	1	3						
Carib	Eupurapo	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	2	1	3						
Carib	Sinawaj	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	2	1	3						
Carib	Jawaijpo	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	2	1	3						
Carib	Tawaraijpou	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	2	1	3						
Carib	Camajarie	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	2	1	3						
Carib	Crassipo	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	2	1	3						
Carib	Touaij	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	2	1	3						
Carib	Arrouminaij*	0	0	1	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3						
Carib	Caijdouarie	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3						
Carib	Gillis	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3						
Carib	Jantje	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3						
Carib	Awaroewaka	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3						
Carib	Jacamarie	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3						
Carib	Araijre	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3						
Carib	Aroenawaj	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3						
Carib	Takawaij	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3						
Carib	Maroekawarie	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3						
Carib	Kaparawarie	0	0	0	5	5	0	1	0	0	4	3	2	3	3	1	2	0						
Carib	Naijtarewa	0	0	0	5	5	0	1	0	0	4	3	2	3	3	1	2	0						
Carib	Harewajura	0	0	0	5	5	0	1	0	0	4	3	2	3	3	1	2	0						
Carib	Coeijnaware	0	0	0	5	5	0	1	0	0	4	3	2	3	3	1	2	0						
Carib	Paramon	0	0	0	5	5	0	1	0	0	4	3	2	3	3	1	2	0						
Carib	Parcoesina	0	0	0	5	5	0	1	0	0	4	3	2	3	3	1	2	0						
Carib	Marawepa	0	0	0	5	5	0	1	0	0	4	3	2	3	3	1	2	0						
Carib	Jan	0	0	0	5	5	0	1	0	0	4	1	0	3	3	1	2	0						
Carib	Awaranaij	0	0	0	5	0	5	1	0	0	4	1	0	3	3	1	2	0						
Carib	Koeraria	0	0	0	5	0	5	1	0	0	4	1	0	3	3	1	2	0						
Carib	Macanija	0	0	0	5	0	5	1	0	0	4	1	0	3	3	1	2	0						
Carib	Arijawe=i	0	0	0	5	0	5	1	0	0	4	1	0	3	3	1	2	0						
Carib	Toewe=i	0	0	0	5	0	5	1	0	0	4	1	0	3	3	1	2	0						
Carib	Jacobus	Deese heeft nog geen betalinge gekomen																						
Carib	Tapo	Deese heeft nog geen betalinge gekomen																						
Uijl	Carwe	Deese is in geld betaald, in Demerary																						
Uijl	Jason	2	0	2	0	0	0	1	1	1	12	12	12	12	12	6	6	6						
Uijl	Mercurius	0	10	0	23	0	25	1	1	1	12	12	12	12	12	6	6	6						

Natie	Naamen	P. Cattoen	Pl. Cattoen	P. Salempouris	Pl. Salempouris	Pl. Linenlassen	Pl. Bont	Pullen rum	Geweeren	Dolhouwers	Bosl. Messen	Schaaren	Scheermessen	Spiegels	Trompen	Grove Kammen	Fijne Kammen	Pippen
Arrowak	Jan*	0	0	1	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Jacobus	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Christiaan	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Marrakka	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Sennet	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Mapouille	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Andries	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Sappartou	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Youraquaane	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Jarouba	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	0	3	3
Arrowak	Maijcouane	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	0	3	3
Arrowak	Joritocort	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	0	3	3
Arrowak	Jourie	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	0	3	3
Arrowak	Biamaraij	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	0	3	3
Arrowak	Aroweijaka	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Jacobus	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Cacourou	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Isfihili	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Caijcaijcou	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Wadia	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Arrowacouroe	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Sewijhou	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Mahoujacana	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Adaba	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Pidoris	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Cupido	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Jonge**	0	0	0	4 1/3	0	0	1	0	0	2	2	2	2	2	0	2	2
Arrowak	Cattahau**	0	0	0	4 1/3	0	0	1	0	0	2	2	2	2	2	0	2	2
Arrowak	Cornelis	0	5	0	5	0	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Arrowak	Maragaijgo	0	5	0	5	0	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Uijl	Koeijawaij	2	0	2	0	0	0	1	1	1	12	12	12	6	12	6	6	6
Accowaij	Oeroeij	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Accowaij	Etakoe	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Accowaij	Paro	0	0	0	4 1/3	5	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Warouw	Jason	0	5	0	4 1/3	0	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Warouw	Simon	0	5	0	4 1/3	0	0	1	0	0	3	3	3	3	3	1	2	3
Warouw	Appelles	0	5	0	4 1/3	0	0	1	0	0	3	3	3	3	3	0	3	3
Warouw	Adriaan	0	5	0	4 1/3	0	0	1	0	0	3	3	3	3	3	0	3	3
Warouw	Aurake	0	5	0	4 1/3	0	0	1	0	0	3	3	3	3	3	0	3	3
Generaal	Montant	11	45	12	397 1/3	295	166	20	6	7	322	285	264	282	301	111	184	220
* NB. Heeft 1 Neger gedood																		
** NB. Deese 2 zijn heel op 't laast gekomen																		
NB: Nog aan hun alle in 't geheel Verstrekt 4 halve Vaten Zout.																		

Bijlage 2. 1.05.01.02 archiefstuk 192A en 193A

Generaal Tableau van de Colonie Essequibo voor zoo verre 't zelve is kunnen werden opgemaakt uit de opgaaven door de Ingeseeten en verdere Inwoonderen ter Secretarj alhier gedaan over den Jaare 1788

		<i>Naam der Plantage</i>	<i>Inwoonder</i>
			<i>Plantage</i>
1	Noorden	Orange	F.W. Gerds
2	t Hoff van Aurich	Orange	F. H. van Nuijs
3	Frederiks Lust	Orange	F. H. van Nuijs
4	de Vrijheid	Orange	Idem qq Spoors & Sprengers
5	Vilvoorden	Orange	deselve qq
6	Zorg & Hoop	Orange	deselve qq
7	Nooijt Gewensch	Orange	J.D. Fredericks
8	Zaagnoolen	Orange	P. Hoster en A. van der Heijden
9			P. Holste
10	Aurora	Orange	I.F. Muller qq Geb. Rodius
11	L'Union	Orange	A.P. Destouches
12	Kleijn Parijs	Orange	deselve qq
13	Philadelphia	Orange	deselve qq
14	Noordstar	Orange	Elisabeth Noordhoek
15	de Hoop	Orange	L. Sissingh
16	Laritrete	Orange	I. Zweeren & G.D. Fredericks qq Mee
17	Adventure	Orange	d'Erven Fitspatrick
18	La Galousie	Orange	L. Latour qq d'boedelcup
19	Schoonhoven	Orange	William Craijdon
20	The Friendschip	Orange	deselve
21	Onbevreest	Orange	S.S. Liks Goddart
22	Middelsex	Orange	Walter Authur
23	Zorg en Vleijt	Orange	J. Broodhaagen
24	de Goede Hoop	Orange	H. Winhuijs qq d'Erve G. Winhuijs
25	de Graaflijkheid	Orange	Wed. Malgraaff
26	Altona	Orange	A.I. & G.D. Meijer
27	Makahiff	Orange	John Furgenson
28	Goedhoop	Orange	John Furgenson qq
29	Nemo	Orange	Jean Combez
30	Onverwagt	Orange	I. Zweeren
31	Hamburgh	Orange	Vethaak en I. Belwich qq S.W. Jansen
32	Anna Pugana	Orange	deselve
33	Doorns Vreede	Orange	Brix en Vethaak qq de boedel v. Doorn
34	Springsgardens	Orange	S. Zaagers
35	Maria Elizabeth	Witte	John Rijan
36	de Goede Intentie	Witte	A. Brix
37	Doornhaag	Witte	F.A. Vethaaks qq M.A. van Doorn
38	Windsor	Witte	S. Eburn voor zichzelf en Waaterton
39	Pleasing Retrait	Witte	T. Harriet
40	Dimond	Witte	voor v.der Poel Th. Milborn
41	Relieff	Witte	John Downing
42	de Kleijne Hoop	Witte	Jan Kraamer
43	Uniform	Witte	F. Gavin
44	Concord	Witte	P. Simons
45	Opkomst	Witte	Idem
46	Providence	Witte	N. Sendegras
47	Zorg en Rust	Witte	C.P.B. Junge
48	Sally	Witte	W. Rogers
49	Sophia Wilhelmina	Witte	J.J. Deensken
50	Liberty	Witte	E. Bischof
51	de Uitzicht	Witte	H.C. Collowij wed. Lingius
52	de 3 Gebroeders	Witte	S. Stamper
53	Verginien	Witte	J. Barnwel
54	Batselors adventure	Witte	F.W. Sartorius

	Naam der Prinsdag	Waarheid	Opmerking
55	Cornelia	Witte	G. Charles
56	t begin in 't bosch	Witte	I.P. Zimmerman
57	t Hoff van Zeeland	Witte	E. de Rapper
58	de Witte Zwaan	Witte	I.G. Plettener qq
59	Boston	Witte	A.B. Bain
60	Joh & Christiaan	Witte	J. Blair
61	Puchtsmondhill	Witte	B. Nugent
62	de Wesselvalligheid	Witte	N. Thierens
63	Elizabeth	Witte	deselve qq wed. Booter
64	Leerd Zorgen	Witte	Anno Boijzen
65	Endeavour	Witte	I. Hicks
66	Irich Hall	Witte	J.B. Gilbert
67	Hibernia	Witte	Erve Butler voor A. Cool
68	Elizabeth Ann	Witte	J. Patterson
69	Savotage	Witte	Gardener Green
70	Pleasing Hoop	Witte	N. Hariot
71	de Vijver	Witte	S.G. Ditericks
72	Gebroeders	Witte	C.T.V.S.G. Steencken
73			R. van Hersel
74			H.H. Stotzer
75			R. Corell
76	Concordia	Orange	I.Th. Van Heijden & wed. J.C. Richter
77	twee Vrienden	Orange	S.G. Pletner
78	Breemen	Orange	Brix & Vethaaks qq M. v. Doorn
79	de Liefde	Orange	Erve A. Thierens
80			J. Theschemaaker
81	Domburgh	Orange	M.E. van Crujzen & wed. den Clercq
82	Met Zorg	Orange	van der Kaaij & Thierens qq den Erve van Duijnen
83	Catharina	Orange	A. van der Kaaij
84	t Doelwit	Orange	J. Verdoell
85	Marias Lust	Orange	R.W. Hall
86	Meer Zorg & Zee Zigt	Orange	H.W. Knolman
87	Sans Souci	Orange	deselve
88	Zeelandia	Orange	A.G. van Crujzen
89	Rust na Onrust	Orange	deselve
90	Crijzen & Lust	Orange	deselve
91	Langzaamheid	Orange	deselve
92	Engelrust	Orange	C.T.V.S.G. Steencken qq d'Erve Piepersberg
93	de Triangel	Orange	J.E. Frantsen
94			F.C. Nieman
95			J.D. Jurgens
96			A. Thierens jr.
97			Jan Ridder
98			A.C. Verdoel
99			M.W. Keijser
100	Rust & Vreede	Orange	Jan Brunel
101	de Johanna	Orange	P. Cordes
102	Hoop & Vrees	Orange	Clara E. Engbring & Wed. C. Booter
103	Achterkerke	Witte	Compagnie
104	Duijnenburgh	Witte	Compagnie
105	Luijxberg	Witte	Compagnie
106	Hessencassel	Orange	J.L. Eckhard
107	Bruijns Vreede	Orange	D. de Bruijn
108	de Gedagtenis	Orange	S.C. Schwand
109	t Hoff van Holland	Orange	C.J. Hecke
110	Koningsberg	Orange	S. Henderson & W. Persik
111	Sophienburg	Orange	H.W. Knolman

		 Malware under the 12 Java Type Malware & Progress Type Malware in Suspicious Type Malware Code with Malware & Malicious Progress in Suspicious Malware & Progress Status Malware & Progress Status Status Malware Error Message 								
55	0	1	1	0	0	14	16	6	0	
56	0	1	1	1	0	12	5	5	0	
57	0	1	0	0	0	22	21	33	0	
58	0	0	0	0	0	7	5	6	0	
59	0	0	0	0	0	21	10	4	0	
60	0	0	0	0	0	5	1	1	0	
61	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
62	0	0	0	0	0	16	20	10	0	
63	0	0	1	0	0	55	58	42	0	
64	0	0	0	0	0	7	7	4	0	
65	0	0	0	0	0	2	2	0	0	
66	0	0	0	0	0	11	11	14	0	
67	0	0	0	0	0	18	9	1	0	
68	0	0	0	0	0	15	14	16	0	
69	0	0	0	0	0	26	15	22	0	
70	0	0	0	1	1	21	16	14	0	
71	0	1	0	0	0	27	18	12	0	
72	0	0	0	0	0	27	10	25	0	
73	0	0	0	0	0	3	1	1	0	
74	0	0	1	3	0	1	1	2	0	
75	0	0	0	0	0	1	2	2	0	
76	0	0	0	0	0	15	23	20	0	
77	0	0	0	0	0	18	12	3	0	
78	0	0	0	0	0	7	4	7	0	
79	0	0	0	0	0	33	37	28	0	
80	0	0	0	0	0	3	3	1	0	
81	0	0	0	0	0	12	19	11	0	
82	0	0	0	0	0	15	10	9	0	
83	0	0	0	0	0	9	5	9	0	
84	0	0	0	0	0	9	4	5	0	
85	0	0	0	0	0	59	38	26	0	
86	0	0	0	0	0	66	45	33	0	
87	0	0	0	0	0	26	18	12	0	
88	0	0	5	6	0	46	47	41	0	
89	0	0	0	0	0	13	7	16	0	
90	0	0	0	0	0	11	12	9	0	
91	0	0	0	0	0	7	6	5	0	
92	0	0	0	0	0	34	34	41	0	
93	0	1	0	0	0	8	5	6	0	
94	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
95	0	0	0	0	0	3	0	0	0	
96	0	0	0	0	0	0	0	1	0	
97	0	0	0	0	0	3	2	1	0	
98	0	0	0	0	0	1	2	4	0	
99	0	0	0	0	0	2	2	5	0	
100	0	0	0	0	0	10	9	3	0	
101	0	2	0	0	0	9	7	8	0	
102	0	0	0	0	0	25	18	23	0	
103	0	0	0	0	0	22	32	41	0	
104	0	0	0	0	0	40	76	62	0	
105	0	0	0	0	0	21	24	28	0	
106	0	0	2	1	0	0	0	0	0	
107	0	1	1	0	0	8	5	11	0	
108	0	0	0	0	0	9	7	0	0	
109	0	0	0	0	0	25	12	17	0	
110	0	0	0	0	0	22	36	29	0	
111	0	0	0	0	0	9	6	4	4	

	<i>Naam der Plaatselijke</i>	<i>Waarvan</i>	<i>Bevoegde</i>
112	de Welmeenende	Orange	J. Benjamin
113	de Teijd	Orange	A.J. van Heijden
114	Koning van Pruijsen	Orange	J. H. van Langenberg qq Vulskow
115	Wel te Vreedden	Orange	J. H. van Langenberg
116	Batsebas Lust	Orange	Wed. Booter
117	Zorg en Arbeid	Orange	E. Bischof jr.
118	Berleijns Welvaaren	Orange	S. & M. Tobie
119	Riddergoed	Orange	M. Tobie
120	Laliance	Orange	Meijer Tobie
121	Recourse	Orange	Req. in boedel A. Winthuijsen & Bischof
122			Wed. Christiani
123	Frederiksburg	Orange	B.T. Stol & desselvs Schoonmoeder
124			deselve qq J. Breetveld
125	I. Mar Kust	Orange	H. Voogd
126	de Dageraad & Moca	Orange	J. Treurniet
127	West Vrieslandt	Orange	S. D. Eijkhout
128	de Verdreevene	Orange	C. de Boekhorst
129	de Verwachting	Orange	J.G. Sukow
130	Princenhoff	Orange	D. Webster
131	Susanna	Orange	S. Wall W. Rogers
132	Nieuw Nimweegen	Orange	A. Backer
133	nog geen naam hoort nog onder Waak & Zorg	Orange	idem als in huwelijk met wed. P. Liot
134	Ninive	Orange	Corn. Moll
135	Thassis	Orange	C. Hartsinck
136	de Hoope	Orange	W. Kingsley
137	Kaap Orange	Orange	N. Kip
138	Drijschor	Orange	J. Thomson
139	Drijschor	Orange	J.V. Heukelen
140			J.L. Salignac
141	Nooijt Gewensch	Orange	J.D. Fredericks
142			W. Benford
143	Leeuwendaal	Witte	C. van Leeuw
144			J.E. Teerling
145			J. Adams
146			S.W. Pauli
147	Wel te Vreedden	Witte	voor Nelis E.H.L. Lossener
148	Lodewijksburg	Witte	als Sequester Coral & Vethaaks
149	Nooijt Gedagt	Witte	J.C.v.d. Heuvel
150	t Huijs in 't bosch	Witte	G.E. von Meijerhelm
151			E. Booter wed. Geelhoed
152	Johanna Cornelis	Witte	F.C.V.S.G. Steenecke qq d'Erve Trotz
153	Naam Rijk	Witte	denselve
154	Naamloos	Witte	D. Mercurius
155	de 2 Gebroeders	Witte	J. van Rooden
156	Bastensteen	Witte	M. Eijtels
157	Parica	Witte	J. Daley
158	Orange Hein	Witte	B. Nugent qq Milleken
159	Enwy	Witte	S. Candel
160	Ruby	Witte	J.R. Clement
161	St. Christophers	Witte	Wed. Thomas
162	Goed Hoope	Witte	G. Charter & E. Bischof
163	The Farm	Witte	Heemskerk
164	Greenwichpark	Witte	J.F. Boode
165	Ledestein	Witte	G.E. von Meijerhelm
166	Philadelphia	Witte	Jan Lespinasse
167	t Vergenoegen	Witte	H. Milborn
168	tusschen de Vrienden	Witte	J.G. Plettener admin. Piepersberg

	Meliputi under the 12 Areas Tipe Masalah & Masalah Tipe Masalah & Masalah Tipe Masalah & Masalah Tipe Masalah & Masalah Tipe Masalah & Masalah Tipe Masalah & Masalah Tipe Masalah & Masalah Tipe Masalah & Masalah Tipe Masalah & Masalah Tipe Masalah & Masalah								
112	0	0	0	0	0	2	1	0	1
113	0	0	3	4	1	10	8	11	0
114	0	0	0	0	0	15	5	18	0
115	0	0	0	0	0	3	5	7	0
116	0	0	0	0	0	33	26	20	0
117	0	0	0	0	0	22	9	0	0
118	0	2	1	0	0	21	6	18	0
119	0	0	0	0	0	21	12	3	0
120	0	0	0	2	0	13	4	5	0
121	0	0	0	0	0	6	1	2	0
122	0	0	0	0	0	5	1	3	0
123	0	1	1	0	0	10	6	9	0
124	0	0	0	0	0	3	2	0	0
125	0	0	0	0	0	4	3	1	0
126	0	0	0	0	0	18	14	8	0
127	0	0	0	0	0	3	3	3	0
128	0	0	0	0	0	0	0	3	0
129	0	0	0	0	0	11	7	7	0
130	0	0	0	0	0	1	1	1	0
131	0	0	0	0	0	5	2	2	0
132	0	0	0	0	0	12	9	9	0
133	0	0	0	0	0	5	2	6	0
134	0	0	0	0	0	10	10	7	1
135	0	0	0	0	0	8	1	0	1
136	0	0	0	2	0	14	8	1	1
137	0	0	0	0	0	10	9	8	0
138	0	0	2	0	0	7	2	0	0
139	0	0	2	0	0	3	0	0	0
140	0	0	0	1	0	2	3	3	0
141	0	0	1	0	0	6	2	1	0
142	0	0	0	0	0	2	0	0	0
143	0	0	0	0	0	2	1	1	0
144	0	0	0	0	0	6	4	1	0
145	0	0	0	0	0	1	1	1	0
146	0	0	0	0	0	2	0	2	0
147	0	0	0	2	0	1	2	2	0
148	0	0	0	0	0	7	13	7	0
149	0	0	0	0	0	45	24	41	0
150	0	0	0	0	0	30	41	29	0
151	0	0	0	0	0	11	8	10	0
152	0	0	0	0	0	48	46	46	0
153	0	0	0	0	0	29	35	21	0
154	0	0	0	0	0	5	2	1	0
155	0	0	1	0	0	43	43	66	0
156	0	1	0	0	0	10	3	2	0
157	0	0	0	0	0	23	20	19	0
158	0	0	0	0	0	41	27	30	0
159	0	0	0	0	0	2	2	1	0
160	0	0	0	0	0	20	14	8	0
161	0	0	0	0	0	29	21	23	0
162	0	0	0	0	0	12	29	12	0
163	0	0	0	0	0	15	22	0	0
164	0	0	0	0	0	85	91	84	0
165	0	0	0	0	0	5	5	3	0
166	0	0	1	0	0	77	52	19	0
167	0	0	0	0	0	36	34	31	4
168	0	0	0	0	0	21	26	34	0

	Naam der Prokage	Waard	Ervenaren
169	Zeelucht	Witte	H. Milborn qq J.E. Struijs
170			boedel Ravenschraf
171			de Kind. van de Wed. Ravenschraf
172			A. P Heraut
173	Nooijt Gedagt	Witte	A. Tollenaar
174	Belle Plain	Witte	M. M. Moor
175	Vergeleegen	Witte	S. Pietersen
176	Goede Gunst	Witte	S.D. Lariviere
177	Wel te Vreede	Witte	C.T.B. Pietersen
178			A. van Lou
179			M. Ziliax
180			S.W. Cox
181			Wed. Ballard
182			Jeffraij Gay
183			S. Verbeeck
184			J. Searles
185			S. Searles
186			S.J. Becker
187			J. Manning
188			S. Persick
189			A. C. Rollenbeek
190			Wed. Craamer
191			A. Stamper
192			C. Smith
193			A. v.d. Mieden
194			N. Gladt
195			M. van Ingen
196			Wed. Roters
197			M.N. Meertens
198			G. Sijske
199			M. Diertange
200			J.C. Schwandt
201			A. Fleisman
202			Wed. van Luijk
203			J. Eliassen
204			Geref. Armen
205			P.P. Luijke
206			A. de Ruijter
207			W. Jansen
208			L. Blecker
209			E.H.L. Lossener
210			A. Dijkman
211			F. Busch
212			H. Ackerboom
213			Coning & daarvoor S.C. Kircher
214			deselve voor C. Vos
215			deselve Srive
216			F.A. Vethaaks
217			D. Helwig
218			E.A. Simon
219			I.F. Wijda
220			Wed. A. Rouskolb
221			J.D. Musegades
222			Erve Cantzelaar
223			S. Maximiliaan
224			Wed. Bruin
225			Wed. de Raad

	Maldives under the 12 Areas Taka Maldives & Meeru Taka Maldivyani va Meeru Taka Kaabura Udu va Maldivyani va Meeru Maldivyani & Meeru Kaabura Maldivyani & Meeru Kaabura Shura Kaabura Shura Meeru								
169	0	0	0	0	0	55	56	63	0
170	0	0	0	0	0	0	0	1	0
171	0	0	0	0	0	0	3	3	0
172	0	0	0	0	0	4	5	1	0
173	0	0	0	0	0	4	0	0	0
174	0	0	0	0	0	20	9	16	0
175	0	0	0	0	0	1	2	0	0
176	0	0	0	0	0	2	3	4	0
177	0	0	0	0	0	1	0	0	0
178	0	0	0	0	0	3	0	0	0
179	0	0	0	0	0	0	0	0	0
180	0	0	0	0	0	6	4	3	0
181	0	0	0	0	0	1	0	1	0
182	0	1	0	3	0	3	0	0	0
183	0	0	0	0	0	1	1	0	0
184	0	0	0	0	0	0	1	1	0
185	0	0	0	0	0	0	0	3	0
186	0	0	0	0	0	3	4	3	0
187	0	0	0	0	0	2	2	5	0
188	0	0	0	0	0	6	0	1	0
189	0	0	0	0	0	0	1	0	0
190	0	0	0	0	0	0	0	0	0
191	0	0	0	0	0	0	0	1	0
192	0	0	0	0	0	2	2	1	4
193	0	0	0	0	0	3	0	1	0
194	0	0	0	0	0	2	0	0	0
195	0	0	0	0	0	0	1	0	0
196	0	0	0	0	0	1	2	3	0
197	0	0	0	0	0	0	0	1	0
198	0	0	1	2	0	5	4	4	0
199	0	0	0	0	0	3	3	3	0
200	0	0	0	0	0	8	3	7	0
201	0	0	0	0	0	0	1	1	0
202	0	0	0	0	0	0	1	0	0
203	0	0	0	0	0	0	1	0	0
204	0	0	0	0	0	0	0	1	0
205	0	0	0	0	0	9	1	4	0
206	0	0	0	0	0	4	3	2	0
207	0	0	0	0	0	9	2	4	0
208	0	0	0	0	0	1	0	2	0
209	0	0	0	0	0	0	3	4	0
210	0	0	0	0	0	0	2	0	0
211	0	0	0	0	0	1	2	4	0
212	0	0	0	0	0	0	1	0	0
213	0	0	0	0	0	2	0	0	0
214	0	0	0	0	0	4	0	0	0
215	0	1	1	2	0	0	0	0	0
216	0	0	0	1	0	5	5	3	0
217	0	0	0	0	0	2	0	0	0
218	0	0	0	0	0	0	1	3	0
219	0	1	0	0	0	2	1	1	0
220	0	0	0	0	0	0	4	3	0
221	0	0	0	0	0	3	0	0	0
222	0	0	0	0	0	1	1	0	0
223	0	0	0	0	0	2	1	2	0
224	0	0	0	0	0	2	1	2	0
225	0	0	0	0	0	0	1	0	0

	Naam der Plaatsgeh.	Van	Tot
226			Wed. Schreijber
227			H. Prokter
228			den train
229			Colonie
230			J. Sitters
231			Sara Dudonjon
232	Maria Johanna	Witte	Comptoir van K. v.d. Helm Bodaart
233	Jacoba Catharina	Orange	idem
234	t Vertrouwen	Witte	idem
235			J. Waterman
236			R. Turvil
237			J.G. Clausman
238	oud Duijnenburg	Witte	Wed. S.G. v.d. Heijden
239			J.D. v.d. Heijden
240	Nieuwen Aanleg	Witte	Wed. Kaaks geb. Dudonjon
241	Naamloos	Witte	E.S. Malgraaff

	Managers under the 12 Jaars Trip: Malakka & Negeri Trip: Malakka & Negeri Trip: Kelantan Gain with Malakka & Negeri Malakka & Negeri Malakka & Negeri Sarawak Kelantan Busuk Negeri									
226	0	0	0	0	0	4	1	4	0	
227	0	0	0	0	0	3	0	0	0	
228	0	10	8	23	0	46	14	22	0	
229	0	0	0	0	0	8	7	3	0	
230	0	0	0	0	0	2	1	0	0	
231	0	0	0	0	0	1	0	4	0	
232	0	0	0	0	0	47	41	34	2	
233	0	0	0	0	0	16	9	6	0	
234	0	0	0	0	0	46	30	55	0	
235	0	0	0	0	0	4	1	2	0	
236	0	0	0	0	0	7	1	3	0	
237	0	0	0	0	0	2	1	0	0	
238	0	2	0	6	0	18	18	20	0	
239	0	0	1	1	0	1	0	0	0	
240	0	0	0	0	0	13	5	7	0	
241	0	0	0	0	0	1	1	3	0	
Totaal	0	40	51	87	6	3223	2621	2486	23	

